

Hodo Katal

Bosanski jezik

sa elementima nacionalne kulture

4

za četvrti razred osnovne škole

Centar za bošnjačke studije
Novi Pazar, 2006.

Hodo Katal

Bosanski jezik sa elementima nacionalne kulture

Udžbenik za četvrti razred osnovne škole

Izdavač

Cenatar za bošnjačke studije

Za izdavača

Esad Džudžević

Recenzenti

Mevluda Melajac

Kemal Džemić

Lektor

Samir Hanuša

Tehnički urednik

Nedžad Smailagić

Štampa

“Dersan”, Tutin

Tiraž

2.000

Muhamed Abdagić (1916-1991)

ČUDESNI SVIJET PRIRODE

DOMOVINA NIJE RIJEČ IZ SPOMENARA

Domovina nije riječ iz spomenara
i nije pejsaž što se samo gleda.
Domovina - to je pogled prepun žara
i svaka travka što se nikom ne da.

Domovina nije samo poj slavuja,
što nas tiho takne kad se noć privlači.
Domovina - to je i bura, oluja,
u kojoj glas zrije, i bivamo jači.

Domovina nije tek meko uzglavlje,
na kojem te čeka jutro vedro, mlako.
Domovina - to je kad je nebo plavlje,
zato što to želiš i kad nije tako.

Domovina nije riječ iz spomenara,
koju mogu zbrisati kiše i vrijeme.
Domovina - to se srcem izgovara
i onda kad usne nam zanijeme.

Ismet Bekrić

RAZGOVOR O PJESMI:

O čemu pjesnik govori u ovoj pjesmi?
Zašto pjesnik kaže da domovina nije riječ iz spomenara?
Šta je domovina za pjesnika?
Izdvoji slike i odredi stihove koji najbolje pokazuju pjesnikova osjećanja.
Kako je to domovina pogled prepun žara, kako je to bura i oluja?
Šta pjesnik misli kad kaže *Domovina - to je kad je nebo plavlje*?
Koliko strofa ima ova pjesma?
Kako se zove strofa od četiri stiha?
Pogledaj po po čemu su slične strofe u ovoj pjesmi?
Šta primjećeš kada uporediš prva dva i posljednja dva stiha u strofama?
Kako razumiješ posljednje stihove u ovoj pjesmi?
Kako se zove zemlja u kojoj živimo?
Kako se zove tvoj zavičaj?
Lirske pjesme koje opjevaju ljubav prema domovini zovu se rodoljubive?
Čitajući pjesmu, uočili ste osnovno stilsko izražajno sredstvo, stilsku figuru poređenje.
Šta je za pjesnika domovina i sa čim je on upoređuje?

PENDŽERI

Posve su mi se svojim smisлом nametnuli pendžeri. Baš svaki. I baš na svačemu. Kad god sam razmišljao o pendžerima, a bivalo je često i sa razlozima, više ničemu u mojoj glavi nije bilo mesta. Činilo mi se da drugo što osim pendžera i ne postoji, ili, ako i postoji da se bez toga može.

Kroz pendžere, naše ili tuđe, stvarne ili umišljene, prozreli smo ostatak svijeta.

Stara očeva kuća imala je dva pendžera, za nju dovoljno. Jedan sa prednje strane, prema selu, velik, da kuća nije čorava za komšiluk, a drugi sa zadnje, malen - više rupa nego pendžer. Uzaman su ga, ovaj zadnji, zatiskali svačim, gledali da se za njega i ne zna. Osim oca, mi drugi nijesmo ni računali da ga ima. Jedino bi se on zagledao u nešto kroz pendžer-rupu, premda je vidik mogao biti samo dva-tri metra dug, sučekivalo ga je gotovo okomito brdo. Došlo nam je bilo da zbog toga brinemo za oca.

I kad sam od ušteđevine mogao da sagradim sebi kuću, sve sam lahko isplanirao, svaku njenu sitnicu imao pred očima, osim pendžera. O njima ništa nijesam znao: ni kakvi da budu, ni koliki da su, ni na koju stranu da se stave. Volio sam da znam šta će ja kroz njih gledati, šta moja žena, a šta sinovi i kćeri. Šta će se kroz te pendžere vidjeti spolja u mojoj kući.

Ipak, kuću sam napravio. Sve mi je po planu, sem pendžera.

Redžep Nurović

NEPOZNATE RIJEČI:

pendžer - prozor

RAZGOVOR O TEKSTU:

Kako je pripovjedač opisao pendžere očeve kuće?

Šta kaže pisac, kako su izgledali pendžeri?

Pisac kaže:

Ipak, kuću sam napravio. Sve mi je po planu, sem pendžera. Zašto?

Čemu je služio veliki pendžer očeve kuće?

Čemu služe pendžeri na kući?

Koliko tvoja kuća ima pendžera?

Šta sve vidiš sa pendžera svoje kuće?

ZADATAK:

Napiši sastav na temu: *Vidim sa prozora moje kuće...* (navedi rijeku, planinu, park, dio grada ili krovove kuća koje vidiš).

PROVINCija U POZADINI

I voda ima miris. Primamljivi miris, jer kad je veliki plehani kotao zazvečao o stijene bunara, goveda su dizala glave i udisanjem širila nozdrve.

Mi, nas dvadesetak drugova goniča, stajali smo uokrug oko goveda s našim vitkim grabovim prutovima. Tican je sjeo na tle opruženim nogama.

- Joj, mene boli ovdje i ovdje i ovdje – rekao je on, a lice mu je bilo blijedo.

Sunce je bilo negdje na našim temenima. Ja sam gledao daleko u jedan modri vrh planinski i sjetio se gospodina učitelja kako nam je pričao o visokim planinama, i o vječitom snijegu, i o vrijesku i majčinoj dušici kojom se hrane divokoze i da im je mljekod od toga kao tjesto... da, i učio nas je da na svakom planinskom vrhu ima napisana visina u metrima. Te smo mi visine nalazili na kartama zemljopisnim: Maglić – 2387, Treskavica – 2088, Vlašić – 1919. Ja bih htio da je vidim i na ovom vrhu preda mnom. Zato stavljamo dlanove poviše očiju i naprežemo zjenice. Nema. Odjednom kažem poluglasno:

- Ja mislim da je nama on to slagao.

Tican se naglo digne.

- Joj, majko moja, nije slagao. Ja će plakati ako bude slagao!

(Odlomak iz istoimene pripovjetke)

Hasan Kikić

NEPOZNATE RIJEČI:

tlo - zemljište

RAZGOVOR O TEKSTU:

O čemu se govori u ovom tekstu?

Ko su Ticanovi drugovi?

Koga se sjetio pričalac ove priče?

O kojim događajima nas dječak upoznaje?

Šta je to vrlo neobično s događajem u ovom tekstu?

Šta je učitelj pričao dječacima?

Gdje se nalaze planine Maglić, Treskavica, Vlašić?

Koje planine poznaješ u svom kraju?

Šta planinari ostavljaju na vrhove planina?

DIJALOG I MONOLOG:

Primjetio si da se u ovoj priči vodi razgovor između Ticana i njegovog druga. Kako se drugačije zove razgovor između dvije osobe?

Dijalog je razgovor između dvije osobe.

Šta je monolog?

Monolog je govor jednog lica.

PRAVOPIS:

Primjetio si u ovom tekstu da su imena planina: Maglić, Treskavica, Vlašić napisani velikim početnim slovom. Kako se pišu imena rijeka, gradova, jezera, planina, mora?

Imena rijeka, gradova, jezera, planina, mora pišu se velikim početnim slovom.

ZADATAK:

Napiši u svoju radnu svesku imena planina, rijeka iz tvog zavičaja.

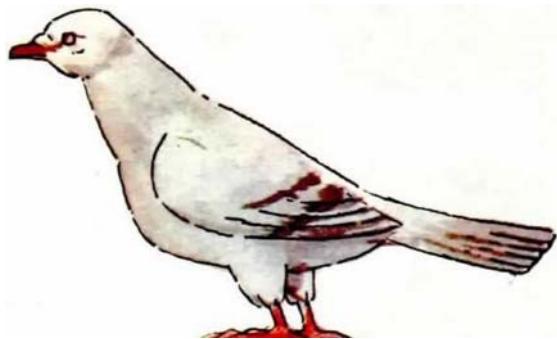
GOLUB

U saksiji dana
Žuta ruža blista –
Sunce, kao zjena,
Zlatna s vedrog neba.

Golub bijeli, sličan
Čaši vina čista,
Sito selo letom
Iz visine vreba.

I čini se da je
Rob vječnosti strasne
U zvjezdanom nizu
Nekog prapočetka;

Pa ko junak smjeli
Bog zna kakve basne
Leti vedar život
Pravednog začetka...

Salih Alić

RAZGOVOR O PJESMI:

Pjesnik Salih Alić posmatrao je dan.

Šta je sve primjetio, čuo i osjetio?

Sa čime pjesnik upoređuje sunce?

Pjesnik je pomoću više pjesničkih slika opisao goluba pri zalasku sunca.

Koja osjećanja u nama izazivaju pjesničke slike?

Posmatraj sliku golubovog leta.

Zašto pjesnik kaže:

U zvjezdanom nizu

Nekog prapočetka?

Kuda je nestalo sunce, ko je junak Pravednog začetka?

ZADATAK:

Pokušaj da čitanjem pjesme osjetiš značaj ritma.

Poštujući njen ritam pri čitanju lahko ćeš je naučiti napamet.

MLIN NA RIJECI UNI

Subota je dan kad su Velijini u mlinu na Uni mljeli žito.

Velija se radovao suboti koliko zbog odlaska u čaršiju, toliko i zbog toga što će sa ocem provesti u mlin dan i noć, a za to vrijeme na rijeci se može mnogo toga desiti. Vremena ima napretek, pa se može temeljito istražiti podnožje stare kule i razgledati šaren most sa svih strana, a može se još mnogo toga zanimljivog čuti i doživjeti. Osim toga, kupiće u otac "Male novine" da pročita nove avanture Tima Tojlera, a kad krenu iz čaršije, ponijeće i bijeli "Čimin" kruh što je za djecu u Azrailovom Oku bio prava poslastica.

... Hoćemo li Velija? – pucketao bi otac bičem po avlji.

Mlin je bio u podnožju stare kule nedaleko od mosta gdje se Una rasula u bezbroj rukavaca koji su okruživali zelene ade na sredini rijeke kao plavi krugovi. Onda su se ti krugovi spajali kod mosta čineći sa adama i obalama neobičnu dugu.

Na jednoj od ada do koje je vodio drveni most ležao je stari mlin poput ogromne ptičurine. Crn i oronuo, stotinama godina se ljudi i trese, ali je odolijevao zubu vremena.

Pričaju stari Krupljani da je nekada takvih mlinova bilo mnogo na Uni, ali su nestajali u valovima rijeke, pa njihovi kosturi strše iz rukavaca poput utvara. Krupljani su kupovali brašno, ili su mljeli žito u električnom mlinu na kraju čaršije, pa bi se stariji mještani obradovali kad subotom čuju poznati zvuk mline na Uni. Zastajali su na šarenom mostu i mahali Begani:

- Jesi li stigao, Begane! E, neka si, neka. Kako je u Azrailovom Oku? Kako je stari Omer? Poselami dobrog adžu i neka nam dođe. Vidi sina kako je odrastao, mašalah. Svaka čast, Begane!

- Doćeraj kola drva kad drugi put budeš dolazio, Begane? Nemoj zaboraviti, Allaha ti! Ostao sam bez klipe drveta!

- Meni dobaci vreću kukuruza, Begane! De, živ bio. Imam kokoši, pa belaj bez kukuruza!

Began bi se kratko sa svim upitao, ušao u mlin, zakovao daske koje su se u međuvremenu odvalile, naložio vatru, usuo žito i podigao strugu. Jak mlaz vode zatutnjaо bi kroz badanj i udario u mlinski točak koji se polahko, uz škripu i stenjanje, počeo okretati. Onda je otac sjeo pored mlina, gledao u rijeku i satima pušio.

Za to vrijeme Velija bi obišao podnožje tvrđave, prošao obalom rijeke, zavirio u svaki vrbak, pronalazio putiće koji su poput tankih konopaca obavijali kulu i nestajali u strmim zidinama. Potom se vraćao, sjedao pored oca i gledao u šarenim mostima koji se utapao u mrak. Preko mosta su žurili kasni prolaznici.

- Odmori se ti malko, babo, ja će pripaziti na žito - predložio je ocu. Kao da je jedva čekao, Began je uzeo deku, umotao se i krenuo na spavanje.

- Dobro, sine. Ti nadziri da ne bude kakve štete.

Tekla je noć.

Svetla su se palila u čaršiji, mlin je tutnjaо, rijeka šumila, a sa kule pirkao hladan povjetarac.

Prvi put je Velija ostao sam u mlinu i jeza se počela uvlačiti u kičmu. Uspavljavali su ga šum rijeke i jednolično tutnjanje starog mlina koji se ravnonjerno ljujao kao ogromna lađa.

Drijemao je, a znao da mora ostati budan. Otac ga je sve češće stavljao na kušnju i trebalo je opravdati njegovo povjerenje. Tako u Azrailovom Oku izrastaju djeca u ljude.

“Babo je nekako iznenada otišao na spavanje kao da je želio vidjeti kako će uraditi posao”, mislio je dječak.

Pogledao je u koš, nasuo novu vreću žita i ponovo seo na klupu ispred starog mлина. Noć je bila sve gušća, šumovi sve čudniji, a posljednja svijetla u čaršiji se gasila. Mrak je brisao jednu za drugom puškarnice na kuli, potapao rijeku u mutnu lelujavu masu i pravio sve uži krug oko Velije. Oživjele su priče koje je slušao u selu o vilama i šejtanima što se okupljaju oko mlinova, a Velija je pokušao razmišljati o nečemu drugom kako bi ih zaboravio.

- Kako ide posao, Velija – čuo je sasvim jasno glas.

Okrenuo se i video na klupi starca. Brada mu je bila žuta kao da je na nju naslagana gomila lišća, a odjeća zelena, satkana od vlati trave i vodenih slapova. Čovjek je bio star, ali živ i okretan. Treperio je kao sjena, ali je glas bio jasan i odlučan. Sjedio je i gledao u mrak, kao da sa njim divani.

Pa... tako – pokušavao je Velija da se snade i razabere je li zaista čuo glas ili mu se samo pričinilo – sjedili pored njega čovjek – ili je opet proradila njegova mašta. Desi se njemu često da vidi i ono čega nema i čuje ono što drugi ne čuju. Koliko mu je bilo neprijatno zbog prisustva starca koji je bio pola čovjek – pola voda, toliko se obradovao, jer je slutio novu priču. A Velija je volio priče.

Rizo Džafić

NEPOZNATE RIJEČI:

ada – riječno ostrvo

badanj – uski prolaz za vodu koja ide prema mlinskom točku

struga – razmak gdje se voda pušta na mlinski točak

RAZGOVOR O TEKSTU:

O čemu se govori u ovoj priči?

Zbog čega je dječak Velija volio subotu?

Gdje je dječak putovao subotom?

Šta je Velija radio u starom mlinu na rijeci Uni?
Objasni ulogu starog mлина.
Kako izgleda mjesto gdje se nalazi stari mlin?
Čime je pisac postigao upečatljivost pejsaža rijeke Une?
Kojom slikom je postignut paralelizam glavnog junaka i prirode?
Koja je funkcija narodnog vjerovanja u ovoj priči?
Čime je pisac dočarao sliku noći?
Zašto su se stari Krupljani radovali mlinaru Begana?
Šta su Krupljani tražili od Begana?
Kako se Began ponašao u mlinu?
Na koji način je pokretao mlin da radi?
Ko je mijenjao Begana u mlinu preko noći?
Kako se osjećao Velija kad je ostao sam u mlinu?
Koje su priče počele oživljavati u Velijinom sjećanju?
Ko se iznenada pojавio noću pred Velijom?
Kako je izgledao Velijin tajanstveni sagovornik?
Zašto pisac na kraju kaže da je Velija volio priče?
Koje su karakterne osobine dječaka Velije?

ŠTA JE PISAC U OVOJ PRIČI ŽELIO DA ISTAKNE:

- ljubav prema ljepoti rijeke Une,
- opisom prirode želio je pojačati sliku duševnog stanja svoga junaka,
- opis narodnog predanja i vjerovanja.

JEZIČKO IZRAŽAVANJE:

Zašto slika starog mлина u prirodi nagovještava nešto tajanstveno? *Mlin liči na ogromnu tičurinu koji leži u podnožju stare kule*, kaže pisac. Zašto?

Zašto Began hrabri sina Veliju? Kakav je Velija?

Dječakova osjećanja vezana su za pejzaž pored rijeke Une i to kad se spušta noć. Pisac oblikuje lik u ambijentu gdje se dječak nalazi. U tom ambijentu, u mrkloj noći pojavljuje se čovjek. Sa pojavom ovog nestvarnog bića dječak sluti novu priču.

Probajte tu priču da ispričate.

Ličnosti u jednom književnom djelu nazivamo likovima. Lik o kome se najviše govori je glavni lik. Opisati riječima neki lik znači prikazati njegove unutrašnje osobine.

ZADATAK:

Napiši sastav na temu:
Zašto volim svoj zavičaj.

JESENJI PASTEL

Na rame mi pade list,
Pade bakrenožut.
I lišćem zasut je sav,
Zasut uzani put.

Jesen je sjela na hrast,
Sjela i trese grane.
I magla plovi i klizi,
Plovi niz rječne strane.

Šta li će jesen, šta,
Dok ovaj pastel tka,
Šta će mi na dar dati?

Hoće li mraz i kraj
Ili će bakra sjaj
Na cesti mojoj sjati?

Sait Orahovac

NEPOZNATE RIJEČI:

pastel - slikarska tehnikा

RAZGOVOR O PJESMI:

Kako je pjesnik naslikao prirodu u ovoj pjesmi?
Šta pjesnik naslućuje posmatrajući prirodu?
Slika prirode i atmosfera utiču na pjesnikovo raspoloženje. Zašto?
Koja osjećanja i raspoloženja su vladala pjesnikovom dušom?
Jesen trese grane drveća, kaže pjesnik. Šta osjeća, koje vrijeme?
Kako ova pjesma djeluje na vas i koja osjećanja u vama izaziva ?
Pjesnik se pita na kraju pjesme, *Hoće li mraz i kraj?* Zašto?
Kojim redom pjesnik niže slike iz prirode?
Kakav je ritam i rima ove pjesme?
Pjesnik je upotrijebio u ovoj pjesmi dvije vrste strofa. Koje?
Šta je sonet?
Kakav je raspored rime u sonetu?

SLOVO A

Jedna od prvih slika koje pamtim.

Bandera.

Stajala je poput tajnih vrata, vidjela se posve jasno kroz dva prozora na desnoj strani moje sobe. Kad bih provirio kroz prozor, pojavile bi se i ostale, u savršenom redu i jedna iza druge. Protezale su se do u beskraj, a između njih, kao potvrda krvne veze, bile su žice. Čudne, treperave magične žice koje su govorile unutarnjim glasom, a što su jedino mogле prisluškivati lastavice nacrtane kao note na tim žicama.

S prozora lijevo vidjela se Sahat-kula.

I jedna i druga danas su samo uspomene.

A nekad davno, bio sam mali, držao sam u ruci kredu i oporo njome vukao po vratima. S krede je sipao bijeli prah, škripala je dotičući tamno smeđa vrata i ostavljala za sobom trag.

U sobi je najednom nastao muk. Svi su gledali u znak na vratima, znak u kojem sam bio skriven ja. Stajao sam s kredom u ruci, učinilo mi se najednom da nešto nije u redu. I tek kad se provalila bačva slavlja, shvatio sam, po svemu onome što su govorili, da su u znaku doista otkrili mene. Bio sam to ja, bilo je to moje ime, s bijelom nakriviljenom banderom usred šare na vratima. I tad sam doista naslutio da sam napisao sve ono što jesam, čak i ono nejasno, ono što će mi se nekada, ko zna kad, otvoriti i objasniti.

Kasnije sam pošao u školu i to prvotno tajanstvo se neznano kamo izgubilo, a na njegovo mjesto su došla druga tajanstva, osobito ona čija su slova zagonetno bila razbacana po Gradu.

A.

Bandera.

Zar slutnja nije uobličavala i onaj trenutak, drevni, kad se bikova glava preobražavala u slovo, kad je kuća postajala slovo. I oko. O. Oko.

Tajnu su čuvali iako je možda ni sami nisu znali. Čudno opremljeni majstori na čijim su cipelama bili jelenkovi rogovi. Majstori su se uspinjali uz jednu stranu slova sve do bijelih porculanskih čašica, kraškolikih, u kojima su se spajale žice. Tu je uvijek nešto zujalo. Zatočeni insekt elektriciteta.

Možda je zato prolazak kroz slovo bio zabranjen. Ukrat. Dogodiće se nešto strašno u sudbini onoga koji prođe kroz slovo A. To su znala sva djeca. Ipak, niko nije znao nešto određenije. Nije to bilo kao prolazak ispod duge. Tu se sve zna. Stvar je samo u tome želite li takav preobražaj ili ne. Ili želite li to naprsto provjeriti.

Vrata slova A čuvala su svoju tajnu.

Odgovor ste mogli dobiti tek kad prst sudske pokrenete s njegovog mjesta, kad više ništa ne možete vratiti na staro, i kad se ono što je zapisano preobrazi u zapis posve drugičiji, zapis sačinjen možda od novih, nepoznatih slova. I vrata. Tajnih vrata iza kojih je svijet u kojem više nema nikog bliskog, u kojem više nema grada, ili su svi toliko preobličeni da ih jednostavno nećete moći prepoznati. A ako se pokušate vratiti, vrata od slova će vas možda voditi sve dalje i dalje u svijet u kojem više nećete pronaći nikad ni same sebe.

Ta me je pomisao takla poput srha dok je jedan stari čovjek slavodobitno pričao mom ocu kako je nekad u vojski imao svoju posebnu školu za nepismene.

- Naredim da se nacrta veliko slovo A. Kao sjena bandere. Kopaj, kažem. Kad iskopaš, pitaću te jesи li ga zapamtio. Poslije toga ga čeka B. I tako redom. Da vidiš kako brzo nauče. Nije da nije iskopao sva slova...

Bučno se smijao taj bivši oficir. Sav je sijao od ponosa. Slušao sam njegovo priču sa zazorom i bilo mi je drago kad sam vidio da ni moj otac nije oduševljen.

Pokušao sam zamisliti nepoznatog vojnika i pitao sam se, koliko puta u životu, kakvu je sudbinu iskopao. Možda je samo krampom i lopatom bio u prolazu kroz slova? I čizmama, naravno? Možda nije bio ni svjestan vrata? Možda? Čovjek jedino može odgovoriti sam sebi.

Jednog davnog jutra, kad je sav grad lebdio u plaveti, zagledam u lastavice na žici. Nehotice sam došao do samog velikog slova. Zakoračio sam odlučno i prošao. Potom i kroz slovo iza, i tako sam trčao sve dok ih je bilo...

I ništa se nije promijenilo.

Ili se to meni samo taki čini.

Irfan Horozović

RAZGOVOR O TEKSTU:

O čemu se govori u ovoj priči?
Koju prvu sliku iz djetinjstva pamti dječak?
Kako je dječak učio slova dok je bio mali?
Koji događaj u priči je posebno zanimljiv?
Kako se pokazao dječak u borbi za pismenost?
Sa kime se sreo dječak u ovoj priči?
Šta kaže bivši oficir, kako je on učio vojнике da pišu?
Dječaku je slovo A ličilo na banderu. A koji broj liči na slovo A?
Zašto je bilo strašno proći pored bandere?
Da li se đaci plaše slabih ocjena?
Kad je dječak shvatio da se ništa neće dogoditi
ako prođe ispod bandera sa slovom A?

PRAVOPIS:

U tekstu smo primjetili riječi: sahat, bahat, prah, strah, hrast, harač. Glas **H** je bezvučni suginjanik, nema svog zvučnog parnjaka. U bošnjačkoj pisanoj tradiciji se glas **H** redovno upotrebljava. Npr: hvala, uvehla, haram, čoha, snaha, promaha. Riječi u kojima je **H**, imaju dušu. S toga, glas **H** se u bosanskom jeziku čuva:

NA POČETKU

hvala
hvatići
hrđa
horoz
halka
hamam
hastal
hatula
hljeb

U SREDINI

lahko
kahva
buha
duhan
puha
suha
sahan
troha
čoha

NA KRAJU

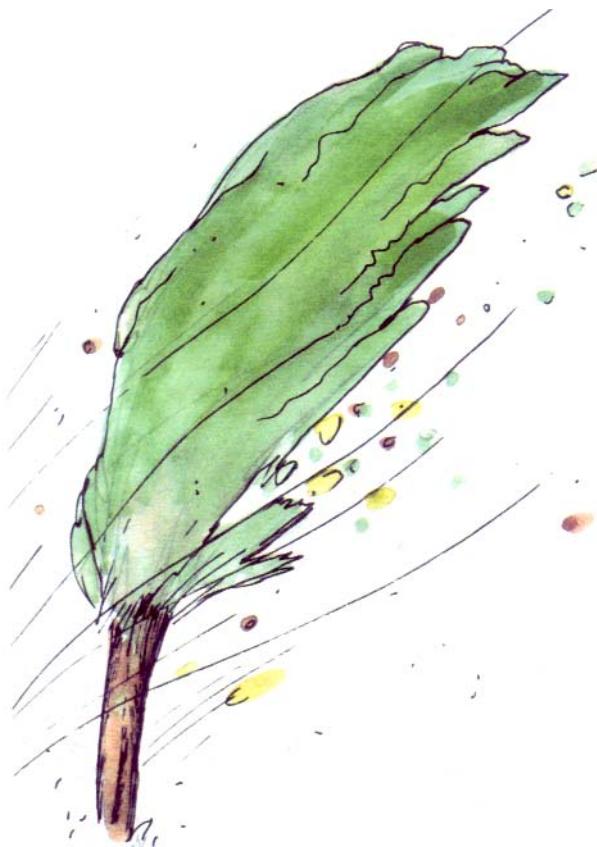
strah
krah
rekoh
stekoh
plah
dah
uzdah
mah
gluh

VJETROVI KOJI DUVAJU IZNAD MOG RODNOG MJESTA

Mi smo malo mjesto,
Mi smo mali narod
I na nas duvaju zli vjetrovi:
Crveni vjetar
Bijeli vjetar,
I kokošinji vjetar
I jugov vjetar
I ovčiji,
I magareći,
I zmijski,
I pseći vjetar,
I vodeni vjetar,
I vjetar sa Hajle,
I vjetar sa Vršina,
I vjetar od Giljeve.

Mi smo mali,
Mi smo ispod vjetra,
Mi smo ispod vjetra.

Ibrahim Hadžić

RAZGOVOR O PJESMI:

O čemu pjesnik pjeva u ovoj pjesmi?
Šta pjesnik kaže o svom mjestu i svom narodu?
Koji vjetrovi duvaju na pjesnikov narod?
Gdje se nalazi planina Hajla, a gdje Giljeva i Vršine?

Zašto pjesnik kaže *Mi smo mali narod/Mi smo ispod vjetra?*
Kakvo značenje imaju vjetrovi u Hadžićevim stihovima?
Znaju li vjetrovi da donesu nepogodu: snijegove, mećave, oluje?
Šta misliš: postoje li vjetrovi nesreće?
Zašto mali narodi žive ispod vjetrova?
Zašto pjesnik na kraju pjesme dvaput ponavlja stih
Mi smo ispod vjetra, Mi smo ispod vjetra?

JEZIČKO IZRAŽAVANJE:

Pjesnički jezik u ovoj pjesmi se odlikuje slikovitošću i živopisnošću. Opisivanjem predmeta i pojava pjesnik odabira izrazite pojedinosti, nastojeći da ih čitalac doživi čulima. Pjesnik svojom maštom u ovoj pjesmi je dao niz pjesničkih slika koje pobuđuju naše interesovanje da stvorimo nove slike. U ovoj pjesmi pjesnik se izražava ironično. Pjesnik kaže jedno, a u stvari misli nešto drugo, suprotno od onoga što je rekao. Pjesnik u ovoj pjesmi iskazuje neku značajnu misao, ideju, a to je ustvari i njegova poruka. Poruka je vrlo rijetko data otvoreno, ali čitalac će je shvatiti ako dobro razumi i doživi umjetničko djelo. U ovoj pjesmi je poruka data u slikama i pravcima vjetrova koji puhaju na pjesnikov mali narod koji živi ispod vjetra.

Ironija je stilска figura u kojoj se riječima daju suprotna značenja od onog koje one imaju u osnovnom svom značenju.

ZADATAK:

Uz riječ *vjetar*, koja se nalazi u ovoj pjesmi pjesnik je dao neobičajena imena vjetrova.
Zašto?

Znaš li koji sve vjetrovi postoje?
Koji vjetrovi duvaju u tvom zavičaju?
Gdje duva lahor i povjetarac a gdje bura i oluja?

Odredi koja od sljedećih riječi odgovara pojedinim vjetrovima:

- duva
- piri
- fijuče
- huji
- zviždi

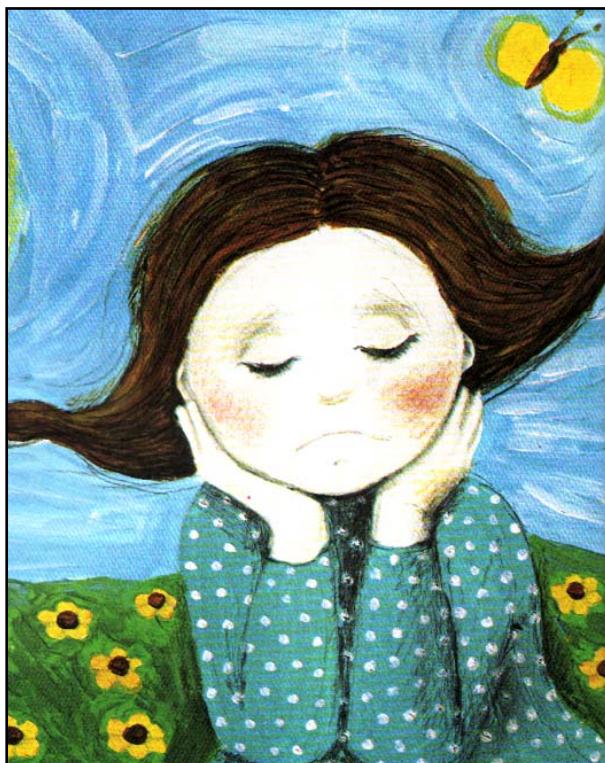
SAN

Noćas si prvi put u kući mojoj
Kad budeš htjela leći grede prebroj
Zamisli potok bistri u planini
I sanjaćeš snove povijene u istini

Taši taši tanana
Dragi mi se bauna
Crko puko i krepo
Ako u snu ne došo

Legoh na meki čaroban ćilim
Brojeći grede na mračnom tavanu
I sanjah kako me mutne vode odniješe
Dok mi đavoli krila sasijekoše

Taši taši tanana
Dragi mi se bauna
Crko puko i krepo
Što mi u snu ne došo

Bisera Suljić

RAZGOVOR O PJESMI:

O čemu pjesnjikinja pjeva u ovoj pjesmi?
Šta treba da uradi gošća koja prvi put dolazi na konak?
Koje želje će se ispuniti gošći ako prebroji grede u kući?
Šta je željela gošća da sanja?
Kakve vode je pjesnikinja sanjala?
Pjesnikinja ponavlja dvaput istu strofu. Šta postiže time?
Kako se zove strofa koja se više puta ponavlja u pjesmi?
U kojim pjesmama se još ponavlja refren?
Da li ova pjesma liči na neke bajke?
Da li si čuo od svoje nane ili djeda neku priču
o vilama ili aždahama?
Kakvi ulogu ima rima i refren u ovoj pjesmi?

ZADATAK:

Pokušaj da pjevaš refren ove pjesme uz tapšanje rukama.

DIVNA ZEMLJA I TETKA DEVLA

Kad si bila kod djeda i nene u Banjaluci, nisi morala da odlaziš ni u park, ni na igralište. A zna se zašto. Zato što djed i nena imaju cvijetnjak, dvorište i baštu ispod koje teče rijeka Vrbas, a u tom cvijetnjaku, u dvorištu, bašti i na obali Vrbasa -osim trave, cvijeća i drveća - ima toliko zemlje, pijeska i kamenčića da ih ne bi mogla potrošiti čak ni onda kada bi napravila deset gradova, stotinu sudića i hiljadu klikera. Međutim, ti, ipak nisi vjerovala da se sve to ne može potrošiti, pa si za svaki slučaj, bila štedljiva. Govorila si:

“Pravim jedan grad od ove žute zemlje. Dosta je za Lutka. Treba da ostane i meni, ona bijela. A sudiće ēu od one plave, one vrbaske. Pretvorila se ona u oblak i pala u vodu, ali ne bježi, samo se malo ljudi u vodi. Izvadićemo je za sudiće. A svu noć će je čuvati Vučko i lajaće da je talas ne odnese”.

Tako si govorila brinući se za svu zemlju oko sebe, a naročito za ilovaču u Vrbasu, u plićaku, koja je stvarno ličila na plavi oblačak.

Zaokupljena tom igrom i stalnim poslom oko zemlje, nisi imala vremene ni za kakve posjete. Jedino si željela da odeš kod tete Devle, zato što ti se ona svidala više od svih ostalih teta iz susjedstva. Ona te često, uletivši kao vjetar u dvorište, i klepećući svojim nanulama, dizala uvis i govorila ti da si “lipo dite”. Ta njena ikavština tebi je bila neobična i smiješna, pa si, pucajući od smijeha, uzvikivala:

“Teta Devlo? Kakve trice? Kakve četvrtice? Kakvo dite!”

I tetka Devla se smijala, ali ne tvojim tricama i četvrticama, nego tome kako si ih izmisnila. A onda je govorila da si “pametno dite”, i da pametno govorиш, jer: kada mogu da budu trice, zašto ne bi i četvrtice.

Zbog tih šala voljela si tetu Devlu. A zato što si je voljela, pošla si sa mnom da je posjetiš. I nisi se pokajala, jer je kod nje, osim šale i smijeha, bilo još nešto, divno, predivno.

A šta? Bašta. Prekrasna bašta od zemlje i trave. Ista kao kod djeda i nene. A imala je i isti Vrbas i u njemu plavi oblačak ilovače.

Takav prizor nisi očekivala. Zato si, veoma iznenadēna i zbumjena kazala:

“Pogledaj, teta Devlo? I bašta je došla s nama. I Vrbas ti je došao”.

Na tu tvoju mudrost Devla ti je odvratila onim tvojim:

“Kakve trice, kakve četvrtice! Ovo je moja bašta i moj Vrbas!” - smijala se tako jako da su sve zrele džanarike popadale s grana.

Njen smijeh je začas osvojio i tebe i mene, pa smo svi, tako veseli i raspoloženi, sjedili za stolom ispod džanarike. Ali, ti nisi mogla da sjediš dugo i mirno, jer je tvoja stolica bila puna nekih nevidljivih, bodljikavih čičaka koji su te, ne mareći za moje tihe opomene, tjerali da se vrpoljiš i osvrćeš na sve strane, da me gurkaš i da mi šapućeš nešto nerazumljivo. Tako si čimila uvijek kad smo bili kod nekoga u posjeti i kad si htjela nešto da dobiješ.

Teta Devla je to brzo primijetila i, misleći da si gladna počela da te nudi keksom, voćem i mljekom. Ali, ti si sve odbijala, i dalje se vrpoljeći i osvrćući oko sebe. Najzad je Devla zabrinuto rekla:

- Pa šta hoće moje lipo dite? Samo neka kaže! Da teta Devla stvara!

Ohrabrena tim njenim riječima, najzad si prošaputala:

“Ja bih malo zemlje, samo malo. One crvene. Da ponesem Lutku”.

Čuvši to, teta Devla je zanijemila od čuđenja. Sigurno nije vjerovala svojim ušima, jer je nekoliko trenutaka, samo ćuteći gledala u tebe. A onda je naglo, kao vjetar ustala, uzela motičicu sa džanarike i pružila ti je govoreći:

“Evo, kopaj! I nosi. Sve ako želiš!”

Zatim je, šireći ruke, dodala:

“Smišno moje dite!”

Dok se ona tako iščuđavala, ti si, iskoristivši svoj srećni trenutak, uveliko kopala i začas nakopala veliku hrpu divne crvene zemlje. Onda si zamolila malo hartije, pa smo taj dragocjeni dar lijepo zamotale i ponijele sa sobom.

Ispraćajući nas, teta Devla se još uvijek iščuđavala:

“Smišno dite? Skuplja zemljurinu!”

Zato si joj morala objasniti:

“Kakve trice, kakve četvrtice!? Kakva zemljurina!? Ovo je mala zemlja, crvena. Lutku za kolače. Da se troši, da se ne potroši”.

Nasiha Kapidžić Hadžić

RAZGOVOR O TEKSTU:

O čemu se govori u ovoj priči?
Zašto je djevojčica voljela da ide kod djeda i nene u Banjaluci?
Šta je sve radila djevojčica pored rijeke Vrbasa?
Zašto se teta Devla svidala djevojčici više od svih teta?
Šta je teta Devla govorila djevojčici, a šta djevojčica njoj?
Kakvu je baštu imala teta Devla?
Šta se događalo kad se nasmije teta Devla?
Čime je teta Devla nudila djevojčicu?
Šta je željela djevojčica da dobije od teta Devle?
Zašto je teta Devla rekla djevojčici: "Smišno moje dite?"
Za koga je djevojčica kopala crvenu zemlju?
Kako ti doživljavaš želju djevojčice u ovoj priči?

PRIČAM I PIŠEM:

Kada pročitaš neku priču, razmišljaš o događajima u njoj.
Da li je događaj u ovoj priči stvaran ili izmišljen?
Opisi neki događaj ili doživljaj sa raspusta.
Pazi na tekst, jer svi događaji se moraju povezati u jednu cjelinu.

GLASOVNI SKUPOVI *IJE* i *JE*

Glasovni skupovi u ovom tekstu *ije* i *je* zamjenjuju se sa *glasom i: Lipo moje dite. Smišno moje dite.* Takvu zamjenu posmatraj u sljedećim riječima: lipo, livo, bilo, cvit, svit, cviče, zvizda, dica. Ove riječi su napisane *ikavskim* dijalektom.
Šta primjećuješ ako u ovim riječima umjesto *i* napišemo *e*: lepo, levo, belo, cvet, svet, cveće, zvezda, deca. Ove riječi su napisane *ekavskim* dijalektom.
Posmatraj iste riječi gdje će umjesto glasa *i* i glasa *e* biti napisano *je* ili *ije*: lijepo, lijevo, bijelo, cvijet, svijet, cvijeće, zvijezda, djeca. Ove riječi su napisane *ijekavskim* dijalektom.

ZADATAK:

U sljedećim riječima umjesto *je* ili *ije* napiši *i* ili *e*:

dijete
djecu
sijeno
sjenik
zadijeva
mlijeko
svijetlo
svjetlo

UPAMTI:

Nekada je u staroslovenskom jeziku postojao dvoglas *jat*. Taj dvoglas se nije sačuvao, već je zamijenjen sa *i/e/je*, *e*, i *i*. Na osnovu zamjene dvoglasa *jat* nastala je podjela štokavskog dijalekta na *ijekavski*, *ekavski* i *ikavski* govor.

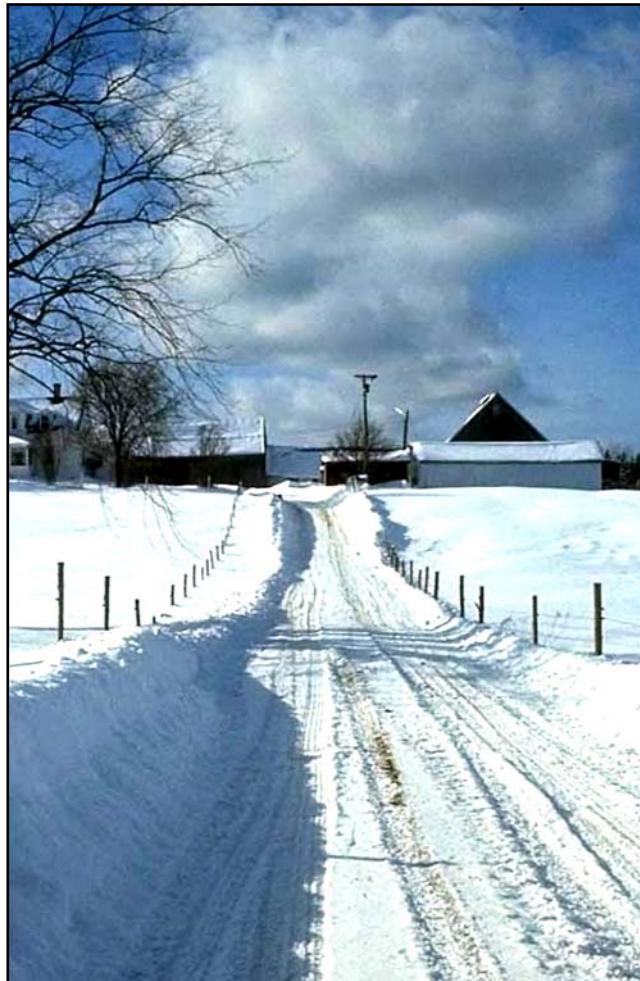
BIJELI SVIJET, BIJELI CVIJET

PRVI SNIJEG

Prvi snijeg, prvi snijeg
Ko krhak mir na zemlju pao.
Jutro, jutro!
U svježim tijelima osmijeh drhti.
O, kako su nam koraci krti!
Na prvom snijegu, na prvom snijegu
U svježim tijelima
Osmijeh drhti.

Ja mislim lutajući ulicama grada:
O, u provinciji da sam sada
Negdje duboko, duboko
Pa da mi snježna poljana
Gleda u toplu sobu
Ko bijelo božje oko!
Već plamsa u sobi.
Osamljen mir.
A ja sam.
U širokoj se haljini lješkam
Dok napolju šuti snijeg visok i bijel,
Ko srećna luda sa smiješkom
I ne znam šta bih htio.
O, kako duboko šuti
Snijeg visok i bijel!
Prvi snijeg, prvi snijeg
Ko krhak mir na zemlju pao.
Jutro, Jutro!
U svježim tijelima osmijeh drhti.
O, kako su nam koraci krti!
Na prvom snijegu, na prvom snijegu
U svježim tijelima
Osmijeh drhti.

Hamza Humo

NEPOZNATE RIJEČI:

krhak - slabašan

lješkam - lijeno se okrećem

RAZGOVOR O PJESMI:

O čemu pjesnik govori u ovoj pjesmi?

Koje to godišnje doba zrači ljetopom u ovoj pjesmi?

Kojim bojama pjesnik slika zimu?

Kako pjesnik slika zimu u pjesmi *Prvi snijeg*?

Šta je to neobično u slikanju zime u ovoj pjesmi?

Pjesnik kaže: *kakav je to krhak mir na zemlji pao?* Na šta misli?

Osim što vidi sliku prirode, kojim još čulom pjesnik doživljava zimu?

Zašto pjesnika polje prekriveno snijegom podsjeća na krhak mir?

Odakle pjesnik posmatra snijeg visok i bijel?

Da li u ovoj pjesmi ima ličnih pjesnikovih osjećanja?

Šta saznajemo o pjesniku i pjesnikovom zavičaju?

Zašto kažemo da je ova pjesma opjevana slobodnim stihom?

Kakav je ritam u ovoj pjesmi?

Zašto pjesnik istom strofom počinje i završava pjesmu?

U koju grupu lirskih pjesam spada pjesma *Prvi snijeg*?

Pored riječi i stihova, šta se još ponavlja u pjesmi?

Izrazitoj ritmičnosti pjesme, pored ponavljanja i upotrebe stihova različite dužine doprinosi opkoračenje i raspored odmora ili stanki u stihu.

U prvom stihu odmor je iza četvrtog sloga:

Prvi snijeg, prvi snijeg.

Odredi stanke i u ostalim stihovima, te pronađi primjere opkoračenja.

ZADATAK:

Opiši i ti atmosferu u prirodi u zimskom periodu (obližnjem parku, obližnjoj šumi, u svojoj bašći, u dvorištu škole).

Opiši šetača čiji je odnos prema zimi drugačiji od pjesnikovog u pjesmi *Prvi snijeg*.

Neka šetačevi koraci po snijegu budu drukčiji od pjesnikovih koraka.

Uporedi svoje slike sa pjesnikovim slikama.

BAJRAM

Gluho doba. U dolinici gdje su se stisnule varoške kućice, bila je gusta tama, pa bi rekao gledajući ozgor s vite Hridine da tu u toj mračnoj jami nema ni živa stvora. Ali zađi samo kroz tu gustu noć, izmeđ’ onih starih kuća što im šiljke samo prema nebu vidiš, osluhuješ, čuješ kretanje, po koju riječ, žamor, škripu vrata. Sve je budno. Noć ti sad nije tako nijema, tama nije više tako gusta, to gluho doba ispunja neki tajanstveni čar - za koji čas sviće Bajram. U svakoj kući vidiš slabo svjetlo, sve ustalo, spremna se da u novu ruhu izđe na Bajram da se u čistu odijelu klanja namaz.

Još od zore ni znaka, a na vitoj se munari začuje muje-zinov tanahni glas, zauči salavat. U to se doba prenula i mlada žena u svojoj skromnoj sobici gdje još nije bilo svjetla. Prenuo je mujezinov glas. Prva joj misao bijaše Bajram, no odmah za tom ona tuga s kojom je provela na stotine noći. Svak’ se raduje, svak’ se gizda, žena spremna muža, mati sina, sestra brata, a ona... ah, gdje je njezin vojno, u askeru, daleko u svijet zanio kosti svoje, a more biti da je dosad i u zemlji... I ona pokri lice rukama, onako proplaka, kako je svaku noć s plačem legla i ustala.

Najedanput skoči, upali svjetlo i baci se do svog sinčića koji je slatko spavao. Maliću bilo tek šest godina, jedno dijete k’o jabučica.

- Arife, sine moj! - poče ga buditi. - Ustani, eno salavat, Bajram! Ustani!

Malić progleda. Protrla oči, a kad razabra riječi majčine, veseo skoči.

Zar Bajram, mati? - u čudu će ono, pa poleće k prozoru. Ali napolju još tama.

Eno, čuješ salavat! - veli mu ona - Hajde, umij se, pa će ti mati lijepo obući nove haljine, pa ćeš onda u džamiju.

Mali bio veseo, nije znao šta će prije. A mati doskora izvadila čitav svežanj haljina, umila ga i počela oblačiti: nova i čista rubenina, pa onda nove čakširice, pa onda čamaladža, anterija, čohali fermen, pas, fesić medžidija, pa čarapice i nove fira-le, a sve novo, sve kroja ko za velikoga.

Mali se sve posmješivao gledajući to novo odijelo, pa bi istom ubrzao:

Je l’ de, mati, da su moje čakšire bolje neg’ u Muhameda Devlet-hanumina.

Uh, tvoje su najbolje! - odvraćala ona, a glas joj drhtao.

Sirota zaklonila lice od svjetla da joj Malić ne vidi suza. Oblaćila ga, sobom mu sapela i najmanju kopčicu, a kad ga sasvim opremi i on ustade, pred njom bijaše prava slika njezinog dragog, neprežaljenog muža.

Salavat se na munari svršio i začuo sabah; napolju je svitalo. Mati se zagledala u sina, zagrlila ga i pokapala suzama.

Dušo moja! - veli ona. - Što ćeš nam u džamiji zaiskati od Boga? - tako ga je običavala napućivati. Mali se zamislio.

Da nam Bog da zdravlje i dug život - veli on – pa onda... što ono još, mati.

Onog svijeta džennet, sine moj!

Ja, onog svijeta džennet i... ništa više, je l’ de mati?

Zaboravio si nešto! - jedva žena izmuca zaglivši dijete.

Mali se opet zamislio.

Ha - uskliknu on - i da nam babo dođe.

Jest, jest, dušo moja! - dočeka ona plačući, a u sebi dodade:

- Ako bude...

Sad je mali opazio majčine suze, pa se nekako snuždio. Ali nije mu se dalo da to bajram-sko veselje, pa radost za nove haljine, pomuti kakvom tugom i stoga nekako dirljivo zapita majku:

Ma što plačeš, mati.

Ali ne plačem, dušo moja - ona će usiljeno - već mi je drago što si mi tako valjan i pametan! Opet ga zagrlila.

Doskora i ona baci feredžu na se i povede Malića do kapije da ga uputi u džamiju. Iza avlijskih vrata virila na sokak, kud su ljudi prolazili. Svaki čas škripale tuda nove firale il' cipele, šušnjile nove haljine, širio se do njih miris miška kojim su ljudi namazali nove haljine, a hladnim jutarnjim zrakom brujio glas "tekbira", što su ga prolaznici tiho učili. Mladoj ženi grudi da puknu od neke tuge. Sjetila se kad bi prije četiri godine ovako na Bajram ispratila svog dragog Mehagu u džamiju, a u njeg novo odijelo, bio je vazda najpristaliji.

Najedanput ga dušmani uzeše u asker, otjeraše na vojsku, a ona osta sirota sa svojim dvo-godišnjim sinčićem. Stoje od onog dana suza prolila, a svaki dan na svakom namazu od Boga iskala da joj se povrati njen dragi Mehaga.

Pa joj sad žao na cio svijet.

Sprva došlo dva tri puta pismo od njeg's Drine, iz Hercegovine, a kako rekoše da je otišo nekud čak za Stambol, otada nikakva glasa za njeg. I komšije, dok su imali pouzdanih glasova, dođu i ovesele je svaki čas, a sad, kan da i oni vide da se nema ničem dobru nadati za svog muža. Plakala, grlila Malića, jedinu uspomenu svojih sretnih dana, a ono se optimalo, htjelo u džamiju. I ona ga naposljetku pusti: on se umiješa u prolaznike, ode u džamiju onako skromno i pobožno ko odrasto čovjek. Njene oči ostale uprte za njim.

U Devlet-hanuminu kuću, koja je uprav naprama haremu džamiskom, sleglo se silno ženskinje da vidi gizdavi svijet kad se iz džamije razide. Bajram je i ženskinje gizdavo, a sve veselo, samo Mehaginica tužna, žalosna. Došla u taj veseli svijet da vidi svog sinčića, kad joj iz džamije izađe. Žene ju tješile i razgovarale, a ona plakala. Iz džamije se čuli dirljivi glasovi i doskora poče dova, a stotine i stotine grla zabrujalo haremom: Amin! Amin! Sad osu svijet iz džamije.

Harem pun, sve novo, gizdavo, tiska, oni silni prosjaci cvilili: "Udjijeli siromahu sadaku porad svog zdravlja, porad onog svijeta"!

Dugo je trajalo dok se taj silni, šaroliki svijet istiskao iz harema, a svak se laćao džepova i bacao pare ubogima što su cvilili kraj njihovih nogu.

Na kraju, baš među starcima, išao Arif, uzevši se pod ruku s Muhamedom Devlet-hanuminim.

Bila oba vršnjaci. Baš na samom izlazu jedan starac sagnuo se i pomilovao oba dječaka, a objema majkama srce igralo od radosti.

Na ovaj sveti dan sve se sjeća preminulih svojih, pa sad sve ovo gizdavo mnoštvo krenulo na mezarluke, da tu, na kaburu svojih starih, prouče što za duše njihove.

U toj je svjetini išao i mali Arif, i on će poput drugih onamo, makar da ne zna za kabur nikoga svog. A kad se ljudi počeli vraćati kućama svojim, i on je veselo potrčao majci svojoj.

Umoran, već šćaše uprav da ukorači u svoju avliju, kad se kod njeg stvori stranac, čovjek u tuđu odijelu.

Mali se poplašio, pa se požurio u avliju, ali stranac za njim.

No začudo bilo malom kako ga taj tuđi čovjek gleda nekako umiljato i smiješi se na njeg. A kad ga još i po imenu dozvao, ono stalo.

- Je 1' tebi ime Arif - upita ga stranac.

Mali kimnu glavom, metnuvši prstić u usta, a čudnovato promatrao stranca.

Čiji si ti?

Materin! - odazva se on sad.

Čovjek je bio do suza dirnut od ovog dječijeg odgovora.

Gledao ga čas-dva, a suze mu navrle na oči. Srce mu igralo od nekog uzbuđenja; poslije četiri godine vraća se iz dalekog svijeta, susreće se, eto, sa sinom svojim, a prepoznati se ne mogu. Kakve su misli obuzele dušu njegovu.

Priđe k djetetu, zagrli ga i suzama pokapa. Tako ga je u zagrljaju ponio preko avlige. A kad se vrata kućna otvorile i sirota žena smotri sina svog u zagrljaju svog dragog vojna, srce da joj pukne od časovita uzbuđenja. Nije u prvi mah vjerovala svojim očima, gledala ga k'o izvan sebe. A kad joj se muž javi drhtava glasa, ona suznih očiju poleti prema njima.

- Sine moj - zagrli ona dijete. - Vidiš, evo tvog babe!

Tu, na pragu kućnom zahvališe Bogu na tolikoj sreći.

Tog je dana išao komšija komšiji, svoj svome na Bajram.

I Mehagi su dolazile komšije i svojta, a u njegovoju kući tog dana bijaše dvostruk Bajram.

Ethem Mulabdić

NEPOZNATE RIJEČI:

rublje - odeća
čakšire - vrsta pantalona
ćamaladža - vrsta kape
anterija - vrsta haljine
fermen - vrsta sakoa
fes - vrsta kape
medžidijski - nakit na kapi
gizdav - dotjeran
harem - vrsta dvorišta
mezarluk - groblje

RAZGOVOR O TEKSTU:

O čemu se govori u ovom tekstu?
Kakav je glas majka čula sa munare?
Zašto je majka odlučila da sina Arifa probudi da ide klanjati Bajram?
Kakvo je odijelo obukla majka sinu?
Zašto je bila plačljiva dok je oblačila sina?
Gdje se nalazio njen muž Mehaga i koliko dugo nije dolazio kući?
Šta je majka željela da Arif u džamiji zaište od Boga?
Šta je Arif zaboravio da zaište od Boga u džamiji?
Zašto je jedino Mehaginica bila tužna dok je čekala sinčića da izide iz džamije?
Sa kime je Arif izlazio iz džamije?
Ko se iznenada stvorio ispred Arifa dok se vraćao kući?
Šta je nepoznati čovjek pitao Arifa?
Zašto je Arif odgovorio nepoznatom čovjeku da je materin?
Kakve su misli obuzimale dušu Mehaginu u tom trenutku?
Šta je Mehaga uradio sa dječakom?
Ko se na kućnom pragu iznenadio kad je video Arifa u Mehaginom naručju?
Zašto pisac kaže da je u Mehaginoj kući tog dana bio "dvostruki bajram?"

ZADATAK:

U svojoj svesci sažeto prepričaj ovu priču. Prati redoslijed događaja i prepričavaj jasno. Pazi da ne izostaviš nešto značajno. Vodi računa da ne ponavljaš dvaput iste riječi.

MEĆAVA

Napolju vihor, zmaj bijeli,
smetove snježne nosi,
poljima srebrnim brda seli
šumom kitinu nosi.

Kroz okna gledam nemirnu pjenu
kako vitla u kolu,
karavan oblaka i vrane sjenu
kad sleti na granu golu.
O odžaku se zvižduk davi
- da li je crn od dima? -
Niko na polju da se javi
ako ga negdje ima.

Možda je glas mu propao boni
u snježno jezero meko,
i nad njim tužno sjever zvoni
kao da uzdiše neko.

Drveće škripi k'o da se ljuti
suzama mrtvog soka,
mećava kroz prozor zamrznuti
ne da otvoriti oka.

A zorom kad se zmaj odseli
i počne da se dani,
kuće će biti šatori bijeli,
putevi zavijani!

Šukrija Pandžo

NEPOZNATE RIJEČI:

vihor - vrsta vjetra
karavan - kolona životinjske zaprege
odžak - dimnjak
mećava - vejavica

RAZGOVOR O PJEŠMI:

Koje godišnje doba slika pjesnik u ovoj pjesmi?
Šta se događa napolju?
Ko donosi smetove bijele?
Odakle pjesnik posmatra mećavu?
Na šta pjesniku liče bijeli oblaci?
Šta znaće stihovi ...*vitla u kolu, karavan oblaka?*
Čiji se zvižduk davi u odžacima?
Zašto sjever tužno zvoni nad crnim odžacima?
Od čega drveće škripi na mećavi?
Kako izgledaju prozori posle mećave?
Kako izgledaju kuće kad svane dan?
Zašto liče na šatore bijele?
Zbog čega su putevi zavijani?
Koliko strofa ima ova pjesma?
Kako se zove strofa od četiri stiha?
Obrazloži kakav osjećaj izaziva u tebi ova pjesma!

PJEŠNIČKA SLIKA:

U pjesmi *Mećava* Šukrija Pandžo je pomoću više slika dočarao mećavu kako zimi prekriva kuće i polja.

Na koga misli pjesnik kad kaže:

*zmaj bijeli,
smetove sniježne nosi?*

Ono što pjesnik vidi napolju pretvara u stih praveći sliku:

*vitla u kolu,
karavan oblaka.* Zašto?

Šta znači riječ karavan?

U doživljavanju mećave pjesnik uključuje više čula.

Dočarava vjetar koji zviždi u odžaku.

U bašti drveće škripi, mrznu prozori.

Pjesnik kaže za mećavu da ne da otvoriti oka.

Pjesnik kaže:

A zorom kad zmaj odseli

Kuće ga posjećaju svojim izgledom na bijele šatore. Zašto?

Uža cjelina u pjesmi koja nam se otkriva slikama naziva se pjesnička slika.

ZADATAK:

Opiši i ti sliku zime u tvom kraju (olujni vjetar, snježnu mećavu, grmljavinu).

ŠARENKA

Tiho je otvorila vrata da me ne probudi, misleći da još spavam. Mehinica, sluškinja naša, a mogao bih reći: dadilja moja, druga moja mati. Rekla je:

- Eno ti se Šarenka otelila!

Smaknuh jorgan, pa onako bos i u gaćama pojurih u štalu. Bila je glasovita zima, snijeg do iznad glave, iz kuće se tako reći nije izlazilo.

Šarenka! Svima miljenica među svim našim kravama.

Pretrčah prtinom, bijelim zapravo hendekom do štale.

Jest, bogami, nema joj onih jučerašnjih, do tuge nabuh-lih, trbuha! A tele, gdje joj je tele? Kad sam pitao majku od čega su Šarenki toliki trbusi, odgovorila mi je da je to od djeteline, najela se djeteline; ali Mehinica mi rekla istinu: u njoj je tele i uskoro će se oteliti. Pitao sam se koliko li mora da je to tele, kad su joj toliki trbusi, jedva se miče. I kako li će joj siroti biti kad joj budu rezali trbuhi! Ja to neću gledati!

Jest, bogami, eno ga! Pritrčah joj. Leži joj ispod glave. Maleno, skutreno. Otkud tako maleno?! Majka ga liže, umiva majka dijete jezikom, nema čim drugim. Šareno kao i ona.

Ono poče da se diže; podigne se do pola, pa padne. Ja htjedoh da mu pomognem, ali mi Mehinica ne dade: neka, pusti, ustaće ono samo! Tako zbilja i bi. Teturajući, pode - pa pravo na vime! Ko mu kaza gdje je vime! Nagladovalo se valjda u majci! Poče da vrti repićem i da se zagickuje, sladak mu prvi doručak, grušalina - to je ono mlijeko istom kad se krava oteli, gusto i žuto.

Tek u neko doba osjetih da mi bride noge od studeni. Da se malo zagrijem, stavih taban na čelo našem psu Baraku, koji je ležao svezan kraj vrata. Valjda zbog nagle studeni koju osjeti od moje noge, Barak me ujede za petu, ujede pošteno. Počeh da ga bijem, ali on stade da me liže; nije, znači, htio, ali, eto, desilo se, govori mi očima i slikom. Otac me još udari outraga, da li stoga što sam razdražio psa, da li što sam izašao bos, ali udari pošteno.

Ručak je bio u slavu Šarenke, bogat i gotovo svečan, mati je napravila i pitu od grušaline.

Poslije dođe do naše porodične selidbe u majčin zavičaj. Završili smo bili sestra i ja osnovnu školu, otac je htio da nas dalje školuje, a u našem rodnom mjestu nije bilo gimnazije. S nama se preselila i Šarenka.

Osiromašili smo strašno. Šarenka je nama djeci bila glavna hraniteljica. Jednog popodneva, kad se vratih iz škole, saznadoh strašnu vijest. Otac je prodao i Šarenku; morao, nije više bilo ni hljeba.

Novcem od Šarenke moglo se živjeti još koje vrijeme, ali kuću i dušu dugo nije napuštala tuga. U maloj štalici bilo je još tužnije: prazno, u polumraku su tinjali u mom sjećanju snijeg i crveni baršun Sarenkinih šara.

Sve se na ovom svijetu zaboravi, pa smo tako svi zaboravili, i ja - Šarenku.

Vraćam se jednom iz ribolova, penjem se kući strmom kaldrmom, koja ide kroz staro muslimansko groblje. Kad - preda me krava. Stala nasred kaldrme i gleda me. Kao da mi ne da proći. Zbilja mi ne da proći, i baš me gleda! Šarenka! Jest, Šarenka! Malo podigla glavu, gleda u mene rosnim očima. Očevidno me poznala. Jesi li to ti, Šarenka, pitam ja u sebi. Gdje si sad? Kako ti je? Kud si to krenula?

Bi mi kao da traži od mene da je povedem kući. Kako će te povesti kad ti više nisi naša?
Htjedoh da je pomilujem, ali se u istom trenutku - ne znam zašto - osjetih kao krivac.
Ti si se prevarila - rekoh joj u sebi. - To nisam ja.
I zaobiđoh je.
Pričao sam to poslije materi. Mati je samo čutala.

Skender Kulenović

RAZGOVOR O TEKSTU:

O čemu se govori u ovom tekstu?
Šta vas je posebno dirnulo u ovoj priči?
Kakav je tok radnje?
Šta radnji daje uzbudljivost u ovoj priči
Šta je doživio dječak u ovoj priči?
Ko je Šarenka? Na šta je ličila?
Kad je dječak bio veseo, a kada tužan?
Šta j dječak zaključio na kraju?
Zašto je majka šutela?

ZADATAK:

Čitaj naglas priču Šarenka. Vodi računa o znacima interpunkcije. Kad čitaš pazi kako ćeš praviti pauze iza riječi koje imaju uzvičnik, upitnik, zarez ili tačku.

OKAMENJENI VUKOVI

Prolazile su, prolazile godine.

Prošao je možda čitav vijek. Možda manje ili više, svejedno.

Duvali su uznad planine vjetrovi.

Padale su kiše i snjegovi, valjale se oluje i pucali gromovi. Raznosili su vjetrovi pepeo, odnosile su ga i rastvarale vode, a na vrhu planine, tamo gdje su se nekada zaustavili vukovi, pojavilo se jezero. Iznikli su oko jezera borovi, počela je da buja trava, zemlja je vraćala život i biljkama i životinjama.

A na samoj obali jezera, na visokoj stijeni, ostali su vukovi. Okamenjeni davno, davno pod pepelom, ostali su onakvi kakvi su bili kad se nad planinom prosula vulkanska jara.

?ini se, oni još uvijek jure srndača Srebrenka.

?ini se, skočiće u duboku vodu jezera i preplivati ga, i stići će Srebrenka, makar na kraju šume, makar na kraju svijeta.

Zapljuskuju ih kiše.

Zasipaju ih i zatrپavaju snjegovi.

Obilaze oko njih životinje, jer se boje, jer ne znaju da su vukovi okamenjeni i da neće pojurići nikad obalama jezera, da niko više neće čuti njihov urlik.

Na vrhu planine još uvijek žive orlovi.

Ponekad se spuštaju na obale jezera, padaju na leđa okamenjenih vukova. Kljucaju ih po glavi, dok se ne uvjere da kljucaju samo tvrdi kamen. I tako često. Tako neprestano.

Lete iznad planine ptice.

Ostavljaju svuda po planini svoje tragove i staze mnogobrojne životinje, a vukovi stoje nepomično, a ipak strašni.

Vukovi stoje kao ukleti.

A negdje, u šumi, možda baš ispod tvrđave, žive Srebrenkovi potomci.

Ahmet Hromadžić

NEPOZNATE RIJEČI:

pejzaž – predio, slika dijela prirode

RAZGOVOR O TEKSTU:

O čemu se govori u ovoj priči?

Kako pisac započinje priču o okamenjenim vukovima?

Da li su vukovi sijali strah po planini?

Koga su oni stalno jurili?

Šta se desilo s vukovima kad se nad planinom prosula vulkanska jara?

Kako se životinje ponašaju prema okamenjenim vukovima?

Zašto pisac kaže da vukovi stoje kao ukleti?

Kako je pisac naslikao pejzaž?

Koja je funkcija pejzaža u oblikovanju radnje u ovoj priči?

Kakav osjećaj u tebi izaziva pejzaž iz ove priče?

Da li su vukovi zaslužili da budu okamenjeni, odnosno kažnjeni?

Šta bi ti uradio da zadovoljiš pravdu u ovoj priči?

Da li je sila i snaga krvožednih vukova pobediva?

Kako pisac doživljava mjesto gdje su se okamenili vukovi:
čulom sluha, čulom vida, čulom dodira.

Pisac je u ovoj priči upotrebio puno glagola kao što su: prolazile su, prošao je, duvali su, padale su, vidjele se, raznosili su, iznikli su, ostali su, prosulo se, jure, plivaju, zapljuškaju, zasipaju, zatrپavaju, obilaze, spuštaju, lete, ključaju...

Kako navedeni glagoli utiču na tok radnje u ovoj priči?

Kojim redom je pisac opisao događaje u ovoj priči?

ZADATAK:

Pronađi riječi, izraze ili rečenice koje pokazuju osobine vukova.
Zapiši ih u svoju radnu svesku.

ČUVAR PARKA

Neki je čuvar parka
Iz čiste osvete prave,
Umjesto NE GAZI TRAVU,
Napisao NE GAZI MRAVE!

I sva su djeca išla
Po stazi sagnute glave.
Mravu je suza sišla
Niz lice zelene trave.

Odletješe ptice iz parka,
Iz gnijezda prhnu jaje,
Nestade mravinjaka,
nestade dječije graje.

I lišće poletje s grana.
Travnjak se u tugu savi.
Na klupi čuvar sanja
Da s djecom se juri po travi.

Enes Kišević

RAZGOVOR O PJESMI:

O čemu nam govori pjesnik u pjesmi *Čuvar parka*?
Šta je napisao čuvar parka?
Zbog čega je čuvar parka napisao pogrešno upozorenje?
Kako su se ponašala djeca kada su hodala po parku?
Zašto je mravu suza sišla niz lice?
Šta se desilo s pticama, mravinjacima i dječjom grajom u parku?
Zašto se travnjak u tugu zavio?
O čemu je na klupi sanjao čuvar parka?
Koje osjećanje u tebi budi ova pjesma?
Šta je u ovoj pjesmi tužno, a šta izaziva osjećaj vedrine

JEZIČKO IZRAŽAVANJE:

Pjesma *Čuvar parka* sastoji se iz četiri strofe. Svaka strofa ima četiri stiha. Navedi parove riječi koje se podudaraju. Kako se zove podudaranje stihova na kraju riječi? Šta je rima?

Ritam pjesme ostvaruje se izborom riječi, ponavljanjem nekih riječi, glasovnim sklopom riječi i rimom. Ritam se održava naizmeničnim dizanjem i spuštanjem glasa, naizmeničnom upotrebom naglašenih i nenaglašenih slogova u riječima.

Koje se riječi podudaraju u stihovima ove pjesme? Pronađi rime u stihovima pjesme *Čuvar parka* i objasni ih.

ZADATAK:

Napiši sastav na temu: *U parku sam sreo...* (navedi ime ptice ili neke druge životinje).

APRIL

Dragi moj Haris,
od svega na svijetu
najbrže dani lete!
Mart prođe kao sna trenutak.
Sad april vijenac plete.

Svakoga jutra prozore naše
umije pljuskom kiše:
onda ih mekim, toplim krajičkom
sunčevog plašta briše.

U gnijezdo svako zaviri brižno,
šapatom probudi ptice;
u travu sjedne, pa vješto suče
zelene njene žice.

U naramku na trg odnese
crvene tulipane,
a onda đake vodi u šetnju
pod rascvjetane grane.

Danima tako leprša, radi,
pun sunčevoga zlata,

a onda mine i maju cvjetnom
otvori širom vrata.

Nasiha Kapidžić Hadžić

NEPOZNATE RIJEČI:

tulipan - vrsta cvijeta
leprša - vijori
plašt - sunče sjaj

RAZGOVOR O PJESMI:

Kojim rijećima počinje pjesma April?
Na šta te podsjeća ovakav početak pjesme?
Pisma su najčešće napisana u prozi.
Da li možemo napisati pismo i u stihovima?
Pjesnikinja je Harisu slikovito opisala mjesec april.
Šta smo saznali o aprilu iz ove pjesme?
Čime april svakoga jutra umiva prozore kuće?
Kako pjesnik doživljava kišu i sunce?
Objasni to na stihovima:

*...prozore naše omije pljuskom kiše:
onda ih mekim, toplim kraičkom
sunčevog plašta briše.*

Šta april radi u gnijezdu, a šta u travi?
April je mjesec proleća.
Šta s proljeća april donosi trgovima?
Kada april odvodi đake u šetnju?
Kojem mjesecu je april širom otvorio vrata?

Pjesnikinja kaže:

*od svega na svijetu
najbrže dani lete!*

U šta pjesnikinja uvjerava Harisa?

ZADATAK:

Napiši pismo prijatelju.
Pri pisanju se posluži sljedećim izrazima:

- dragi prijatelju,
- kod nas je proljeće,
- polja su rascvjetala,
- stara kruška je razbehrala,
- ptica je svila gnijezdo na njoj,
- jedva čekam kad ćeš doći,

PAPIRNATI BRODOVI

Iz dana u dan puštam niz zelenu rijeku poneki mali papirnati brod.
Svaki sam od njih ukrasio krupnim, crnim slovima imena mog sela u kome živim.
Možda će neko preko sedam mora naići na moj papirnati brod i doznačiti iz njega kako se zovem i gdje stanujem.
Šarenim cvijećem iz očevog vrta zakitio sam sve brodove moje – nadam se da će cvijeće – ubrano jutros – prisjetiti do mraka nekom u ruke!
Porinuo sam svoj papirnati brodić, a kada sam pogledao u nebo spazih čitavu flotu oblačića gdje žurno dižu svoja bijela jedra.
Koji ih to neznani drug u igri pušta niz rijeku da se cijelim putem nadmeću s mojim papirnatim brodovima? Kad padne noć, zakrilim lice i sanjam kako svi brodovi moji plove nekuda put noćnih zvijezda. U njima sjede vile sna i svaka drži u krilu košaru punu snova.

Rabindranat Tagora

RAZGOVOR O PJEŠMI:

Šta dječak radi svakoga dana na obali zelene rijeke?
Da li je za tebe ovaj događaj uzbudljiv?
Kako se osjećaš kada šalješ nekome slične poruke?
Kako bi ti obojio svoje brodove?
Koja je tebi boja najdraža?
Zašto je dječak kitio brodove cvijećem iz očevog vrta?
Čijim bi ti cvijećem kitio brodove?

GRAMATIKA:

Zapazio si u tekstu da su nekim imenicama dodate riječi, kao:

zelena rijeka,
šareno cvijeće,
papirnati brod,

Riječi koje pokazuju kako je što, čije je što, od čega je što nazivaju se pridjevi.

VJEŽBA:

U tekstu *Papirnati brodovi* pronađi pridjeve i upiši ih u datoj tabeli

ŠUMAREVA ZORKA

Imala je maloga brata kojemu bi u ljeto dolazio iz varoši njegov mlad priatelj Sadik, kad bi izišao preko ferija na selo. Sadik, i sam mlad, dječko od dvanaest-trinaest godina, lijepa, izrazita lica krupnih očiju, dolazio bi skoro svaki dan njezinom bratu da se igraju i zabavljaju u slobodi. Kula je blizu, a odmah iza šumareve kuće počinje gora, polje, sloboda za njihovo kretanje.

Zorka, djevojčica od petnaest godina, slabašna i bijedila lica, jednako se s bratom radovala Sadiku. On im je nadomješćavao školu koju nijesu imali u selu raznovrsnim prikazivanjem onoga što je učio. A mnogo puta im je pripovijedao šta je čitao ili vidio, čega oni nijesu znali. Zanosio ih pričanjem da su u nj gledali kao u začarani grad, jednu svoju sliku u kući.

Zorka, koja nije znala ni za grad ni za gradski život, zamišljala je fantastično taj nepoznati svijet, s mnogim čudovištima. Svijet koji nije ograničen samo na poznavanje golih ledina, živadi i divljači koju njezin otac donosi u torbi s puta po šumama; svijet pitom, društven, kao što je njima Sadik.

Stoga je Zorka vrlo voljela da im Sadik dolazi u društvo. Dok bi se pomolio iza ručka, ako bi bio lijep dan, ona bi pošla s njima u šumu da se slobodno kreću. Sprva bi ponešto sudjelovala s njima u zabavi, a kad bi se radi odmora izvalili gdje u hlad, ona bi ih milo promatrala pletući, započinjala govor, ili slušala njihovo čavrjanje.

Kad bi ponekad njezin brat u svom nestaluku ostavio nju i Sadika same, izvlačila bi ona iz Sadika polagano riječi o gradskom životu, zagledajući se dugi u njegov fini profil nježnoga lika, u skladni struk i gospodske ručice... Čini joj se, onako ispružen po zemlji pored nje, kao kakav veliki junak, jer je eto, znao mnogo više nego sav svijet koji dolaziše moliti njezinog oca za šumske potrebe.

Isprva ga je tako nasamu milo gledala, a poslije mu se sve više priklanjala. Jedan put mu je uzela ruku, mehku i bijelu, i gledala je, pitajući ga: što su u njega tako čiste. Bi li bile i u nje kad bi bila u gradu, kad bi učila i ne bi radila teških poslova.

Sadik je čavrlio na to, a ona se zanosila u misli.

Jedan put opet, kad je on, odveć umoran, zaklopio oči i nešto njoj, tako žmireći pripovijedao, sage se polagano ona - kao što običavaše svoga brata prepasti - da ga poljupcem trgne. Ali istom što je očutjela toplinu njegova lica pred sobom, trže se. Kao da joj ko šapnu da to s njim ne smije činiti.

I Sadik je otvorio oči, očutjevši njezin blizi dah i pogledao je čudnovato.

Zorka ga je upitala: ima li u gradu lijepih djevojaka, mnogo ljepših od nje. On joj odvraćao u dječijoj prostodušnosti da ne zna, jer ih ne zagleda. A zna li kako izgleda ona? - Zna. Sjeti li je se ikad u gradu?

- Sjeti, češće, kad priča svojim drugovima o seoskim stvarima.

Zorki se učinilo da je od tada pukao mali jaz među njima. Ali se prijateljstvo ipak nije mutilo. Zorka je dapače u duši sve više željela da im on dolazi.

Na jesen im se valjalo rastajati. Sadik pošao u grad pjevajući. Zorki se to učinilo čudnovato, dok je čekala kraj puta da ga isprati. A kad se i s njom u smijehu rastajao, ona ne mogla više izdurati, pa će mu reći:

Povedi i mene u grad...
Ah, što ćeš ti?... Poslaću ja tebi dosta slika od grada - kazao je Sadik veselo i odsakutao za svojima.
A ona zaplakala.
Nijesu se razumjeli.
Nijesu se više ni vidjeli.
Zorka je, radi šumarskog premještanja, otišla u drugi gorski kraj, ostavivši kod kmetice Sadiku za uspomenu samo granu bejturana, koja se i osušila, dok je dospjela njemu u ruke.

Nafija Sarajlić

RAZGOVOR O TEKSTU:

Ko su junaci ove priče?
O čemu priča Sadik Zorki?
Da li je Sadikova priča zabavna?
Šta je Zorka naučila iz njegove priče?
Kako je Zorka doživljavala Sadikovu priču?
Zašto je ona voljela da ode u grad sa Sadikom?
Šta je Zorkin otac po zanimanju?
Pronađi tekst u kojem Sadik opisuje grad.
Kako se Sadik ponašao pri odlasku?
Šta je Zorka ostavila za Sadika kod Kmetice?
Šta misliš o događajima iz ove priče.

VJEŽBA:

U tabeli, uz ime ličnosti i njegovih osjećanja dodaj citat iz teksta:

Lik iz teksta	Osjećanja	Citat iz teksta
Sadik	radost, odlučnost
.....
.....
.....

MAŠTAJ I PIŠI:

Opiši događaj sa jednog zanimljivog putovanja. Izmisli likove i predjele. Uplovi u svijet mašte, neka sve bude uzbudljivo. Te događaje spoj u jednu cjelinu i dadi im naslov: Neobičan susret sa prijateljima.

KOSAČ

Uranio mi otac sa plaštom zore u duši
Na livadi pod kosom znoj mu pišti
U srcu mu ko polje raštrkanih ovaca
Zvezdano nebo se steče
Silnu snagu ko vrežu pira
U tanki otkos slaže
E ljuti ga prazno mahanje kosom
Od gneva bi da je baci
A još kad se pokoji skakač-kamen
Kosom zakotrlja
Stane mu psovati majku
I onom što ga preda nj baci
Kad eto toliko grmuše zovu
Dok me sa nadom i travom u otkos slaže
„O grdan li će korov tu narasti
Znojem ga gnojim“
Umorno se lice začas u osmeh razvuče
Dok u suho gleda i čeka da niknem

Murat Baltić

NEPOZNATE RIJEČI:

grmuša - grm
gnjev - ljutnja
otkos - red pokošenog sijena

RAZGOVOR O PJESMI:

O čemu pjesnik pjeva u ovoj pjesmi?
Kako se pjesnik sjeća svoga oca i detinjstva?
Šta saznajemo iz ove pjesme?
Kako pjesnik opisuje svoga oca, kosača?
Kako je očevo srce u ovoj pjesmi?
Šta nam pjesnik kazuje o svom zavičaju i životu u njemu?
Koje osjećanje u nama budi ova pjesma?

Pjesnik kaže:

*Uranio mi otac sa plaštom zore u duši
Na livadi pod kosom znoj mu pišti*

Koje motive nalazimo u ovim stihovima?
O kojem godišnjem dobu govori pjesma *Kosač*?

Zašto pjesnik kaže:

*E ljuti ga prazno mahanje kosom
A još kad se pokoji skakač- kamen
Kosom zakotrlja?*

Zašto se kosaču umorno lice u osmeh razvuče?
Kakav je ton u ovoj pjesmi:

- ozbiljan,
- zabrinut,
- vedar,
- razdragan?

Kojim stihom je ispjevana ova pjesma?
Čime se odlikuje slobodni stih?

ZADATAK:

Pjesnik u ovoj pjesmi opisuje sjećanje na oca i zavičaj.
Opiši pokošenu livadu i atmosveru u njoj.
Pokušaj da dočaraš zvukove,
pjesmu cvrčka i sve one glasove koje čuješ na livadi.

IZLAZAK NA SUNCE

Skočilo sunce iznad Prokletija, poraslo i raskrupnalo na čistom julskom nebu. Ne možeš ga, pogledati, kamo li do noći izdržati.

Nadgornjalo je sve zažeglo.

Tamo: vaskolika brda, do mirne skadarske drage, do mora i preko mora, gdje se vječito ljube nebo i zemlja. Ko ima bistro oko može da vidi kako se modri rukavci mora zavlače u gole crnogorske grebene, u zelena usta primorske zemlje. I to zarana, dok se još nije digla izmaglica s rose i vode, dok su oči jutrije, neupahnute nevidljivim trunjem koje s danom zrijeva u njima.

I ovamo: niz Ljuču i Lim, sve dok oči ne iščave u bijeloj supražici sunca, iznad strašnih kapa visokih karadačkih brda.

Na livadi, koja s dva pitoma i oštra roga seže do pod sami hotski Karaman, s rijekom ko kičmom po sredini, stuštili se sinovi starog Zumbera, njih petorica, skidaju rošljiva runa s debelog planinskog hrbata. Čas polegnu, povedu se niz strminu, da je prevare, ublaže, svladaju lukavim zamahom tijela, čas se isprave, izranjavaju, uhvate korak i dah tog jedva čujnog ritma bez koga se ne može dugo izdržati. Predahnu složno, svaki na svojoj postati, dok prebrišu kose i namaknu.

Korak po korak, ujednačen i širok, odmiču niz travnatu luku pokraj rijeke. Za njima ostaju široki vlačezi trave kao kad se svalj-aju proljećni utrzi niz planinu. Svitkaku bijele perjance kosa na štedrom letnjem suncu.

Kad Zumber stiže, sinovi već posjekoše sve džepove na razvrtnoj livadi, raskosiše i ispraviše krajeve i lazurke koji se neosjetno zavlače u tamna nedra visoke smrčove šume. Istjeraše prvu i drugu i pravu postatu s vrha. Pred njima ostade matica, debela i travnata haluga, puna vlage i vode, iz koje vješito žmare i kvase nevidljivi a postojani nadzemni izvori. Iz njih rastu svakojake trave i bršljani, a kad su ljeta sušna i duga, do pojasa, i preko njega.

Neću imse javljati dok se ne zakose. Hoću da ih vidim na poslu. Kako rade kad nijesam uz njih - veli za sebe Zumber, trže uzdom konja, okrenu ga da nastavi put ivicom šume.

Peo se neosjetno, tromo i teško u početku, provlačeći se samo njemu znanim stazama i puteljcima. Znao je na koji kamen dolazi nogu, u koji zarez, koje će busenje izdržati težinu njegovog tijela, za koju žilu rukom smije dohvatići.

Sve je kao što je bilo, samo je on drugačiji, teži.

S livade zalaja roj čekića, zaštekća neujednačena metalna pjesma. Obuhvati ga taj ritam, osnaži, ponese. Korak mu olakša, pridaje. Pode: brže, lakše, poletnije, kao da ga je nosila ta iznenadna muzika koja se množila i pela do pod samo brdo. Ide, a ne osjeća umor, godine, sunce koje nemilice prži kroz guste borove metlice.

Pope se na vrh Karamana, ošapi kameni nos među koljenima, skide čalmu da mu sunce popije znoj s čela. Pred očima mu igra sijaset žutih iskrica, bijelih sunčevih spirala koje se dižu i padaju neizmjenice. Uši mu zuje, dobiju u njima umorni damari, u grlu steže oštra staračka jabučica.

Zumberu se otkinu pogled niz planinu, kad ih ugleda još luđe zaigra srce u njemu, zapljušnu ga talas ustajale staračke krvi.

Sve sam to ja. Sve, - ponavlja, igra, zavodi se. Zaboravio je i na sebe i na kamenu gredu na koju se nadneo.

Kada dođoše sinovi, nađoše Zumbera mrtvog.

Husein Bašić

NEPOZNATE RIJEČI:

čalma - turban, vrsta kape

ošapiti - zakačiti

Karaman - ime brda

RAZGOVOR O TEKSTU:

O čemu se govori u ovoj priči?

Zašto Zumber nije htio da se javi sinovima?

Gdje je htio stari Zumber da se popne? Zbog čega?

Zbog čega pisac kaže: Sve je kao što je bilo, samo je on drugačiji, teži?

Šta je čuo starac na livadi? Kako to da čekići laju?

Kojim rijećima Zumber hrabri svoje sinove?

Šta radi Zumber bodreći svoje sinove?

Kako se Zumber ponašao na stijeni?

Šta se dogodilo na kraju priče?

Šta misliš o događaju u ovoj priči?

Kako je pisac opisao Zumbera u ovoj priči?

JEZIČKO IZRAŽAVANJE:

Pisac u priči *Izlazak na sunce* posebno posvećuje pažnju likovima.

Kako pisac opisuje Zumberovu odjeću?

Na koji način je pisac naslikao starog Zumbera?

Zumber je: uporan.tvrdoglav, dobar, ponosan, osjećajan, svjestan prolaznosti života,

OPONAŠANJE ZVUKOVA U PRIRODI:

U ovom tekstu ima riječi kojima se oponašaju zvukovi u prirodi. Tako imamo bruhanje, cvrčanje, fijukanje, pijukanje, frškanje, zvizganje...

Rijećima bum, kuc, tras, krc oponašaju se određeni zvukovi.

Stilsko izražajno sredstvo pomoću kojega se skupinama glasova ili rijećima oponašaju zvukovi u prirodi, zove se onomatopeja.

HILJADU KONJA

Hiljadu konja
mesec
upregne
da svakog jutra
zori
pobegne

Sa njim i zvezde
beskraju
jezde
a zlatni
Suton
k'o zvono u školi
oglasi
cvrčak
na svojoj
violi

Tad mesec konje
prepusti
livadi
da nove konje
do jutra
sagradi
Te kad se nova
zvezda
rodi
mesec joj pokloni
kočije
po
modi

Rabija Šaronjić

NEPOZNATE RIJEČI:

viola - vrsta instrumenta
kočija - kola koja vuku konji

RAZGOVOR O PJESMI:

Šta je nadahnulo pjesnikinju da napiše pjesmu *Hiljadu konja*?

Šta mislite: kako to da mjesec upregne hiljadu konja?

Ko još bobjegne sa mjesecom u beskraj?

Kako se cvrčak javlja na livadi?

Zašto pjesnikinja kaže:

Tad mjesec konje

prepusti

livadi?

Kakve kočije mjesec poklanja prvorodenoj vzijezdi?

Pjesnikinja je sastavila ovu pjesmu od stihova različite dužine. Zašto?

Šta je pjesnikinja postigla takvom vrstom stiha?

Zašto je pjesnikinja uobličila ovu pjesmu kao dugi niz stihova?

Kakav je ritam u ovoj pjesmi?

Kakva je uloga rime?

Na šta nas podsjećaju stihovi ove pjesme?

Kojim dijalektom je ispjevana ova lirska pjesma?

Koji su dijalekti štokavskog narečja?

ZADATAK:

Čitajte pjesmu glasno nekoliko puta. Mijenjajte brzinu čitanja.

Pokušajte da pjevušite ovu pjesmu, neka se riječi sliju u melodiju.

GRAMATIKA:

U tekstu ste zapazili riječi upregne, pobegne, jezdi, oglasi, prepusti, rodi, pokloni. Sve ove riječi koje smo ovdje pobrojali nazivaju se **glagoli**.

Glagoli su riječi koje označavaju, stanje i zbivanje.

Na linijama ispiši nekoliko glagola kao u datim primjerima:

radnja

učim

.....

.....

.....

.....

stanje

cvjetati

.....

.....

.....

.....

zbivanje

sijeva

.....

.....

.....

.....

SEHARA

Čuvana na posebnom mjestu, u našoj kući, mirisala je na dunju, čistoću i čednost. Dvije kućne stvari izgavarane su punih usta: sinija i sehara! Sinija je mirisala na mrvice kruha, a sehara na dunju... Ovog puta o siniji šutim. O sehari govorim... Kao što se dunja nije dala tek tako lahko zagristi (uvijek je ljepša za gledanje i miris), tako da se sehara nije mogla (ni smjela) dodirivati muškom rukom: gledaj, ali ne diraj! Možda je otud ostala lijepa tajna i onda kada je otvorena.

Još vidim bijele sestrine ruke kako prebiraju po djevojačkom ruhu. Njeni prsti, nježni i mehki kao ruho, polahko, gotovo sa strepnjom otključavale su izrezbareni drveni sanduk. Pamtim i taj drhtaj prstiju i sestrin dah dok podiže poklopac... Dah je postajao čujniji, ali nikada nije prelazio u uzdah. Nikada. Kasnije, dosta kasnije, pod sijedom vlasti, spoznat ću i zašto: ona je s bismiletom prilazila sehari, a gdje je bismila, molitva, tu je i sabur.

Odmakao bih se podalje, iza sestrinih leđa, da ne smetam, ali, ni dalje - ni bliže, taman toliko koliko treba da mogu vidjeti ono što moja sestra radi nageta nad otvorenom seharom čija je izvanska ljepota mamila moju radoznaost. I uznemiravala dah. A njena spoljašnjost bila je remek djelo neznanog umjetnika, rezbara, čije je dlijeto ispisalo poeziju u drvetu. Na bočnim stranama četiri ruže, rascvjetane, razmirisane... I dodir oka ih razbuđuje. Žive boje, a ko zna kad su obojene?! Najljepše je bio ukrašen poklopac, oplemenjen šarom, arapskim slovima, čime li? Ta zagonetka u meni, dječaku, jeste bila to - znak pitanja nad ljepotom!

Sjećanje je u bojama. Zbog sehare ne slažem se sa onima koji kažu da je djetinjstvo obojeno samo sa dvije boje. Crnom i bijelom. Prije da je ovo: ne postoji samo crna boja. Sve druge boje su tu, iza zatvorenih očiju. I na ovakvoj slici:

Dok su sestrine ruke slagale i preslagale ruho, nije da se nisam bar stotinu puta upitao o čemu li razmišlja. Kamo i kome su posvećene njene misli? Možda tek danas znam. Zbog jasnije spoznaje i slika sehare je jasnija. Te čiste, sestrine misli, ko ljepši vezovi na mahramama, putovale su samo u jednom smjeru... svojoj čistoj ljubavi... suđenom momku... kojeg iskreno čeka... I ta pisma, skrivena u košuljama, među goblenima na kojima se bijeli golubovi ljube, danas mi mnogo više kazuju.

Kao da je bilo juče. Lijepo je vidim i čujem: "Brate, gledaj, ali ne diraj rukom!"

Njen glas, umilan i nježan, miluje moju spoznaju. Gledam i ne diram. Znam: muška ruka, pa i bratova, ne smije dodirivati tu čistotu i čednost... tu besprijeckornu urednost...

A urednost, u sehari, je - red i čistoća. Svaki odjevni predmet imao je svoje mjesto. Mahrame, obogaćene vezom, bile su na dnu, zajedno sa košuljama. Ono najvrjednije i najdraže bilo je na dnu sehare. Pitam: "Zašto, sestro?"

"Sve ljepše stvari su nježnije"- kaže sestra u svojoj jednostavnoj mudrosti. Na svjetlosti i prašini, bijelo i čisto brže blijadi ili tamni! Možda otud i ona njena bojaznlost popraćena treptajem svjetova kojima gleda kada je otvarala seharu ispod otvorenog prozora. Tačno je znala koliko može ostati sunce u seha-ri. Zatvarala je poklopac, a otvarala oči. Širom. Da ih ogrije sunce.

Taj besprijeckoran red u sehari, sve na svome mjestu, ispeglano i čisto: košulje, mahrame, posteljina, vezovi... sa žutom dunjom na vrhu (kao na početku svega), sve to, tako, naučilo

me je urednosti. Između ostalog i u pisanju!

Prizivajući tu urednost i ljepotu sestrine sehare, prizivam urednost i ljepotu riječi. Bože, daj mi dara i strpljivosti da moje rečenice budu onako lijepo kao sestrine vezene mahrame.

Nakon toliko godina pitam sestruru: da lije sačuvala nešto od djevojačkog ruha? Šta je sa seharom? Sestra šuti. Njena šutnja mi sve kaže: nešto od ruha je ostalo. Sehara je nestala. Izgorjela je u ratu, zajedno sa kućom. Zapalile je palikuće i ubojice!

Nisu, evo je u mojoj priči. Sačuvah je. U živoj boji, u ljepoti. Iz sehare, između vezenih mahrama i bijelih, čistih košulja, izvukoh ovu priču koju nudim Tebi.

Tebi, koji nećeš povrijediti čistotu i ljepotu sehare.

Mustafa Smailović

NEPOZNATE RIJEČI:

sinija – sofa, sto za ručavanje

sehara – ostava, sanduk za čuvanje dragocjenosti

ruho – odjeća

mahrama - svileni dio odjeće za pokrivanje glave

goblen - vrsta vezene rukotvorine
dunja - vrsta voća

RAZGOVOR O TEKSTU:

O čemu se govori u ovom tekstu?
Zašto pisac opisuje samo izgled i sadržinu sehare?
Kako izgleda sehara?

Pisac kaže:

Brate, gledaj, ali ne diraj rukom! Zašto?

Čime je bio ukrašen poklopac na sehari, kakvim slovima?
Zbog čega je on bio zagonetka dječaku?
Zašto sestra nije sačuvala ništa od ruha iz sehare?
Kako je pisac uspio sačuvati seharu od nestanka?
Pronađi tekst u priči koji govori o tome.
Koja događaji su predvodili ovoj priči?
Kome je pisac poklonio ovu priču koju je izvukao čistu iz sehare?
Zašto djeca neće povrijediti čistotu i ljepotu sehare?
Pisac kaže Izgorjela je u ratu zajedno sa kućom.
Zašto pisac povlači znak jednakosti između riječi kuća i sehara?
Kojim su se još predmetima služili naši preci?
Da li znaš šta se čuva u sehari?
Gde sada tvoja majka ostavlja vrijedne stvari?
Zbog čega se u priči kaže da je djetinjstvo
obojeno *crnom i bijelom bojom*?

JEZIČKO IZRAŽAVANJE:

Događaji se odvijaju po određenom redu.
Tako nizanje događaja naziva se hronološki red ili slijed događaja.
Poređaj događaje u priči onim redom kako su se dešavali.
Kada prepričavaš priču nemoj iznositi svoje lične stavove i mišljenja,
nego samo činjenice i događaje koji se nalaze u priči.

ZADATAK:

Neka ti nana, djed ili stariji iz bliže okoline ispričaju kako su se odjevali nekada.
Priču zapiši u svoju svesku za domaći zadatak.

KOZA

Bila je jedna od tri Bajramove koze koje su bile sve njegovo živo pred kućom, i da nije bila njegova, Miočani ne bi cijepali obuću i izlazili gore pod krše da vide šta je to bilo s nekakvom kozom. Ispod litice na kojoj je stajala vodio je put, i oni stali na taj put, dizali ruku nad oči, gledali gore kozu. Za Bajrama je to bilo kao da su mu došli u kuću - u koju mu, gotovo nikad, nijesu ušli; oni s mnogo koza rijetko su išli kod onih sa malo. Smatrao je da je to velika stvar što su mu došli, kao što je velika stvar i jedna koza! Znao je da je izgubio, i htio pred njima Miočanima, da se drži tako kao da je nije izgubio, nego dobio. Zahvaljivao im je što su došli, pružao im ruku da se rukuju, nudio ih da sjednu na kamenje i gledaju gore njegovu kozu. Bilo je to prvi put da je mogao nekom da pokaže nešto što je njegovo, što je njegova imovina: cijela njena trećina - jedna od tri koze; bila je gore - bila je kao kakav pradavni crtež koze na kamenu; bila je nešto što nemaju ni oni koji imaju po stotinu koza - a on ima: visoko je.... ali je njegovo.

Djeca su polazila da joj se javе, da - glasovima sličnim kozjem meketanju zamekeću, ali bi ih odozgo - po kapi i glavi, poklopila ruka Bajramova da čute; nije dao da se u jednoj gluhoj tišini u kršima, išta čuje. Čuo bi se samo on kad bi nekom ko nađe putem pokazivao gore kozu, i rekao da je njegova ona koza. Oni što bi stali i pogledali je, odgovorili bi mu da ona koza nije više ničija.

To mu je rekao i sumrak koji se, s večeri, hvatao gore po stijenama; on kao da je kozu još dalje odnosio od njih - i koji čas, pa je više neće vidjeti. Činilo im se da vrijeme nikad nije tako brzo prolazilo, i sumrak dolazio.

Ona se - gore na stijena, još vidjela: bila je kao kakav sat na zidu koji im pokazuje da je ostalo još samo malo vremena... pa će kazaljke stati; prestaće gore da kuca jedno srce.

Nijesu mogli da zaustave vrijeme, i sumrak je a zatim i mrak, povio u sebe zemlju i nebo. Nešto, što je jedna koza između to dvoje, gubilo se u tavnini...

Vidjeli su je još koji trenutak, ili im se samo činilo da je vide kao kakvu usamljenu grudvu snijega među stijenama - koja se topi...

Ono što su zatim čuli, bile su ptice grabljivice.

Ćamil Sijarić

RAZGOVOR O TEKSTU:

O čemu se govori u ovoj priči?

Čija je koza, kao slika na zidu, stajala na visokoj stijeni?

Šta je kozu dovelo na maloj kamenoj terasi?

Kako se ponašao Bajram kada su došli Miočani?

Šta su Miočani razgovarali o kozi koja je bila zarobljena na litici?

Pročitaj dio teksta u kojem se o tome govori.

Da li sudbine ljudi i životinja mogu biti slične?

Kako Bajram izražava gostoprимstvo i zahvalnost Miočanima koji su došli da vide kozu?

Šta se dogodilo na kraju priče?

GRAMATIKA:

U priči Koza Ćamila Sijarića uočili smo sljedeće rečenice:

Koza brsti. **Djeca gledaju.**

prosta rečenica *prosta rečenica*

Koza brsti, a djeca gledaju.

složena rečenica

Šta primjećujemo u datim rečenicama?

Rečenice koje se sastoje iz subjekta i predikta zovu se proste rečenice.

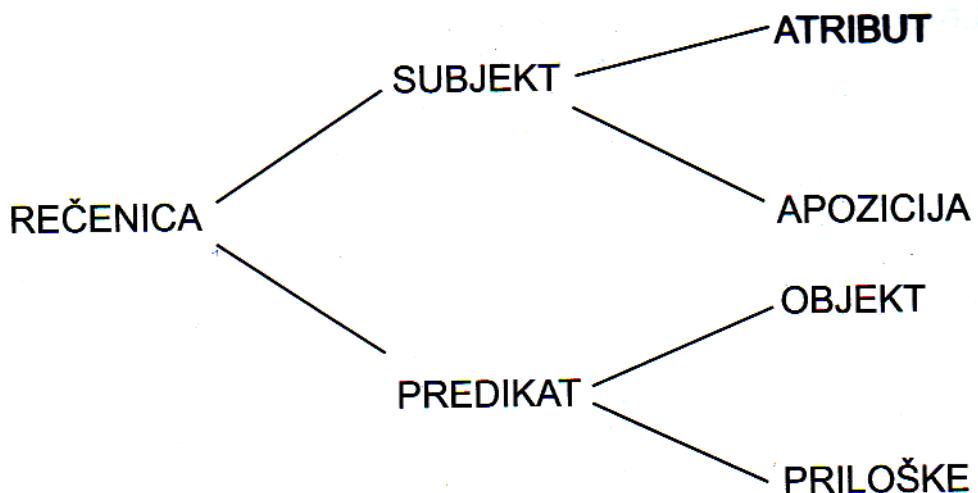
Rečenice koje se sastoje od dvije ili više prostih rečenica zovu se složene rečenice.

Koza brsti granu.
Djeca gledaju bijelu kozu.

Ako se subjekt i predikat dopune određenim riječima, dobit ćemo proširenu rečenicu.

Rečenica koja se sastoji od subjekta, predikta i nekih dodataka zove se proširena rečenica.

Dopune subjektu su ATRIBUT i APOZICIJA, a prediktu OBJEKT i PRILOŠKE ODREDBE.

PRAVOPIS:

Između dijelova nekih rečenica pravimo pauzu.
Te pauze označavamo zarezom.
Zarezom se obilježava: suprotnost, apozicija, vokativ, riječi u nabranjanju.

*Ona ništa ne govori, šuti.
Ćamil Sijarić, naš znameniti pisac, pisao je o starim gradovima.
O, babo, naša koza na litici.
Ja volim godišnja doba: proljeće, ljeto, jesen, zimu.*

JABUKA PAZARKA

U našoj župi bistričkoj
U selu Lug
Imali smo pazarku jabuku.

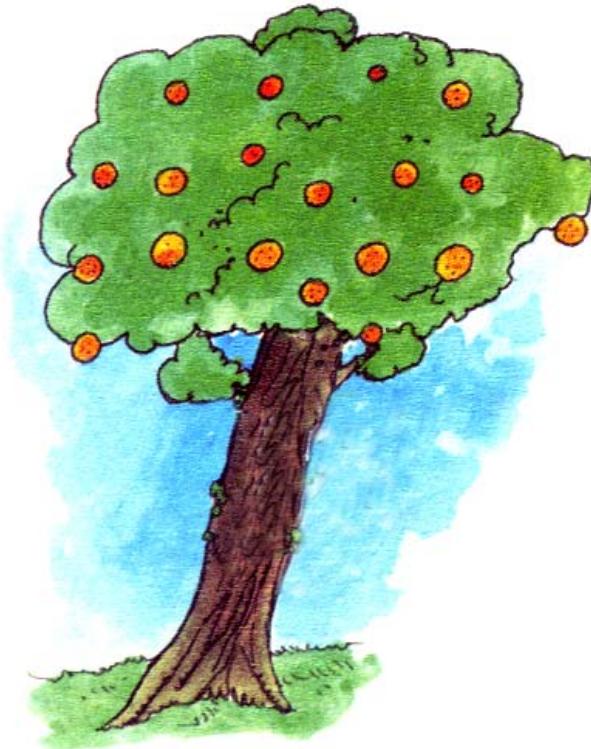
Usred čaira
Svakog proljeća
Beharom bi se zanevjestila.

Mirisala je crveno.
Djeca joj ime nadjenula
“Pazarka odiva”.

Stari je adžo-Hule
Po njenom mirisu
Zdravu godinu proricao.

Vrag bi ga znao
Otkud mu to znanje
Šta mu je pazarka kazivala.

Ali, te bi godine,
U našem selu,
Voda odnijela bolestine.

Maruf Fetahović

RAZGOVOR O PJESMI:

Koja osjećanja budi u vama ova pjesma?
Gdje se nalazila pazarka jabuka?
Kakvu ulogu ima jabuka pazarka u selu Lug?
Šta se događalo s jabukom svakog proljeća?
Kakvom bi se odjećom jabuka zanevjestila?
Zašto su jabuku djeca zvala *pazarka odiva*?
Kojim je stihovima pjesnik izrazio ljubav prema jabuki?
Pronađi te stihove i pročitaj ih.
Kakvu je godinu proricao adžo-Hule po mirisu jabuke?
Šta bi se dogodilo u selu te godine?
Kako se zove strofa od tri stiha?
Opši drvo u svojoj bašći po ugledu na pjesnika.

Ujje na platnu - Medžid Fakić

LJUDI DOBROGA SRCA

SAMO JOŠ KOSOVI ZVIŽDUĆU

Otac je išao brzo uskim putem preko livada i njiva i kroz šumarke, gotovo trčao, a za njim su priskakivala njegova djeca: dječak, već momčuljak, sitna djevojčica plavih očiju kao nebo. Smiješio se on, odmahivao glavom, šaputao nešto u sebi. Čulo se samo kako s vremena na vrijeme uzvikuje: Eno ga! Pa opet: Nema ga!

Šta to, šta to? - pitala su djeca radoznalo.

Evo ovog hrasta. Koliki je sad. Pet gnijezda je bilo na njemu jednog proljeća. Ali klena sa divljom lozom na kome smo se ljudjali nema. Posjekao ga neko.

Poslije toliko godina došao on iz grada, gdje živi kao službenik, u selo sa djecom. Pa toj svojoj djeci odjednom postao čudan. Oči mu širom otvorene: i sve nešto uzvikuje, nekad radosno, a nekad kao da hoće da se rasplače. I evo, sad ih vodi nekud podalje od sela, uz svijetlu raspjevanu rijeku, kroz cestar preko potočića što žubore. Zastane tako kraj potoka i utiša se, pa počne da im s prstom na ustima šapuće: Slušajte! A potok klokoće i negdje u zelenilu zviždi kos.

I kad su uz nepokošenu travu izašli na manju ravnicu do koje je s gornje strane dopirala gusta šuma, otac je sjeo. Po ravnicu su rasli potkresani hrastići i kruške, neke divlje, a na nekim su se vidjeli svježi kalemovi. Naokolo je bujala i mirisala trava. Otac se zamislio. Djeca su sjela kod njega i zagledala se u šarene leptirove koji su krivudavo letjeli i spuštali se na poljsko cvijeće. Okrenuli su se ocu tek kad je počeo da priča. A on kao da je došao tu radi te priče koja je nekako skakutala s događaja, kao pliska s busena na busen po oranju.

- Evo, ovdje je, gdje sad sjedim, bila naša koliba, a kraj onog šupljeg hrasta njihova. Tada, a i danas, ko god je imao i ima stoku, selio je i seli ljeti daleko pod brda i planine ili ma gdje izvan sela - na kolibe. Tako se to ovdje kaže. Od pletera su časom gotovi zidovi, krov pokriven raževom slamom. Nasred kolibe se napravi popločano ognjište, a kraj ognjišta s jedne i sa druge strane polože daske i pokriju paprati gdje se spava. Više ognjišta je polica na kojoj se u kačicama kajmači mljeko.

Prvo nam je bilo neobično. Bar meni. Kad bi grmjelo u noći, strah me je hvatao da se grom ne spusti u kolibu. I kiša me nije uspavljivala, već svojim šuškanjem po krovu budila, često je pronalazila rupice u raževini i kapala negdje blizu mene. činilo mi se tad da neko u kolibi po mraku hoda. A i škola mi je od kolibe bila podaleko - gotovo sat hoda. Ali sam imao druga iz klupe. Njegova je koliba bila eno tamo, sto koračaja od naše. Kao da ga sad gledam. Torba izvezena po vrhu na leđima, suknene čakšire i šarenim pojasmom iznad njih, vunene čarape i gumeni opanci. A na glavi nekakva kapa bez ikakvog oblika. Raščupana kao razvaljeno gnijezdo. Oči krupne i uvijek gotovo da proplaču. S njim bih poranio, i dok je još jutro bilo puno rose, skakutao na putu u školu. Usput bismo glasno ponavljali pjesme iz čitanke, nekad zajednički, nadvikujući se. Zvali su ga nadimkom Kmezo. Valjda zbog njegovog čestog plača.

Eno, na onom grabu našli smo ja i on jednog jutra sovu. Jejinu. Dremuckala je i sunce joj je bilo zaslijepilo oči. Zaostala slučajno tu, čekala noć da progleda i bez šuma odleti kroz mjesecinu. Previše se zgurila i nekako nesigurno sjedjela na grani. - "Gospođo sovo, gospođo strino - buljino!" - pjevali smo joj nas dvojica pjesmu. Ali ona je samo kunjala. Kad smo se

malо kasnije opet navratili da je vidimo, ona je ležala na zemlji ispod graba. Bila je, vidjelo se, bolesna. Rastužili smo se. Donijeli smo joj mrava i pokušali da joj stavimo u kljun, ali ona nije htjela da jede. Samo je otresala glavom. Pred mrak smo je ogradili kamenicama i pokrili grančicama i lišćem odozgo. Samo smo ostavili vrata da može da odleti u noć.

.....

- A uveče smo često, kad je bilo vedro, išli svi skupa - a bilo nas je desetoro djece - toru da tamo spavamo i čuvamo stoku. Goveda su bila povezana uzicama za kolje, a sitna stoka zatvorena u tor. Tor je bio zajednički, i naš i Kmezovih, ograđen visokim letvama i svake sedmice prepinjao se na novo mjesto. Tako su se s jednog kraja na drugi dubrile ledine da se ujesen zaoru. Prostrli bismo paprat po zemlji, pokrili je ponjavom, poredali vunene jastuke; sve jedno uz drugo polijegali, pokrili se čebadima. Dugo u noć smo gledali u daleki mjesec i zvijezde i Kumovu slamu, brojali koliko je palo preko neba zvijezda, jer toliko je umrlo ljudi u svijetu. Pričali smo o svemu i svačemu, vikali koliko nas grlo nosi - hakali, kako se to kaže, da rasplašimo vukove ako ih ima u šumi, koja se noću nekako previše mračila i prijetila da iz svojih njedara ispusti te sive pod mukle zvijeri sa svijetlim očima i načuljenim ušima. Kmezov Šarov i moј Bjelov ležali su blizu nas. Oni bi ponekad iznenadno zarežali i počeli da žestoko laju i trče prema šumi. Budili su nas iz sna. I onda bismo svih nas desetoro vikali: Eha, eha – kao ludi. Kad bi se psi vratili i legli, i mi bismo opet pospalili, ali u snu smo bježali od zelenih vukova - jer znali smo, oni su ljeti kao šuma i trava - zeleni. Ujutro smo često, budeći se, gledali kako se zora polako rada iza brda i pipali rukama rosu po pokrivaču, a često i po kosi.

A kad uveče nema mjesecine, pa nas pomrčina opkoli sa svih strana, mi naložimo vatru. I onda bacamo zažarene glavnje daleko ispod neba, jer vukovi se boje ognja. Užarene pruge presijecaju pomrčinu, a mi urlamo, i psi se nadvikuju s nama. A iz kolibe nas stariji dovikuju: Zapalićete što, obješenjaci!

Ali jedne noći počeli su psi da laju i nasrću, i kroz polu-san osjetio sam da nešto trči preko nas. Svi smo izbezumljeni skočili. Ovce su se bile pribile uz jedan kraj tora. Dolje na dnu livade, psi su se bijesno otimali oko nečeg. Bilo je dosta tamno, a oblaci crni i čudni, baš kao vuci u trku, kotrljali su se nebom. Mi smo svi počeli da vičemo i da bježimo s ponjavama i čebadima preko ramena prema kolibama - i da dozivamo. Domalo je dotrčao Kmezov otac i počeo da nas grdi. - Kukavice nijedne! - govorio je. - Ostavili stoku vucima. I počeo je da galami: Eha, eha! Drž ga, Šaro!

Mogao nas je sve žive razderati - pričali smo jedni drugima.

Ko to? - pitao je Kmezo.

Pa vuk! - rekao sam bojažljivo.

A ako je bio medvjed? - doda on razrogačenih očiju. Tada nas obuze još veći strah, i od te noći nismo smjeli više da spavamo kod tora.

Djeca su gledala u oca i krišom su se obazirala prema šumi više ledine. Počeli su da se primiču sve bliže. On se nasmijao blago i pomilovao ih po glavi.

- A odavde sam ja, djeco, krenuo i u gimnaziju zajedno sa ocem i to pješke kilometrima. Teško mi je bilo da ostavim kuću i majku, a naročito najmlađu sestruru, kojoj je bilo tek neko-

liko godina. Na dan prije polaska nosio sam je na leđima od jutra do mraka - jer to je toliko voljela. A obećao sam joj da će joj kupiti i po ocu poslati šarenim đerdanom. To sam i učinio. I kad sam krenuo u grad, svi su, iz obje kolibe, izšli da me isprate. Majka je plakala. Malu sestru nisam htio da probudim: bilo mi je žao. Samo nigdje nije bilo Kmeza. Njegova majka je tad rekla da već svu noć plače i da se jutros negdje sakrio u šumi. Nešto me hvatalo za grlo. Riječ nisam umio da progovorim.

Davno je to, djeco, bilo - a čini mi se juče.

A sad nema ništa i nikog? - upita sin, hvatajući za ruku oca koji je već bio krenuo da ide. Uz drugu ruku se bila prilju bila djevojčica.

Nema, nema - pomalo tužno reče otac. - Majka i otac su davno umrli, sestre su mi u gradu, kolibe nigdje, ni kuće u selu, izgorjela, ni mlin...

A mlinar, stari...

Aljan, misliš. Odselio je davno u Tursku sa cijelom porodicom. Ja sam bio već veliki đak u gradu - kad je moj otac, vaš djed, došao da me obide. S njim je bio i Aljan, došao po pasoš. Sjedjeli smo, sjećam se, u jednom hanu, oko stola i zajednički jeli lubenicu. Ja sam ga gledao, gledao i osjećao sam da s njim odlazi tamo daleko u tuđu zemlju i jedan dio onog mog djetinjstva. A vi to još ne razumijete - reče otac i požuri uskim putem između šumaraka.

A Kmezo, on je valjda živ? - dječak je uporno ispitivao.

- Nije ni on. Poslije odsluženja vojske, otišao je u graničare i za vrijeme ovog posljednjeg rata, kažu, nestao. Sigurno poginuo.

I onda su sve troje začutali kao zaliveni.

Ali je otac počeo naglo da trči, da bi se malo poigrao sa njima, a djeca su veselo poskakivala za njim, smijući se i pod-vikujući.

Očeva prošlost je kao oblak zašla za brdo. Bilo je sve vedro.

Kraj puta su još samo zviždukali kosovi i mirisale trave.

(Odlomak iz istoimene priče)

Šukrija Pandžo

RAZGOVOR O TEKSTU:

O čemu se govori u ovoj priči?
Odakle je došao otac i šta je tražio po šumi?
Kako je izgledala djevojčica?
Kako su djeca doživljavala oca?
Čega se otac prisjećao i šta je pričao djeci?
Šta su Kmezo i njegov drug iz razreda našli na grabu?
Kako su postupili sa sovom Jejinom?
Šta kaže otac, kako su čuvali stoku od vukova?
Pronađi rečenice u tekstu koje govore o tome.
Šta se zbilo jedne večeri kod tora?
Odakle je otac pošao u gimnaziju?
Zašto njegov drug Kmezo nije tog jutra bio tu?
Kuda je otišao stari mlinar Aljan?
Kako se osjećao otac dok je trčao sa djecom preko livade?
Kuda je minuo svijet očevog djetinjstva?
Kraj puta su još samo zviždukali kosovi i mirisale trave, kaže pisac. Zašto?

GRAMATIKA:

U ovoj priči u opisu su imenovana: lica, životinje, biljke, predmeti,
Razvrstaj ih na:

lica	životinje	biljke	predmete
dječak	ptica	kopriva	kuća

Riječi koje označavaju imena ljudi, životinja, biljaka i stvari nazivaju se imenice.

PRAVOPIS:

Vlastite imenice služe za označavanje imena ljudi, geografskih pojmoveva, životinja, nebeskih tijela: Kemal, Omer, Evropa, Novi Pazar, Ibar, Pogled, Brundo, Sunce, Saturn i pišu se velikim početnim slovom.

Zajedničke imenice služe za označavanje bića, predmeta i stvari: otac, mama, voće, povrće, selo, grad, polje, klupe, stolice i pišu se malim početnim slovom.

Zajedničke imenice obuhvataju zbirne imenice koje označavaju mnoštvo nečega: djeca, telad, lišće, klasje, drveće i takođe, se pišu malim početnim slovom, kao i gradivne imenice

koje označavaju vrstu materijala bez obzira na količinu: snijeg, pjesak, šećer, zemlja, nafta...

Velikim početnim slovom pišu se nazivi škola: *Osnovna škola "Čamil Sijarić"*, imena listova, časopisa: *Čitam dječiji časopisa "Kolibri"*

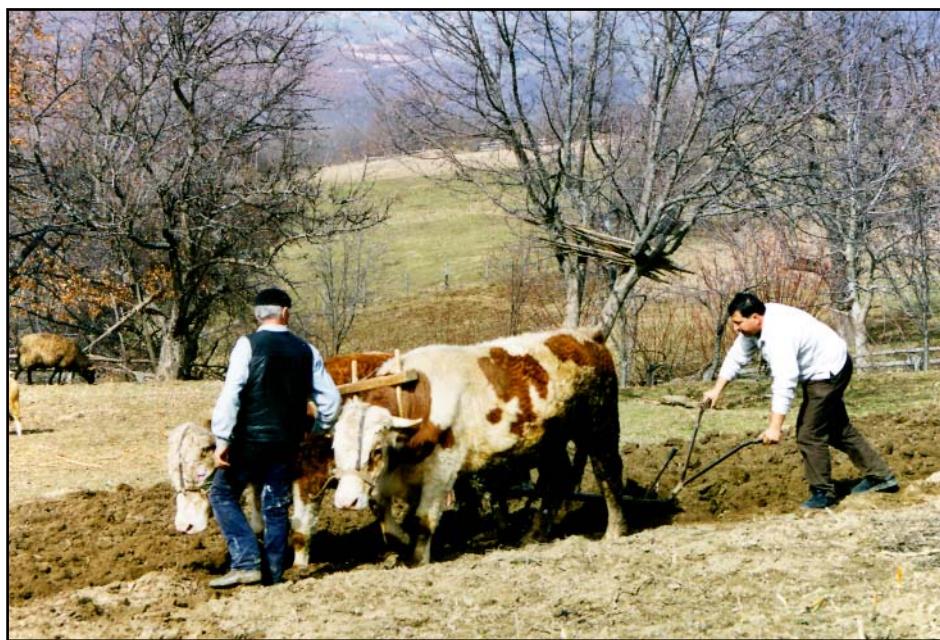
ZADATAK:

Zamoli djeda ili nanu da ti pričaju o rođacima koji žive iu inostranstvu.

MOJI ZEMLJACI

Kad sađu u grad:
S opanaka na asvaltu stresu smonicu dalekih strana.
Zanesu se mermerom i spratovima.
Vuku na pijacu naomčenu stoku
Džakovi ili ranci preko ramena.
Zamirišu na jelovinu, dim trave i njive,
Tragači za srećom. Osmjehom oslađeni.
Dlanovi-široke tople doline.
Lica kao drveća kora. Zvijerkost u očima
Na čelima njihove briga...
Prepoznaju nas, s njihovih žila u grad odvezane
prekore: da su nam prsti stanjeni i da smo ubijelili...
Kad se vraćaju: Stavljaju pete na prste stopa svojih silazaka,
Na usnama radost puca.
Drveće rodnih šuma maše.
Gledam ih, pognuto i klecavo utrnu
Putevima na planine poteženim.
Pred njima džakovi hljeba zarudjeli u rancima
-razlomit će ih djeci u povratku...

Zaim Azemović

NEPOZNATE RIJEČI:

opanak - vsta obuće od gume
smonica - vrsta zemljišta
mermer - vrsta kamena

RAZGOVOR O PJESMI:

U ovoj pjesmi pjesnik je izrekao topla i duboka osjećanja
o ljudima svoga zavičaja.

Kojim slikama pjesnik slika ljudi sa sela?

Šta je to što vas je najviše dirnulo u ovoj pjesmi?

Koja osjećanja su vladala pjesnikovom dušom dok je pisao ovu pjesmu?

Šta je to što pjesnika zbližava i vezuje za ljudi sa sela?

Pronađi stih u pjesmi koji govor o bliskosti pjesnika
sa ljudima koji silaze u grad.

Pjesnik osjeća miris jelovine, dim trave i njive. Zašto?

Šta znači stih:

Dlanovi-široke tople doline?

Na koji način pjesnik izražava ljubav prema zemljacima?

Zašto pjesnik kaže:

Kada su srećni radost im puca na usnama.

Zašto se djeca raduju njihovom povratku iz grada?

Kojim detaljima je pjesnik postigao slikovitost u ovoj pjesmi?

Kako dužina stiha utiče na ritam pjesme?

Pjesnik kaže:

U povratku će razlomit hljeb deci. Zašto?

ZADATAK:

Izdvoj neke pojedinosti iz ove pjesme i opiši ih.

Izbor motiva prilagodi sredini u kojoj živiš.

Neki motivi iz pjesme mogli bi se i ovako postaviti:

Naomčena stoka ide ka pijaci;

Lica ljudi su kao kora od drveta;

Po čelu se poznaju brige;

Razlomiće hljeb djeci u povratku.

ČUDO OD DJETETA

Valjda je takva bila volja majke prirode da Tvrtku Dizdaru još prilikom dolaska na svijet bude udaren pečat neobičnog novorođenčeta, tako da je odmah, s prvim minutima svog života, postao čudo od djeteta. ?im se rodio i rasklopio usta da zaplače i objavi svoje postojanje, opazili su da već ima iznikla dva mala bijela zubića. Takvo čudo u porodilištu još nije bilo viđeno pa je i doktor izbečio oči i dugo pipao prstom te zubiće. Poslije su dolazili i drugi doktori i sve vrste babica i medicinskih sestara da se uvjere: taj dječko je već mogao da ugriza.

Rastući i dobijajući nove zube, dječak je sve više i jače grizao. Jeo je sve što mu daju, tako da ga nikad nije bilo potrebno nutkati i moliti, kao što se čini s drugom djecom. Grizao je, doduše, i sve drugo do čega bi se dohvatio, a najradije svoje igračke i tatine knjige, hemijske olovke i šahovske figure, kad bi mu došle pod ruku. U četvrtom mjesecu već je počeo da puže, u osmom je prohodao, a u dvanaestom je progovorio. Naučio je da pliva u trećoj godini, a u petoj je znao da čita. Ne treba ni pominjati kad je počeo da zanovijeta i da se raspituje šta je šta i zašto je zašto, jer su mu takva pitanja bila na jeziku čim je progovorio. Tako je grizao i razna saznanja. Jedino je bilo nezgodno što je dječko ujedao i u nekim prilikama kad se to ne čini, a to je bilo onda kad bi ga neko udario ili htio da udari: odmah bi skakao kao kakav mladi lovački ker i hitro hvatao ruku ili makar prst onoga što hoće da ga bije, a onda bi u tren oka sve bilo gotovo: njegovi zubi nisu bili mekani. Tako je Tvrtnko još prije polaska

u školu izujedao sve svoje vršnjake u komšiluku, pa i nekoliko komšija i rođaka, ali je tako izvojevao i ogromnu povlasticu: niko se nije usuđivao da ga tuče.

Zatim, tu je bilo i njegovo ime. Njegovom tati Avdu strašno se dopadalo ime Tvrko, staro i veoma rijetko, a nepodesno za bilo kakvo iskrivljavanje ili skraćivanje. Tvrkovom bratu, starijem dvije godine, bilo je ime Selman, a zvali su ga Selmo, i Seka, i Sekica, i Sek, i Selmić i još kojekako pa je i on samo bio u nedoumici kako mu je zapravo ime. Ali, kad je Tvrku dao ime, tata Avdo nije mogao ni da nasluti da će njegov sinčić tu svoju firmu prihvatići svim srcem, tako da će se uvijek starati da se rastom i jačanjem bude dostojan takvog imena. Već od druge ili treće godine njegovog života to je bilo toliko vidljivo da je i tata Srđan često uzvikivao: "Ne znam na koga se ovaj moj sin bacio, tvrdoglav je kao mazga!" Navodno, takvog tvrdoglavog stvorenja nikad nije bilo ni među Dizdarima ni u porodici Tvrkove mame Sane.

Upisali su ga u školu kad je navršio šest godina. Od prvog razreda bio je to čudan đak, a do četvrtog je već stekao i slavu: bio je bistro dijete, koje zna svašta, ali u školi dolazi sa nenapisanim zadaćama i nenaučenim lekcijama. Nikakve zamjerke, primjedbe, savjeti i ukori na njega nisu imali uticaja: on je tvrdoglav tjerao svoje. Na školskim časovima bio je miran, nije se vrtio, okretao, šaptao, štipao drugove i činio druge manguparije, već je samo kriomicice, umjesto da sluša nastavu, ispod klupe listao i čitao razne stripove ili je pak crtao nekakve svoje avione, rakete i leteće tanjire. Kad bi mu tata, poslije roditeljskog sastanka u školi, pokušao da očita lekciju o tome kako treba učiti i slično, što se obično govori djeci, Tvrko je smirenio odgovarao: "Neka me upišu u neki stariji razred da me ne gnjave onim što već znam!" Njegova razredna nastavnica se, jadnica, živa jela i nikako nije znala kakve bi ocjene dala takvom đaku. Kad mu je najzad napisala svjedodžbu da je završio četvrti razred, uzdahnula je sa velikim olakšanjem i rekla: "Neka se sada neko drugi sa njim nateže, meni je bilo dosta!"

Advan Hozić

RAZGOVOR O TEKSTU:

O čemu se govori u ovoj priči?

Zašto je Tvrku Dizdaru, još prilikom dolaska na svijet,
udaren pečat neobičnog novorođenčeta?

Zbog čega se medicinsko osoblje iznenadilo kad je vidjelo novorođenče?

Kako se dječak ponašao kad je porastao?

Šta je Tvrko Dizdar sve jeo?

Kad je Tvrko počeo da puže, a kad je prohodao i progovorio?

Šta je sve dječak znao u trećoj, a šta u petoj godini života?

Kada je Tvrko počeo da postavlja neobična pitanja?

Kako se ponašao dječak kad je neko htio da ga udari?

Zašto je otac Avdo dao sinu ime Tvrko?

Kako se Tvrko ponašao u školi?

Zašto mu je bilo dosadno na časovima?

Kako se završava priča o učeniku Tvrktku Dizdaru?

Koje osobine je ispoljio dječak u ovoj priči?

Po čemu je dječak neobičan u poređenju sa drugom djecom?

Kako se ponašao dječak u školi dok je slušao nešto što mu je bilo poznato?

Šta je osnovna tema ove priče?

Kako nastavnica shvata Tvrtkovo ponašanje u školi?

Kako je na kraju postupila njegova nastavnica?

Pisac nam u priči opisuje jedan krupan problem djeteta koje je rođeno kao "čudo od djete-ta". On se bori sa sredinom koja hoće da ga svede na prosjek.

Kako Tvrko objašnjava svoje ponašanje u školi? Objasni Tvrkovu izjavu: "Neka me upišu u neki stariji razred da me ne gnjave s onim što već znam!" Dječak se fizičkom snagom i znanjem bori protiv onih koji ga ne shvataju. Njegovu posebnost objašnjavaju urođenom tvrdoglavosću, pa kažu: "tvrdoglav je kao mazga".

JEZIČKO IZRAŽAVANJE:

Poređenje je izražajno sredstvo kojim se na osnovu nekih zajedničkih osobina upoređuju dva pojma.

Svojstvo prvog pojma koje je mane poznato, upoređuje se sa svojstvom drugog pojma koje je poznato. Upoređivanje se vrši s ciljem isticanja nekih osobina prvog pojma.

U priči "čudo od djeteta" poređenje pojmova je sljedeće:

"Tvrdoglav kao mazga"

prvi pojam je **dječak**

drugi pojam je **mazga**

zajednička osobina je **tvrdoglavost**,

ZADATAK:

Ako želimo opisati neki lik, moramo voditi računa o njegovom fizičkom izgledu, njegovim umnim sposobnostima i duhovnim odlikama. Kakav je dječak Tvrko? Koje bi osobine dao ovom dječaku: mršav, debeo, mali, visok, crne kose, plav, vedre živahne oči, mutne plačljive oči, oistar pogled, visoko čelo... Odaberi one osobine koje bi odgovarale Tvrktku i navedi još neke koje će ti pomoći da opišeš njegov lik. Zamisli dječaka u raznim situacijama: kad grize kao mladi lovački ker, kad ne sluša nastavu u školi, kad ispod klupe čita stripove, kad smireno govori da ga prebace u stariji razred kako ga nastavnica ne bi gnjavila s onim što već zna.

Prema sljedećem planu opiši svoga druga iz razreda:

- spoljni izgled,
- njegove osobine,
- zbog čega se družim sa njim.

BIVOLICE

Pajaz Bronja ima sedam bivilica. Kamber Kuka ima tri bivolice i jednog bivila. Amir kolašinac ima punu štalu, a seljaci s desne obale rijeke Aje liše bivolica druge stoke i nemaju.

Mursel ih nije imao do ove subote, a onda je otisao s Hamom u Štitare i kupio jednu. Ime joj je Sula, ima crnu, masnu i debelu kožu kao daždevnjaci i ima rogove, obrnute naopako, kao guvernalni trkački bicikla.

Hame kaže da su bivolice mnogo tvrdoglavе. I zadijeva Draga Debelogu:

- Evo, Drago, i ova je tvrdogлава – veli Hame.
- O Mursele, raspita l se ti o gazdi, da ne bidne kakva rđa? – veli Drago.

- Ne bi trebalo – kaže Mursel, ali zabrinuto gleda bivolicu dok je Hame voda kroz avlju da provjeri kako ide na ularu i hoće li na nekoga od nas omahnuti glavom. Bivolica ide nesklatno i mučno, kao da je Hame vuče. Glavu drži posagnutu, kapci su joj otežali od krmelja i rojeva muha. Oči su joj mutne, namreškane, kao truhle šljive požegače. Ali mama kaže:

- Uh što ima lijepе oči. Samo su joj mnogo tužne.
- Ama prava ljepotica – viče Hame. – Tek kakva će biti kad je okupamo.

Bivolice se moraju svaki dan goniti na rijeku jer one vole da se kupaju. One su porijeklom iz Indije, a tamo je mnogo toplo pa one po vazdan leže i hlade se u rijeci Gangu. One su tamo svete životinje.

- Jadne one – kaže mama – kad su došle ovdje! Ovim našim budalama nisu svete ni rođene majke.

Amirove bivolice uđu u Aju u jedanaest sati, a iziđu u pet po podne. Leže u vodi i puha-ju. Ako ih neko uzinemiri, podivljaju, zamahuju glavurdama i onda jurnu i sve živo slome i prevrnu.

Murselova bivolica nije htela da uđe u Aju. Kočila se uz obalu, mi smo je gurali, a ona se opirala i prednjim i stražnjim nogama. Hame je odsjekao jednu granu, klepio je nekoliko puta, ali ništa nije pomagalo. Mursel je tvrdio da je još rano i da je možda voda hladna, a Drago je skinuo kapu, češkao čelu i kudio:

- Vala brate pogana i tvrdogлавa. Baš se mora u vodu tjerat? Ono, ima sala na tovare i kad šine ova zvizga...

- Pa, jes. A i zbog mlijeka, - kaže Hame. – Njihovo je mlijeko gusto kao maslo. I ako ga ne ohlade, sigurno bi proključalo i vime im nagrdilo.

- Vala masno, gledao sam kod Kambera. ... E nešto se, Hame, mislim...da se zagaca u vir i da se zamuti, dako uđe...

- Šta da se zamuti?

- Tako, brate. Bivolice vole glib i blato. Ne šalim se, bogami. I ako je iz Štitara, ona se nije mogla đe kupati do u onim njihovim glibištima i lokvama. U Štitarima nema rijeke.

- Hajde da probamo – kaže Mursel, zavrćući nogavice.

Ušli smo svi u vir i mutili vodu. Ona se brzo zamutila i postala mrko-žuta.

Bivolica ipak nije htjela ući.

- Ovo je neko čudo nad čudima – grdio je Drago. – Sa l' što džabe okvasimo gaće. Ima l ko kresivo?

Onda su sjeli u hlad i pušili. Bivolica je stajala na obali. Ja sam prišao do nje i ona je okrenula glavu i tužno me pogledala. Imala je mama pravo. Oči su joj potamnjele kao da će zaplakati. Počeo sam nešto da joj pričam i zašao sam u vodu i to iznad vira, u brzicu, kako bih joj pokazao da nije opasna. Kad sam bio usred maha, vidio sam, u repuhu s druge strane, jednu pseću lešinu. I odmah mi je bilo jasno. Bivolica je osjetila vonj lešine i zato se od vode izmicala. Vratio sam se na obalu, uzeo ular i krenuo polagano uz livadu. Ona je mirno krenula za mnom. Tako smo došli do onoga zagrađenog vira koji su Beci i Hame za kupanje nagradili. Vir se isplićao i moglo mu se prići s naše strane. Polako sam zagacao. Bivolica se malko snebivala i gledala u mene kao da me pita je l sigurno, a ja sam je počeo prskati. Ona je podigla glavu uvis, zatvorila oči i okrenula se nasatice kako bih joj plećke pokvasio.

- Aha! – rekao sam ja – Onda se moramo pomjeriti iz plićaka i zaći u dubinu.

Kad smo došli na sredinu vira, bivolica se počela spuštati na zadnje noge, pa onda na prednje, i legla je u vir i samo je glavu držala nad vodom. ?eškao sam je po čelu i prao joj uši i robove, a onda sam čuo kako viče Mursel sa obale:

- Ubijedi l je, Hamza, ubijedi! E, svašta sam vidjeo u ovom mome vijeku, a l da svaki hajvan voli ovo dijete e to, beli, nijesam. Sojno li je, mila majko. Valja ove rijeke.

- Valja, vala – rekao je Drago. A Hame se smijuljio, gađao me s ušinom i šljunkom, pa se bivolica uplašila i stala se podizati.

- Neka, Hame! – vikao je drago. – Neka, Hame, podiže je, đavo te odnio.

Ali Hame nije prestajao.

Refik Ličina

RAZGOVOR O TEKSTU:

O kojem događaju nam pisac govori u ovoj priči?
Čime se bave ljudi na obali rijeke Aje?
Gdje je Mursel kupio bivolicu?
Kako je izgledala bivolica?
Pronađi dijelove teksta u kojima pisac opisuje bivolicu.
Zašto bivolica nije htjela da zagaca u rijeku?
Kako je Hamza uspio da navuče bivolicu u rijeku?
Šta je uradio? Pronađi rečenice u kojima pisac govori o Hamzinom postupku.
Zbog čega su se mještani čudili djetu?
Kakve je oči imala bivolica?
Šta je mama rekla za bivolicu?
Odakle su bivolice porijeklom?
U kojoj rijeci u Indiji su se kupale bivolice?
Čiji su postupci u ovoj priči zadivili Mursela, Hama i Dragu?
Šta su rekli o dječaku?
Kakvo raspoloženje je u tebi izazvao kraj priče?
Objasni postupak starijih u ovoj priči.

JEZIČKO IZRAŽAVANJE:

Životinje često privlače dječju pažnju. Na osnovu priče Bivolica i na osnovu vlastitog iskustva opiši jednu domaću životinju. Možeš je opisati u različitim situacijama. Na livadi, dok spava, dok juri ili slično. Tokom opisa posluži se sljedećim rečenicama:

Ona ima dlaku crvenkastu.

Zubi su joj oštiri.

Oči su joj svijetle.

Leži, pase, trči...

Životinje služe čovjeku i odani su mu prijatelji.

ZADATAK:

Opiši neki uzbudljiv događaj sa obala rijeke.

Pri pisanju možeš se služiti sljedećim izrazima:

- rijeka je nabujala
- dječak je nestao
- trčao je pokraj obale sa psom
- upao je u vodu
- svi smo bili mokri

GLAS DOBRE DUŠE

Nekada davno, prije puno i puno godina, kralj Zločesti se naljutio na svoju dobru dušu, istjerao je iz svog srca i strpao u malu kutiju, a ključić progutao da ga nikad niko ne nađe.

Godine su prilazile polahko, a Dobra Duša, zatvorena i sama, tiho je tugovala. U početku se još mogla ljutiti, pa je kucala u nadi da će je neko čuti. Niko je nje čuo. A i da je vikala iz sve snage ništa joj ne bi pomoglo, jer je i glas kralja Zločastog bio isto tako zločest pa nije pošao s njom i ona je tako ostala i bez gospodara i bez glasa.

Sjela je u jedan čošak i iz dana u noć, iz noći u dan sanjala da se pojavi neko ko će ugledati kutijicu, kome će se ona svidjeti, pa će poželjeti i da je otvori.

Dobra Duša nije znala šta se dešavalo sa kutijom i da je nakon toliko hiljada godina ona završila u dućanu Ben Azera.

Njegov dućan se nalazio sa lijeve strane, kad se pređe kameni most, preko puta širokih stepenica i dućana jorgandžije. U tom sokaku su bili razni dućani, a Ben Azerov je bio najmanji, prepun svakojakih stvari umotanih u želje i uvezanih trakama od snova.

Kutija Dobre Duše je bila tako lijepa da joj omot nije ni trebao. Ali, gdje da se nađe tako lijepa želja koja će je otvoriti?

Mnogi su ljudi ulazili u dućan, i poneka ptica, ali nikome se pogled ne zaustavi na kutiji. A i štoće im kutijica bez ključa? Kutijica u koju se ništa ne može staviti, ni sakriti?

Jednog vrelog ljetnjeg dana, dok su zrikavci uvježbavali svoju sinfoniju bez kraja i početka, na prag dućana doluta prašnjav i umoran jedan Glas. Eto već dugo godina putuje s jednog na drugi kraj svijeta, a još nije našao mjesto, neku dobru dušu da mu ispunji želju. A njegova je želja bila da pjeva umilno i mehko, treperavo i sjetno.

Jednom ga je njegova želja odvela do jedne kuće iz koje se čula muzika.

- Ha – pomislio je. – Tamo gdje je muzika, mora biti i pjesma.

Provuče se kroz otškrinut prozor i uđe u sobu bez mnogo svjetlosti. Za klavirom je

sjedio mladić duge, rasčupane kose i nešto zapisivao. Glas se tiho privuče i sjede mladiću na rame. Ovaj je upisivao note. Glas se obradova misleći da je konačno našao ono o čemu je maštao i uskoči u mladića kroz njegovo desno uho. Dugo je lutao. Spuštao se od grla do srca tražeći dušu, ali je ne nađe. A onda mu se obrati jedan drugi ljutiti glas.

- Šta ti radiš ovdje, uljezu? Ko si? Čiji si?

- Došao sam da pjevam. Zovem se glas.

- Da pjevaš – naruga se drugi glas. – Samo tako – da pjevaš?!

- A šta bi ti, dobroi moj, da pjevaš? – rugao se i dalje.

- Volio bih da pjevam o ljepoti, o dobroti – reče Glas.

- Pa, ko još sluša takve gluposti? Ovdje si na krivom putu. Ova sitna duša ne zna mnogo o tome. Mlada je, a gorda. Idi ti, prijatelju, dalje.

I Glas nastavi svoj put. Desilo mu se opet da je ušao u jednom mladog pjevača koji je volio da pjeva, ali nije znao. Glas se ponada da će pomoći i njemu i sebi. Ali uzalud shvati da je to uzalud. Koliko god se trudio da ga nauči, pjevač je jednako slabo pjevao. Zatim, rastužen Glas ode i od pjevača.

Bio je on još kod mnogih ljudi, zavirivao u njih, slušao kako im duša diše, ali nije našao

ni jednu smirenu, ni jednu slobodnu. Ni u jednog nađe koliko je mrvica ljepote.

Danas, ovako umoran i bez nade odluči da ode, da ode zauvijek, da se sakrije negdje i da više nikad ne poželi ni da otvorí oči, a kamoli da zapjeva. Obrisa cipelice, strese prašinu iz kose, pa uđe u dućan. Pogleda naokolo i sve mu se učini nekako isuviše blještavo i sjajno. Taman kad je okrenuo glavu da ide dalje, on ugleda u uglu kutijicu bez ključa. Provuće se ispod klupice, zaobiđe jednu sliku, pa drugu i dođe do police sa kutijicom.

- Lijepo – mislio je. – Ova kutija nema ključa i niko je takvu pokvarenu neće htjeti. Ona je pravo mjesto za mene.

Podiže se na prste, pomaknu u stranu poklopac sa ključaonice pa se uvuče u kutiju. Osvrnu se oko sebe i ne ugleda ništa.

- Dobro je – mislio je Glas. – Kutija je prazna.

Sjeda u čošak i nasloni svoju umornu glavu na zadnji dio kutije i zaspa. A Dobra Duša, da je mogla, uzviknula bi od sreće. Napokon! Napokon je došao neko. Mođda će me spasiti? – mislila je. I onda tiho priđe svome gostu, svome spasiocu. Dobro ga je pogledala, pa ispod prašine ugleda sklopljene oči nekog ko je naprsto morao biti dobar. Kosa mu se ljupko spuštala na svijetlo čelo. Ruke su mu mirno ležale na ispruženim nogama i sav je bio tako, tako, pa bio je u kutijici. Zatim se nagnu i puhnu mu u lice. Oblaćić prašine se uskovitla oko njegove glave i on kihnu:

- Apčiha! Apčiha!

Glas otvori oči i pomisli da sanja. Kad se prašina slegla, ugledao je pred sobom najljepše stvorenje na svijetu, duge kose i očiju bistrih kao jutro.

Dobra duša pruži ruku i pomilova ga po kosi. A onda diže ruke kao da ga pita ko je.

Glas je pozdravi, ali mu ona ne odgovori. Samo je klimala glavom. On ustade i pode prema njoj.

- Ko si ti? – upita je.

A ona spusti glavu i povuče se malo nazad.

- Ne boj se. Ja sam Glas. A kako se ti zoveš?

Dobra Duša podignu glavu i slegnu ramenima.

- Ti kao da ne znaš da govorиш?! – nastavi Glas. Ona brzo klimnu glavom, a onda se okrenu u stranu.

- Ne ljuti se. Nisam htio da te uvrijedim. Evo, vidiš mene. Ja sam Glas i čitav život sanjam da nađem nekoga ko će zajedno sa mnom pjevati. Ali, ne derati se kao zrikavci, ili galamiti kao grdna duša žabe. Već pjevati, kao da šume šume, ili šapuće rijeka ili sijaju zvijezde.

Dobra Duša ga je pažljivo slušala, a oči su joj se širile od iznenadenja.

- Zato sam odlučio da sve zaboravim- nastavio je Glas. – Kad već ne mogu tako pjevati, onda neću nikako.

I dok je Dobra Duša okretala glavu negodujući, on sjede. Ona kleknu na koljena. Nagnu svoju glavicu prema Glasu i okrenu mu svoje desno uho. Zatim udahnu duboko, još dublje, i još dublje. Kako je ona udisala, jaki vjetar gurnu Glas i on, kao da ga vuče stotine ponora, upade u Dobru Dušu i ona progovori.

- Hvala ti, Glasu. Hvala ti do neba. Pa ti si me spasio. Evo, govorim. ?uješ li me?!

Glas se zbunjeno nasmija iz dubine Dobre Duše.

Zatim mu Dobra Duša ispriča šta joj se desilo i koliko dugo nije vidjela kišu, cvijeće,

mjesec, cijeli svijet. Glas je gotovo zajecao koliko mu je bilo žao Dobre Duše i kako je samo lijepo govorila, pa zapjeva. Njegova je pjesma tkala dane tuge i beskrajno duge noći, uzdizala se visoko i širila na sve strane. I dok je on pjevao, Dobra Duša ispruži prvo jednu, a onda i drugu ruku i, od sreće, one se pretvoriše u krila. Umjesto haljine, zaogrnu se perjem najljepših boja. Onda je rasla i rasla, i kad više nije mogla stati u kutijicu, kutijica se prevrnu, pade na pod i razbi se. Iz nje izleti ptica.

Stari Ben Azer u čudu pogleda, zausti da nešto kaže, ali nije uspio. Otvorenih usta gledao je razbijenu kutijicu, a onda pticu kako širi krila. Ptica izleti iz njegovog dućana.

A Dobra Duša i Glas?! Pogledaj! Gore, u drveće. Poslušaj. Zaviri u sebe. Možda se baš tu odmaraju nakon dugog leta, ili pjevaju a da ti to i ne znaš.

Azra Aličić

RIJEČI ZAVIČAJNOG GOVORA:

ćošak – ugao (Sjela je u ćošak)
dućan – prodavnica (Kupila je u dućan)
jorgandžija – čovjek koji pravi jorgane
sokak – ulica (Stigli su u sokaku).

RAZGOVOR O TEKSTU:

Zašto je zločesti kralj istjerao Dobru Dušu iz svog srca?
Kako se osjećala Dobra Duša u zatvorenoj kutiji?
Bez čega je sve ostala Dobra Duša?
Gdje je završila kutija sa Dobrom Dušom?
Kakva je bila kutija koju ljudi nijesu htjeli uzeti?
Čiji je glas lutao i tražio da mu neko ispuni želju?
Gdje je Glas pokušao da se nastani?
Kome je sve htio da pomogne Glas?
Zašto je Glas tražio slobodnu dušu koja je imala bar malo ljestvica?
Da li je lako naći takvu dušu?
Šta je pomislio Glas kad je ugledao kutijicu bez ključa?
Kako je Dobra Duša dočekala Glas?
Kako je u očima Glasa izgledala Dobra Duša?
Gdje je Glas pronašao pravo mjesto za svoje stanište?
Kako je Dobra Duša napustila kutijicu?
Kako se ponašao stari Ben Azar?
Kuda su otišli Dobra Duša i Glas?

JEZIČKO IZRAŽAVANJE:

Glas je želio da pjeva umilno i mehko, treperavo i sjetno ali nije umio. Da bi uspio u svojoj nakani, bila mu je potrebna smirena i dobra duša. Potražio je takvu dušu u dućanu starog Ben Azara. Tu je nije našao. Da bi našli odgovor, podsjetit ćemo se na dio teksta u kojem Dobra Duša opisuje svog iznenadnog spasioca: "Sklopljene oči nekoga ko je napravio morao biti dobar. Kosa mu se ljupko spuštala na svjetlo čelo. Ruke su mu mirno ležale na ispruženim nogama". Dobra Duša ima sve osobine lijepo i dobre djevojke. "Kad je Glas otvorio oči, ugledao je najljepše stvorenje na svijetu, duge kose i očiju bistrih kao jutro".

Kako shvatate poruku ove priče?

Kada tražimo prijatelja i neku osobu sa kojom ćemo podijeliti radost ili tugu, onda želimo da to bude neka DOBRA DUŠA, a ne da bude zlobna. Svako od nas traži neku SRODNU DUŠU sa kojom će podijeliti radost kad smo radosni, tugu kad smo tužni.

Šta znači biti s nekim SRODNA DUŠA?

Objasni sljedeće pišeće riječi: "Ja sam Glas i čitav život sanjam da nađem nekog ko će sa mnom pjevati. Ali, ne derati se kao zrikavci, ili, galamiti kao žabe. Već pjevati da šume šume, ili šapuće rijeka ili sijaju zvijezde".

PJETLIĆ, SVRAKA I PROLJEĆE

PIJETAO (*šetajući, čeprkajući, pjeva*):

Kukuriku! Jesen na vidiku!
Šaren orah, zlatna jesen,
Iz oklopa bježi kesten,
Plavih boba puno trnje,
Na sve strane zrelo zrnje!

Kukuriku! Jesen na vidiku!

Kukuriku! Lijepo mi je –
Na bunjištu tikva zrije,
Žuta kora, puca, puca,
Al' će kljunić moj da kljuca!

Lijepo mi je! Kukuriku! –
Zlatna slama na sjeniku,
U njoj zrno sakriveno,
Za mene je ostavljeno!

Puca tikva, pršti kesten,
Miriše mi zlatna jesen,
Sa dozrelim suncokretom
Šetati je lijepo svjetom!

Kukuriku! Jesen na vidiku.

(*Dok pjeva, pijetao trčkara, čeprka,
skače na bunjište, na panj, sjenik...*)

(*Muzika polagano izlazi*)

METLA (*Polijeće na pijetla, maše strogo*):

Tiše! Ne diži viku,
Nego se predstavi
I počni priču!

PIJETAO (*uvrijedljeno, publici*):
Cujte ih! Na mene stalno viču!

METLA (prijeteći):

Hiš! Pazi!

PIJETAO (*gundajući, zatim pomirljivo*):

Uvijek se na mene vikalo
Pa dobro, da se predstavim:
Ja sam Pjetlić Kukurikalo,
Šarenog repa, crvene krestice!
(pokazuje rep i kresticu)

Ne onaj sa slike, s kesice,
Ne pjetlić – “argo juha”
Što se u loncu kuha,
Već pravi, živi pijetao.
Malo sam svijetom šetao,
Pa svratio na ovo bunjište...

METLA (*opominjući*):

Hiš! Pazi!

PIJETAO (*opominjući*):

Oprosti mi! – u pozorište.
Zbunim se tako,
Pa počnem naopako.
A otkud ja na ovom bunjištu?

METLA:

Hiš! Pazi!

PIJETAO (*zbunjeno*):

Oprostite! – u pozorištu?
Slučajno, maloprije,
Pozvao me iznenada
Pisac ove komedije
Koju čete gledati sada.
Sreo me, pa mi kaže:
- U pozorištu djeca te traže;

Žele jednog malog pijetla
Šarenog repa i oka svijetla.
- Šta ču da radim? – pitam ga ja.
On mi reče: - To se zna.
Kad treba, digni viku,
Probudi pospanu publiku,
Potrči, pobrkaj,
(govori brzo, sve brže)
Raspetač, isčeprkaj,
Scenu najavi,
Dubi na glavi,
Radi što želiš! –
Tako mi veli.
(govori sporije)
I – vaš sam sada!
Znam da ču znati
Jedino dobro čeprkati
Na ovom bunjištu!

METLA (*strog*):

Hiš! Pazi!

PIJETAO:

Oprostite! – u pozorištu.
Opet na mene viču!
No, sad da počnem priču:
Igraćemo komad laki
O caru, proljeću i lijepoj Svraki
Sa somotom ispod vrata...

METLA (*oštro*):

Hiš! Dosta!

PIJETAO:

Ne smijem dalje...
Jer zasad nepoznata
Ta Svraka mora biti.
U pozorištu po nešto treba kriti,
Ne valja sve unaprijed znati.

Ljepše je kad se polako prati
Sve što se zbiva.
Jer pozorište – to je živa
U igri priča, sa puno slika...
A vi ste publika –
Vesela, mala, velika...
Pa dobro došli na moje bunjište!

METLA (*strog*):

Hiš! Pazi!

PIJETAO:

Oprostite! U pozorište!
Onu malu, lijepu Svraku,
U somotu i u laku,
Upoznaćete kasnije sami.
Sad nek malo za binom čami,
Jer na scenu ide – car!
Pogledajte – dronjav, star!
Jede neko trulo voće...
Da vidimo šta to hoće!?

(Car je sjeo na postolje bunara, bacio breskvinu košpicu i pripalio lulu. Pijetao skače na bunar i pjevuši.)

PIJETAO:

Kukuriku! Caru na bunaru!
U bunaru zlatna para,
Cara vara,
Vara cara,
Jer to nije zlatna para
U bunaru sakrivena,
Već jesenji listić klena!
(gromoglasno)
Kukuriku! Caru na bunaru!

CAR (*zapovjednički*):

Umukni, Pijetle, pariš mi uši!

PIJETAO (*šeretski*):

Pa dobro, kume. Šta radiš?

CAR:

Pušim.

I nisam kum, već car!

PIJETAO (*tobož začuđeno*):

Zar tako dronjav, star?

CAR (*uvrijedjeno*):

Car sam i – kvit!

(*pokazuje trnje na glavi i paprat na prsima*)

PIJETAO (*šaleći se*):

Pa to je obično trnje!

Ti hodaš bos i nosiš prnje!

CAR (*snuždeno*):

Zato što nemam para...

PIJETAO (*tobož začuđeno*):

A zašto, kume...c...care?

CAR:

U bunar mi je pala.

PIJETAO:

Zar carska para stala

U bunar tako mali?!

Kum se to sa mnom šali...

Tamo pliva listić klen!

CAR:

Ne, para je sakrivena
Na dnu, dolje.
(*umiljavajući se*)
Nego, Pijetle, biće bolje
Da tu zadnju zlatnu paru
Ti izvadiš starom caru.

PIJETAO:

O tu, sam te ček'o, ček!
Sad si kao pamuk mek!
A što će ti, kume, para?

CAR:

E, to ti je priča stara:
Kad se zlatom dobro plati,
Carstvo može da se vrati!

Nasiha Kapidžić – Hadžić

RAZGOVOR O TEKSTU

O čemu se govori u ovoj dramskoj igri za djecu?
Kako je pjesnikinja opisala pijetla?
Koje osobine krase pijetla?
Zašto se pijetao raduje žutoj, bogatoj jeseni?
Sa kime se pijetao prepire u ovom dramskom tekstu?
Kako se predstavlja pijetao?
Ko je pozvao pijetla u pozorište?
Kakvu ulogu ima pijetao u pozorištu?
Koga pijetao najavljuje?
Kako pijetao predstavlja cara?
Zašto pijetao cara naziva kumom?
Šta car traži od pijetla?
Kakva je uloge metle u ovom tekstu?
Kakav je car?

ZAPAMTI!

Ova dramska igra je zamišljena kao pozorišni komad. Ovdje je prikazan samo dio prvog čina. Činovi se sastoje od scena. U svakoj novoj sceni pojavljuje se neki novi lik, novi događaj ili se mijenja mjesto radnje. Pozornica je mjesto gdje se odvija dramska radnja. Dekor na pozornici zove se kulisa.

Kada dva lika razgovaraju na sceni onda se to zove dijalog. Kada na sceni govori jedan glumac onda se to zove monolog.

Dramski tekst za pozorište priprema reditelj. On određuje izgled scene, izgled glumaca, vrstu muzike, i sve što je vezano za izvođenje drame.

Pozorište je zgrada koje ima veliku salu sa scenom za glumce i sjedištima za gledaoce.

GRAMATIKA:

Brojevi su riječi koje označavaju koliko je nečega na broju, redu i zbiru.

OSNOVNI

jedan
dva
tri
deset
sto

REDNI

prvi
drugi
treći
deseti
stoti

ZBIRNI

dvoje
troje
četvero
desetoro
stotina

Broj jedan ima oblike za sva tri roda

M

Ž

S

jedan

jedna

jedno

O KNJIŽEVNOSTI I BIBLIOTECI

“Čitajući knjige, prošao sam Artik i Antartik, Sjeverni i Južni pol zajedno sa Amundsenom i Edgarom Allanom Poeom, uranjao u bagdadske noći i u prašume Indije, susretao životinje za koje nisam ni znao da postoje, vraćao se u pećinu gdje su lovci mamuta slikali svoje nespokojne snove, uzletio u razrijeđeno nebo naseljeneg svemira. To je bilo to.

Hodnik knjiga bio je otvoren i ja sam mogao ići kud god sam poželio. Pomislio sam tada da je svaka biblioteka nalik nekoj šumi u kojoj se svako snalazio onako kako zna i može i da svako sebi pravi put kroz tu prašumu, prašumu ljudskog iskustva”.

Irfan Horozović

RAZGOVOR O TEKSTU:

Kakve predjele je čitalac obišao čitajući knjige?
Sa kim je posjetio te egzotične krajeve?
U kakve je noći uranjao čitalac i gdje?
Šta je sve upoznao n tim putovanjima?
Kakve svetove kriju hodnici i rafovi biblioteka?
O čemu si ti razmišljaо čitajući knjigu?

POSJETI BIBLIOTEKU

Uvjereni smo da i vi u školi imate školsku biblioteku.
Posjetite je i zamolite bibliotekara da čas lektire održite u biblioteci.
Razgovarajte s bibliotekarom o broju knjiga u biblioteci, vrsti njihove katalogizacije.
Upoznajte se sa načinom korišćenja knjiga iz školske biblioteke.
Raspitajte se kakva je uloga kompjutera u posredovanju između knjige i čitaoca.

RAZGOVOR SA DRUGOM

Vježba

Posjetio si slikara u ateljeu. Razgovarao sa njim o umjetnosti. Izabrao si **temu**, izabrao si **ličnost** potrebno je samo još da odabereš **pitanja**.

Razgovor sa slikarom si objavio u školskom listu. Tvoji drugovi iz odjeljenja, koji su pročitali intervju bili su informisani o bitnim pojedinostima o slikama, o životu i radu slikara i njegovim daljim planovima.

Oblik izražavanja u kojem se informiše čitalac ili slušalac o nekim važnim događajima ili doživljajima zove se intervju.

ZADATAK:

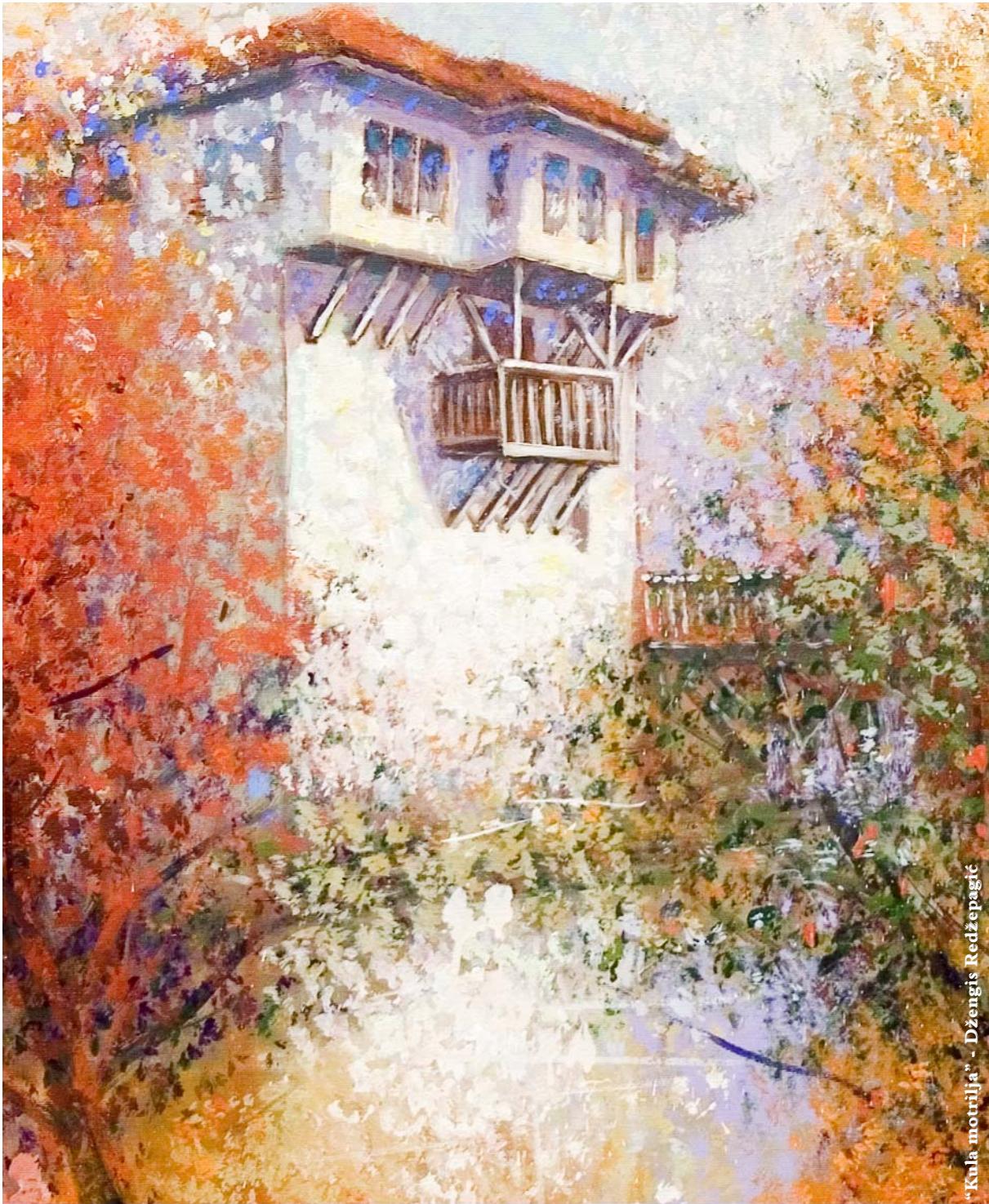
Razgovaraj sa drugom iz odeljenja o nekom važnom događaju. Razgovor zabilježi u svoju radnu svesku.

GRAMATIKA:

Primjetili ste da se sagovorniku često obraćamo sa **VI**. Zašto? Zamjenica **JA** upućuje na lice koje govori, tj. prvo lice jednine. Zamjenica **TI** upućuje na sagovornika, tj. učesnika u razgovoru. Zamjenica **ON** upućuje na treće lice o kome može biti razgovorera.

Lične zamjenice	pokazne zamjenice	prisvojne zamjenice
JA	TAJ	MOJ
TI	TA	TVOJ
ON	TO	NJEGOV
MI	OVAJ	NAŠ
VI	OVA	VAŠ
ONI	OVO	NJIHOV

Riječi kojima se upužuje na lica, predmete i osobine, zovu se zamjenice.

“Kula motrilja” - Džengis Redžepagić

ISPOD ZLATNIH STREHA

BOLUJE AJKA PRIBOJKA

Boluje Ajka Pribojka,
Boluje Ajka Pribijka,
Na krilu Kara Zaima,
Govori Ajka Zaimu:
- Zaime, srce, i dušo,
Prodaj mi selo veselo,
Pa kupi kola šarena,
U kola konje alate,
Pa vozaj sebe i Ajku!

Lirska narodna pjesma

RAZGOVOR O PJESMI:

Koje motive nalazimo u ovoj pjesmi?
Zbog čega boluje Ajka Pribojka?
Na čijem krilu boluje Ajka?
Šta želi Ajka da Kara Zaim uradi?
Da li će tada prestati Ajka da boluje?
Koliko u pjesmi ima slika?
Koja je slika najvažnija?
U lirskim narodnim pjesmama često nalazimo
razgovor između momka i djevojke.
Kako drugačije nazivamo razgovor između dvoje ljudi?
Gdje se nalazi grad Priboj?
Koja rijeka protiče kroz Priboj?
Zbog čega djevojka kaže:
*Pa kupi kola šarena,
pa vozaj sebe i ajku*

KO NALOŽI VATRU U TO POLJE

Ko naloži vatru u to polje?
Nalkožili taslidžki bećari,
Da pokupe tanke Taslidžanke,
Da se momci kola naigraju
A đevojke pjesme napjevaju,
Jera im se skoro igrat' neće,
Spremaju se na carevu vojsku,
Spremaju se gradu – Carigradu.
Ta se vojska brzo vratit neće.

Lirska narodna pjesma

RAZGOVOR O PJESMI:

O čemu se govori u ovoj pjesmi?
Zbog čega su momci naložili vatru u polje?
Zašto Taslidžaci žele da se pokupe mlade Taslidžanke?
Zbog čega momci žele da se naigraju kola?
Zbog čega đevojke žele da se pjesama napjevaju?
Kuda se spremaju momci iz Taslidže?
Zašto pjesnik kaže:
Spremaju se na carevu vojsku,
Ta se vojska brzo vratit neće.
Koje slutnje pjesnik iznosi u ovoj pjesmi?
Igrom i pjesmom momci i đevojke iskazuju radost.
Da li pjesnik na kraju pjesme iznosi neka druga osjećanja?
Koji grad u Sandžaku se nekada zvao Taslidža?

ŠTA TREBA ZNATI:

Lirska pjesma je kratko književno djelo u stihu. U lirskoj pjesmi se iznose lična osjećanja i misli. Lirske pjesme se dijele na narodne i umjetničke. Narodne lirske pjesme je stvorio narod, to jest daroviti pojedinac. Ove pjesme su prenošene sa koljena na koljeno. Lirsku narodnu pjesmu prepoznajemo po naronom jeziku, motivima, vremenu i sredini gdje je nastala.
Najlepše lirske narodne pjesme su sevdalinke (ljubavne pjesme). Sevdalinke su pjesme koje se pjevaju uz muzičku pratnju i bez nje. Pjevale su se na kućnim sijelima i baščama. Pjevali su ih muškarci i žene. Sevdalinka se i danas pjeva.

BULBUL MI POJE

Bulbul mi poje,
Zora mi rudi,
A moga dragog nema.

Eno ga, majko,
U đul –bašči,
Pod ružicom mi spije.

Da l' da ga budim,
Il' da ga ljubim,
Il' pjesmu da mu pojem?

Lirska narodna pjesma

RAZGOVOR O PJEŠMI:

O čemu se govori u ovoj pjesmi?
Koga djevojka očekuje?
Gdje se nalazi momak?
Kakva pitanja postavlja djevojka sama sebi?
Koje osjećanje preovladava kod djevojke u tri zadnja stiha?
Koliko slika ima ova lijepa pjesma?
Posebno objasni motiv u zadnjoj strofi.

DJEVOJKA PITA SLAVIĆA

Djevojka pita slavića:
Slaviću, bolan slaviću,
- Po čem' ti Jurjev poznaješ?

- Djevojko, zlatna jabuko,
Kako ga neću poznati,

Zemlja se travom pokrije,
Gora se listom odije.

Lirska narodna pjesma

RAZGOVOR O PJEŠMI:

Ova pjesma je misaona ili osjećajna.
To je, dakle, poruka ili ideja pjesme.
U pjesmi razgovaraju slavuj i djevojka.
Kako se zove razgovor između dva
lika?

Šta dievojka pita slavyja?

Kakav odgovor je slavui dao dievoici?

Kakav sagevi je
Zašto slavui kaže:

Zásto slavuj růže.
Dievojko, zlatna jabuko?

Djevojko, zlatna
Pjesnik kaže:

Zemlia se travom pokrije

Zemlja se travom pokriva
Gora se listom odije

Sve je našlo svoga du-

Sve je naslo svoga druga na Juljev dan,
a koga dievojka treba da nađe?

a koga djevojka treba da nađe? Dakle, želite djevojke da nađe druge.

Dakle, želja djevojke da nađe dragog osnovna je misao i zaključak kojii nam ova pjesma nudi.

Misao i zakljucak koji nam ova pjesma nudi.

PJEVANJE SEVDALINKE:

Ljepotu sevdalinke najbolje čete osjetiti ako je pjevate.
Pjevajte sevdalinke. Pjevajte sevdalinke.

Pjevajte je sami, solo. Pjevajte je zajedno, u horu.

Nastoj da osjetiš njen jezik, melodiju i ritam.

Pjevaj ovu sevdaliunku po notama.

ŽENIDBA ČENGIĆ ALI-BEGA

Poranio Čengić Ali-beže,
Na bijelu od kamena kulu,
Pa na odžak vatru naložio,
A uz vatru đugum pristavio,
Pa je slatku kahvu saldisao,
Te se beše kahve napojio
I junački ćeif zadobio.
Tadar beže na noge skočio,
Pa ga evo u drugu odaju,
Pa se beže stade opremati:
Aman, mio, što se opremio
I na sebe đuzel udario!
Pa da vidiš ?engić Ali-bega,
On povika sluge hizmedžije:
“Oprem’te mi vilovna dorata,
Valja mene danas putovati
Do Budima grada bijelog,
Da ja tražim za sebe djevojku;
Bećar jesam, oženjen nijesam,
Pa se danas mislim oženiti!”
Od mlađije ne bi progovora, -
Opremiše vilovna dorina,
Na dorina sedlo udariše,
Udariše sedlo osmanliju,
Povrh njega hašu sarajlju,
Vezle su je četiri robinje,
U Budimu četiri godine,
Dok him crne oči iskapale.
Sva šiveta zlatom preturena.
Zlatne kite biju niz kopite;
Prtegoše četiri kolana,
I peticu ibrišim kanicu,
Što dorata čuva od kolana.
Oko vrata tri rahta od zlata,
Zauzda ga đemom nemačkijem,
Baciše mu dizgin na jabuku,
Otoše ga vađat niz avliju.
Kada beže u odaju dode,
Evo ti ga do sepeta priđe,
Ključem tače pa mu kapak maće,

Pa izvadi bošču s haljinama,
Pa se momak stade opremati:
On na noge navuče čakšire,
Od mor-čohe, mletačke kadife;
Čakšire su kroja bugarskoga,
Uz listove guje izvezene,
Na kolena glave izvedene,
U zube im dva alem-kamena,
Rekao bi da su guje žive,
S njima vidi beže putovati,
U po noći kao u po dana.
Uz bedrice zlaćani gajtani,
Kudar šavi tudar i gajtani,
Sve šiveta zlatom prekrivena,
Pa na kuku priteže čakšire,
A na noge čizme i kalčine,
A na pleća zelenu dolamu
Od mor-čohe, mletačke kadife;
Među pleću guje izvezene,
Na ramena glave izvedene,
Zlatna pera prekrila ramena;
A na prsi toke i jeleci,
Te su toke od četiri oke,
A po njima dragi kamenovi,
To ti nose careve gazije;
Oko vrata kolijer od zlata.
Na glavi mu čekrklji čelenka,
Što se sama na čekrk okreće,
Sve na sahat po dvanaes' puta,
Te beg znade koliko putuje.
Tade beže priđe čiviluku,
Pa pripasa svijetla silaha,
U silahu dvije puške male,
Kundaci him od dukata žuta,
A cijevi od zehera ljuta,
Među njima oštrogadadara,
A o kuku čemerliju krivu,
A na njoj je sedam muhurova:
Pet muhura – od pet je vezira,
Šesti muhur šeha ábenskoga,
Sedmi muhur cara čestitoga.
Kad se beže beše opremio.
On prihvati pletenu kandžiju.

Pa evo ga dolje u avlju;
Tu gotova dora namerio,
Pa ga beže za dizgin prihvati,
Privede ga binješli kamenu,
Sa kamenom doru na ramena.
Pa povika sluge hizmedžije:
“Čuvajte mi kulu i avlju
Dok se vratim iz Undžurovine!”

Epska narodna pjesma (Odlomak)

RAZGOVOR O PJESMI:

O čemu se govori u odlomku ove epske pjesme?
Koji su događaji najčešće opjevani u epskim narodnim pjesmama?
Ko su ličnosti u epskoj narodnoj pjesmi?
Kako pjevač opisuje oblačenje Čengić Ali-bega a
kako opremanje Ali-begovog konja?
Kuda se spremi Čengić Ali-beg?
Koje osobine junaci najčešće pokazuju na mejdalu?
Opisi ukratko Ali-begovo ruho i oružje.
Kojom vrstom stiha su opjevane epske pjesme?
Kakav je ton u ovoj pjesmi?
Ko će Ali-begu čuvati kulu i avlju dok se on ne vrati iz Budima?
Koja stilска sredstva pjevač najčešće koristi u ovoj pjesmi?
Kakva je uloga dijaloga u epskim narodnim pjesmama?

ŠTA TREBA ZNATI:

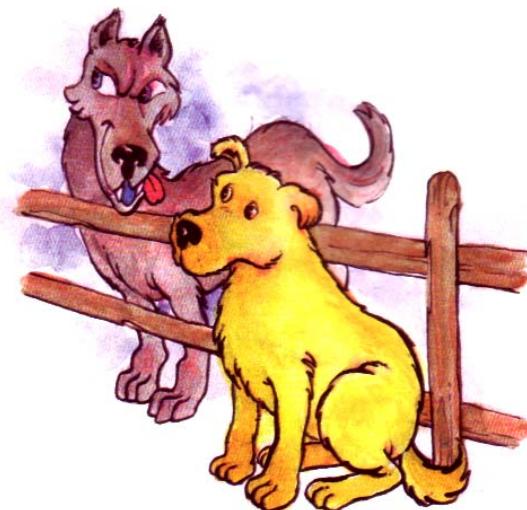
U epskim pjesmama se opjevaju junački podvizi, bojevi i mejdani. Nosioci radnje su epski junaci, snažni, plemeniti, imaju sjano oružje, bogato ruho (odjeću), konja od mejdana. Epske pjesme se često zasnivaju na istinitim događajima i ličnostima. Stih epske pjesme je deseterac koji ima svečani i uzvišeni ton. Epske pjesme su opjevali narodni pjevači. Ove se pjesme pjevaju uz gusle ili šargije. Za mnoge se pjesme zna ko ih je opjevao. Najpoznatiji epski pjevači u bošnjačkoj epici su: Ćor Huso Husović, Avdo Međedović, Murat-aga Kurtagić, Kasum Rebronja i drugi. A najpoznatiji junaci koji su opjevanu u epskim pjesmama su: Hrnjica Mujo i Halil, Tale Ličanin, Đerzelez Alija, Bojičić Alija i drugi.

VUKOVI I PSI

Jednog dana vukovi siđoše u selo i obratiše se psima koji su čuvali ovce u toru:
"Mi smo isti po izgledu, ali se razlikujemo po mišljenju. Mi živimo i umiremo za slobodu. Vi se pokoravate i robujete ljudima. Ljudi vas tuku i vežu lancima. Vi im ovce čuvate. Kad oni jedu, vama bace samo kosti, a vi ih, i pored toga, ropski služite. Poslušajte nas, predajte nam ovce pa ćemo zajedno jesti svježe meso".

Psi poslušaše vukove i predaju im ovce. Kad su vukovi ušli u tor, nasrnu prvo na pse i razderu ih.

Basna

RAZGOVOR O TEKSTU:

O čemu se govori u ovoj basni?
Kako su vukovi nadmudrili pse?
Kako se ljudi ponašaju prema ovčarskim
psima?
Zašto se kaže da je pas čovjeku odan prijatelj?
Da li su psi u ovoj kratkoj priči bili odani ljudi-
ma?
Koje osobine su istaknute u ovoj basni?
Kako su završili psi izdajice?
Koja je razlika između pasa i vukova?
Kako se ljudi ponašaju prema psima, kućnim ljubimcima?
Šta rade psi kada ih ljudi odvedu u lov?
Da li psi pomažu ljudima pri čuvanju stoke?
Kako se zovu priče u kojima životinje imaju ljudske osobine?
Šta možemo izvući iz ove basne kao pouku?

BASNE

Basne su kratke poučne priče koje govore o životinjama. U basnama životinje imaju ljudske osobine, govore kao ljudi, razmišljaju mudro.
U basnama se kritikuju ljudski nedostaci, a ističu se dobre osobine.

Objasni sljedeće izreke:

*Mi o vuku, a vuk na vrata.
Čovjek je čovjeku vuk.
Vuk dlaku mijenja, a čud nikako.
Mrtvu se vuku zubi broje.
Mrtvu se vuku rep mjeri.*

DIJETE SA DEVET ČIRAKA

Bio jednom jedan majstor pa imao jedno dijete za šegrta. Majstor je sa djetetom često odlazio u goru po drva. Jednom bavrljajući i tumarajući gorom nađe majstor u zemlji otvorena vrata, ali ne smjede unić, nego rekne djetetu:

- 'Ajde, slugo, pa što dobijemo, popole čemo.

Dijete ko dijete, mlado pa ludo, jedva dočeka i uniđe u zemlju te tapaj, te tapaj po onom debelom mraku. Uneke natapa na veliki podrum. Kad ono tamo, al' u njemu tri hrpe blaga kao žarko sunce. Na jednoj hrpi sjedi oro, sur i golem, a na drugoj se savila šarena guja od tri glave, a na trećoj čući đavo, pa iskesio zube na dijete...

Al' dijete junačkog srca, poteci za jednu kamaru – ne da se odnijeti; poteci za drugu, ne da se odnijeti; poteci za treću, ne da se ni ova odnijeti. Ništa ono tu ne mogne odnijeti već samo jednu kutiju, koju metne u njedra, al' dok spremi kutiju u njedra, duhnu vjetar i zanese dijete u kamenje, u pustu i gustu šumu, nigdje ptice, nigdje kuće ni kućista. Onda ono dijete podje te tuc amo, tuc tamo, klim amo, klim tamo, dok ne isklima nekako iz one šume i dođe k moru.

Došavši do mora, ugleda s onu stranu jedan grad. Šta će, jadan, kad eto ne može prijeći. Misli se mali i misli i sve mislio, na jednu smislio, pa sabra nešto drva što ga može nositi te načini splav. Kad dogradi splav, sjedne na njega pa vozi, vozi, te pređe nekako preko mora u onaj grad:

- Kuda ču sada, tugo moja, kad u gradu poznanika, a ni svoga nemam – rekne mali, pa opet zamisli, pa najposlijе otiđe u jedan han, te se najmi u handžije da mu cijepa drva, a on mu dadne ručak i večeru. Kad je bilo drugi dan, rekne mu handžija:

- Eto sam ti dao ručak i večeru, hajde, gledaj, otiđi gdje na drugo mjesto, meni više ne trebaš.

Ode ono dijete u čaršiju i prisloni se na jedan dućan, a gazda onog dućana ga upita:

- Šta ćeš, dijete?

A dijete mu odgovori:

- Hoću, gazda, da mi dadeš štogod para da večeram, jer sam ljuto izgladnjio.

Bio gazda srca milostiva, pa mu dadne za dvije večere.

- Naj, dijete, pa večeraj!

Dijete otrči, pa kad potroši novce, dođe opet pred onaj dućan, i tako tri večeri

sustopice. Kad bilo treću večer, rekne mu gazda:

- Hajde, sinko, traži neka ti ko drugi da, ja ti ne mogu više dati.

Začuv ovo dijete, vrati se natrag u han.

Misli se do Boga šta li će ručat, šta li će večerat, te trgajući i pipljući po sobi,

napija nekako u njedrima kutiju, otvori ju, a u kutiji devet čiraka. Onda dijete pomisli: "Eh, da mi je devet svijeća da usadim u ovo devet čiraka, pa neka gori."

Dosjeti se mali te ode jednom gospodaru, pa mu se moli:

- Daj mi, gospodaru, devet para, poslužit će te devet dana.

Doslužio gospodara, uze za ono devet para, devet svijeća u ono devet čiraka, pa kad užeže svijeće, al' evo ti devet djevojaka na vrata. To djevet djevojaka pjevalo, kucalo i igralo do pola

noći. Pošto pola noći bi, a svaka potegnu po jednu kesu novaca i dade mu je govoreći:

- Naj ti, gospodaru, da imaš štogod za trošak! – i odoše.

Kad bi sutradan uveče, rekne dijete handžiji da mu spremi bogatu večeru. Handžija se nasmije pa rekne malomu:

- Nemaš ti novca da namiriš dobru večeru.

A dijete mu odgovori:

- Mogu ja svojim novcima poplatiti ovu zgradu gdje ja sjedim – pa mu pokaza onih devet kesa blaga. Onda se handžija čudom začudio:

- Moj sinak dragi, otkud tebi toliki novci kad ti nisi imao ništa. Da nijesi te novce pokrao, pa da ne bude za moju glavu zapelo?

Čuvši ovo dijete, uze se handžiji klet:

- Očinjeg mi vida, nijesam ja tih novaca pokro, već Bog mi ih dao. Al' mi dođi večeras i donesi devet svijeća te posjedi kod mene pa ćeš i ti vidjet što video nijesi.

Na to handžija bio gotov pa donese devet svijeća i donese dobru večeru te sjedne do njega, pa gleda šta će biti. Mali, dok spucka večeru, ta' i užeže onih devet svijeća u devet čiraka i namah dođe devet djevojaka te pjevale, kucale i igrale do pola noći, a svaka kad podje, dadne mu opet kesu blaga. I tako bilo svaku noć. Mali se vrlo obogati, pa zakupi pola toga grada.

To se čudo naokolo čulo, pa začuje car i njegova kćerka te ga dobave sebi. Kad ga dovedoše pred cara, on ga zapita:

- Šta u tebe to ima pa tebi dolazi devet djevijaka koje te blagom darivaju?

Onda dječak odgovori:

- Čekaj, care, dok smrkne pa ču ti pokazati šta imam!

Kad se smračilo, dođe car i njegova kći, a s njom i mnogo gospoja, pa će gledat čudo ne gledano. Dok posjedaše, užeže dječak svijeće, i namah se ukazaše djevojke te pjevale, kucale

i igrale sve do pola noći, a kad bilo pola noći i one uzele odilazit, svaka gosta kesom blaga darivala. To se caru vrlo mililo, pa smisli oteti kutiju od djeteta.

Drugu večer car skupi oko sebe svu gospodu pa podje u sobu gdje je dečak sa svojim čiracima bio. Kad car i sva gospoda posijedaše u dušeke, užeže dijete devet svijeća, al' dok užeže, usta trka, usta zvrka, a umjesto djevojaka izleti devet Arapa, svaki nosi gluhi topuzinu, te udri po caru i svoj gospodi. Usta jauk gospode, a kad caru dotužila topuzina uze moliti dijete da ga osloboди Arapa, a da mu već neće otimati kutije. Onda dijete odunu svijeću, a Arapa na mah nestade. Otalen se dijete vrati u onaj svoj grad na moru odakle je i došao.

Narodna bajka

RAZGOVOR O TEKSTU:

O čemu se govori u ovoj bajci?

Kuda su išli majstor i njegov šegrt?

Šta su pronašli majstor i dijete u šumi?

Zbog čega majstor nije smio da uđe u nepoznata vrata?

Šta je dijete našlo u unutrašnjosti zemlje?

Ko je čuvao zlato u podzemlju?

Šta je dijete metnulo u njedra?

Čemu je ta kutija služila djetetu?

Kakvi su bili gazde u gradu gdje se našlo dijete?

Na koji način se dijete obogatilo?

Ko je čuo za dijete i njegovu kutiju?

Kako se osjećao car kad je vidio da djevojke daruju gostima kese blaga?

Šta je car uradio sa dječakom i njegovom kutijom?

Šta se dogodilo kada je dijete zažeglo svijeće ispred cara?

Ko se pojavio umjesto djevojaka ispred cara?

Šta su činili Arapi sa carem i gospodom carskom?

Pohlepni ljudi u životu često naiđu na velike probleme. Zašto?

Šta je poučno u ovoj bajci?

Kako je prošao pohlepni car?

Kakav je dječak?

Kuda je na kraju priče otišao dječak?

ŠTA TREBA ZNATI:

U narodnu prozu spadaju: narodne priče, bajke, basne, anegdote, zagonetke, pitalice, izreke. U narodnoj prozi opisuje se neki događaj. Ti događaji mogu biti stvarni i izmišljeni.

U njima nema određenih vlastitih imena, geografskih pojmoveva, to znači da se radnja može seliti u bilo koji kraj svijeta. Događaji u bajci su, takođe, i vremenski neodređeni, te zbog toga je ona svezvremena.

Bajka je priča u kojoj se dodiruju stvarni i nestvarni svijet. Ličnosti u bajki su najčešće kraljevi, njihovi sinovi i kćeri. U njima se pojavljuju i vile, zmajevi, patuljci. U bajkama se govori o prošlosti. U bajkama se sukobljavaju dobro i зло. Dobro uvijek pobjeđuje pa se bajke sertno završavaju.

IZLOŽBA SLIKA VJEŽBA

Priče se mogu pričati i pomoću slika. Posjetio si izložbu i vidio mnogo slika na osnovu kojih možeš ispisati priču. Potrudi se da ti priča bude što zanimljivija i sadržajnija.

Nastoj pričati priču sljedećim redoslijedom:

- opis prostora koji vidiš,
- izgled slike izloženih na zidu,
- koje otvorio izložbu slika
- uvodna riječ povodom otvaranja izložbe,
- jedna slika ti se posebno dopala,
- upoznao si slikara, opiši susret i razgovor sa njim,

PUTOKAZ ZA BUDUĆNOST

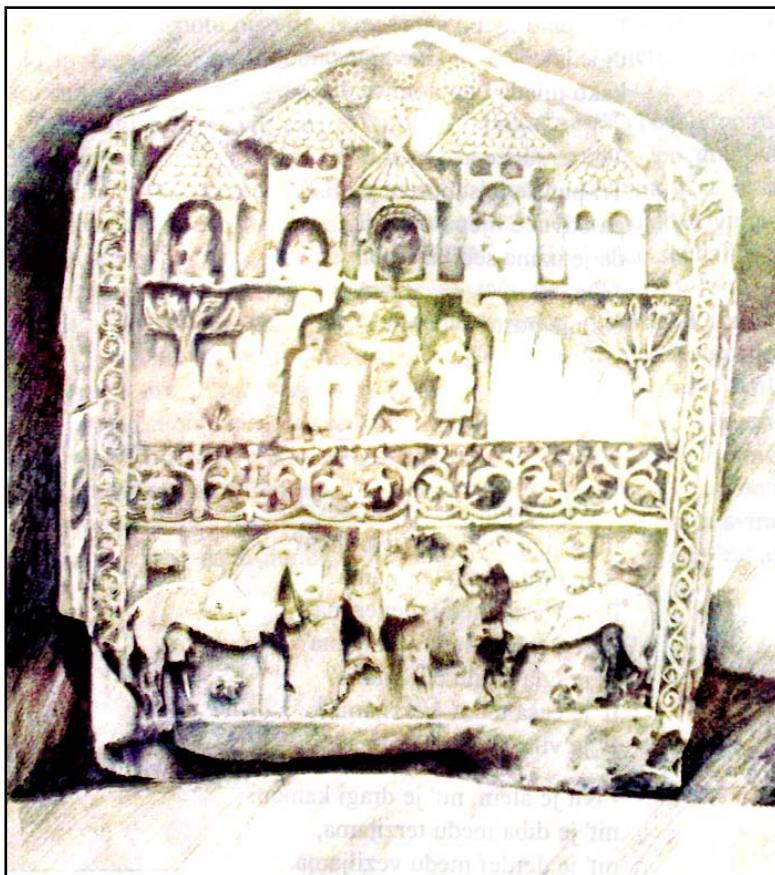
(Ništa se u ovom svijetu ne može porediti sa pismom. Čitati što su drugi pisali prije nekoliko hiljada godina, zapisati da drugi čitaju posle više hiljada godina, to je nauka koja um ljudski prevazilazi. Onaj koji je prvi izmislio pismo bio je više nego čovjek.)

Pismo je skup simbola kojima zapisujemo jezik. Jezici koji nemaju pisma nemogu opstati. Jezik živi dokle živi narod koji njim govori i dokle ga zapisuje pismom. Najveći izum čovečanstva je pismo – čovjekov putokaz za budućnost.

Napredak čovječanstva je ostvaren usmenim predanjem, a posebno razvojem pisma kojim su ljudi bilježili svoj govor, misli, znanja za buduća pokolenja. Mnoge spomenike o narodima koji su živjeli nalazimo u zapisima na papirusu, pergamentu, natpisima u kamenu, na glijenim pločama.

Naši preci ostavili su zapise starije od hiljadu godina. Poznati su zapisi na stećcima, poveli je vladara, banova i kraljeva.

Bošnjaci se danas služe latiničnim i ciriličnim pismom.

Stećak iz Radimlja kod Stoca

GLAGOLJICA

STARA ĆIRILICA

Лищте бо въпроснши книгъчия
гърчъскыя глаголъ како въ-
юестъ писмена сътворилъ,

LATINICA

Mi luanis, ban, chnez ceti(n)schi, chlischi i ramschi i omischi, damo viditi suachomu, comu sse dostogi, i prid coga tai list pride, da razumifsi i razgledausi

BOŠANČICA

† 4 СЕ ЛЕЖИ РАДИВОН АРАШИХ
ДОБРЫЮНСКЬ є БИХЪМОЛУ
ВАСЬ НЕ ТИЧАНТЕ ВИ АЕТЕ
БИТИ КАКО ѕ 4 ѕ НЕ МОГУ
БИТИ КАКО ВИ

AREBICA

وَجْهِ بَيْسِي دُوْرُوسْ دِيْنِي نِيُودِشِيزْ لُوْجَسْت
وَقُوْيَا زَايْكِه چالِشْ اوْلِمَا سِيَانْ نِكْبِي

STANOVNIŠTVO SANDŽAKA

Bošnjaci su južnoslovenskog porijekla i predstavljaju jedinstven nacionalni korpus sa Bošnjacima Bosne i Hercegovine.

U Sandžaku žive Bošnjaci, Srbi, Crnogorci, Albanci i Romi. Djeca u sandžaku idu u iste škole, igraju se i druže. Bošnjaci u Sandžaku su muslimanske vjere, a Srbi i Crnogorci pravoslavni hrišćani.

Svi stanovnici u Sandžaku se međusobno poštuju i uvažavaju. Uvažavanje drugih i poštovanje tuđih prava u Sandžaku je oduvijek bila tradicija. Gostoprимstvo je ono što se posebno cjeni kod našeg naroda.

ZADATAK:

Vjerovatno imaš druga ili drugaricu sa kojim sjediš u istoj klupi. Napiši sastav na temu:
Moj najbolji drug je... (vrijedan, čist, pošten, iskren).

BLAGDANI

Nacionalni blagdani Bošnjaka su:

Ramazanski bajram,
Kurban bajram,
11. maj - Dan bošnjačke nacionalne zastave,
11. juli - Dan sjećanja,
20. novembar - Dan Sandžaka

RAZGOVOR O BLAGDANIMA:

Opiši kako se proslavljujaju blagdani u tvojoj porodici.

Na koji način se proslavlja Ramazanski bajram?

Kad nastupa Ramazanski bajram?

Zbog čega se Kurban bajram drugačije naziva Hadžijski bajram?

Zašto hodočasnici odlaze na hadž u Meku?

Kako se oblačimo bajramskim danima?

Da li znaš zog čega slavim 11. maj?

Zašto Bošnjaci obilježavaju Dan sjećanja?

Zbog čega se 20. novembar slavi kao Dan Sandžaka?

Šta simbolizuju elementi nacionalnog grba i zastave Bošnjaka?

Nacionalna zastava i grb Bošnjaka u Srbiji i Crnoj Gori

ZADATAK:

Osim nacionalnih, Bošnjaci praznuju državne i međunarodne blagdane.
U svoju radnu svesku zapiši koji su to blagdani i kako se praznuju.

OBIČAJI I MUZIKA

Muzika je oduvijek bila sastavni dio našeg čovjeka. Ona koja je nastala u narodu naziva se narodna. U njoj se opjeva prošlost, rad, običaji, veselja, i tako postaje dio tradicije jednog naroda.

Narodne pjesme, njihov sadržaj, jezik, melodija, ritam i prilike u kojima se izvode uvijek nude karakteristike naroda u kojima su ponikle. Instrumenti koji prate pjevanje i igru, dobijaju isto tako nacionalno i tradicionalno obilježje po kome se narodi prepoznaju.

Običaj je da se sevdalinke pjevaju prilikom ženidbe momka ili udaje djevojke.

Pjesme, uglavnom pjevaju žene naglas (u horu) prilikom ispraćaja svatova.

*Kren'te, kren'te kićani svatovi,
Dovedite lijepu djevojku.*

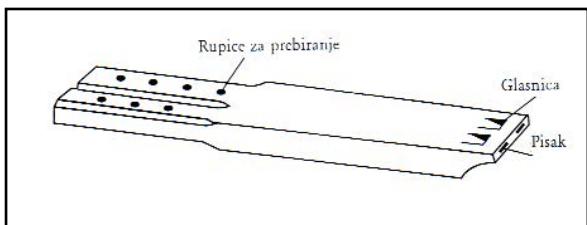
Osim žena i djevojaka koje pjevaju, mladoženja i njegova porodica dočekuju svatove i mlađu. Osim pjesme, svatovi igraju tradicionalne bošnjačke igre.

*Dobro došli kićani svatovi,
Jeste li se putom umorili,..*

Ove lijepе svatovske pjesme pjevaju se i prilikom odlaska momka u đerdek kod nevjeste:

*Trepeljika trepeljala, puna bisera,
ovi naši bijeli dvori, puni veselja.
Spustila se zlatna žica sa vedra neba,
savila se mladoženji iko fesića.*

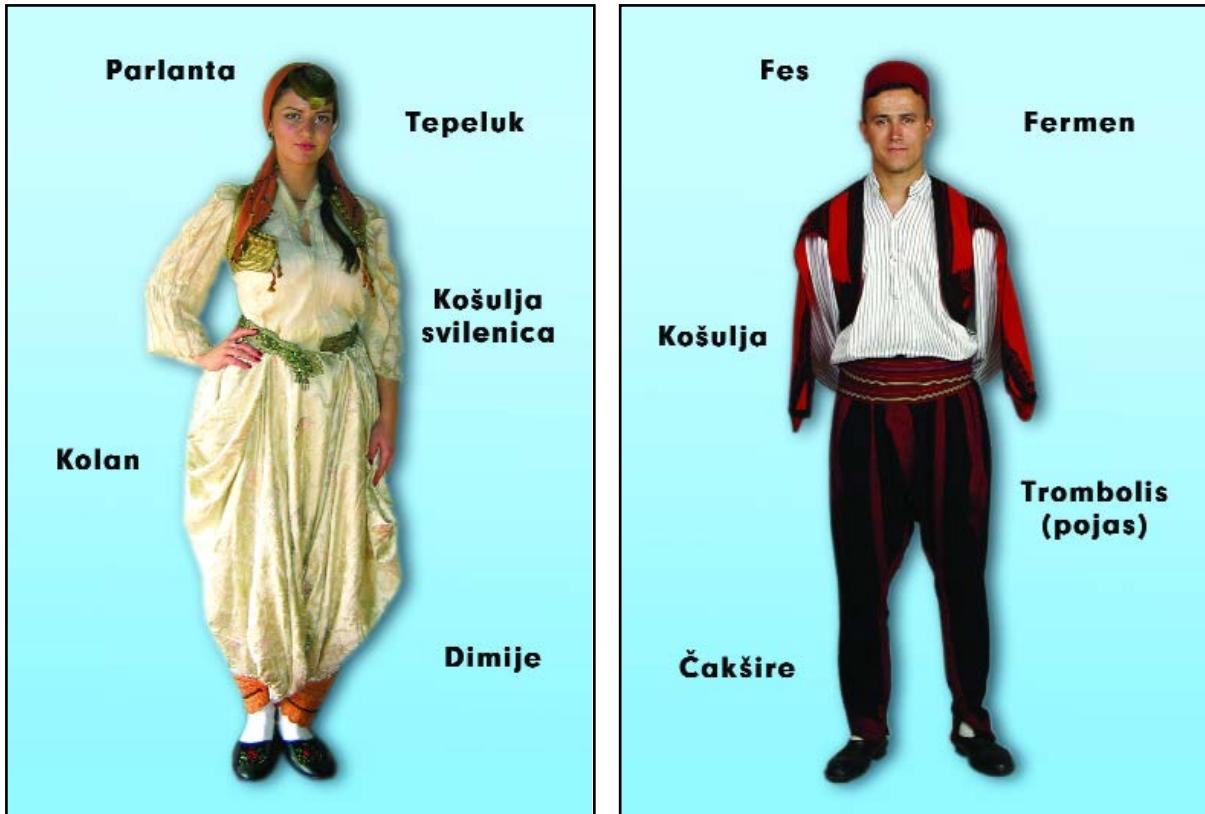
Tradicionalna pjesma i igra se kod Bošnjaka izvodila skoro uvijek uz patnju narodnih muzičkih instrumenata. Ti instrumenti su najčešće bili: šargija, frula, tambura, svirala jednojka, dvojnica, saz.

NOŠNJA

Nošnja se, kao i sve ostalo, mijenjala vremenom. Te su promjene bile najizrazitije u toku posljednjih pedeset godina. Narodne nošnje su sve više nestajale, a njih je zamenjivala moderna odjeća proizvedena kod nas i u inostranstvu.

Nekada je nošnja kod Bošnjaka rađena po orijentalnom uticaju. Razlikovala se gradska nošnja od nošnje na selu. Danas se bošnjaci odijevaju kao i svi drugi evropski narodi, lijepo i moderno.

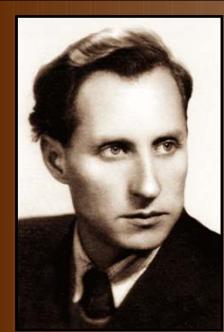

RAZGOVOR O NOŠNJI:

Gdje se danas mogu vidjeti primjeri tradicionalne bošnjačke nošnje?
Šta ti se posebno sviđa na muškoj a šta na ženskoj tradicionalnoj odjeći?
Jesi li prisustvovao nekom folklornom nastupu?

ZADATAK:

Opiši mušku ili žensku tradicionalnu bošnjačku nošnju?

Muhamed Abdagić

Istaknuti bošnjački pisac rođen u Sjenici 1916. Autor je više književnih djela od kojih su mu najpoznatija: "Feniks", "Zemlja", "Zamka", "Duge studene zime" "Tvrdi grad", "Tvrđava", "Ramiza", "Iza Moreno". Umro 1991. godine u Novom Pazaru.

BILJEŠKE O PISCIMA

Alić, Salih je rođen 30.11.1906. godine u Bijeljini. Osnovnu školu i gimnaziju pohađao je u rodnom mjestu. Pisao je prozu i poeziju za djecu i odrasle, novele, crtice i zapise. Djela su mu prevođena i nagrađivana. Objavio je knjige pjesama "Lirske akvarele", "Ranjeni galeb". Umro je u Zagrebu 11.03.1982. godine.

Azemović, Zaim je rođen 24.12.1935. u Bukovici kod Rožaja. Učiteljsku školu je završio u Kruševcu, a studirao književnost na Filozofskom fakultetu u Prištini. Prozu i poeziju objavljuje od 1958. godine. Napisao je više knjiga poezije i proze za koje je dobio nekoliko književnih nagrada. Poznate su mu zbirke pjesama "Mijene" i "Sijevak".

Živi u Rožajama.

Baltić, Murat je rođen 1952. u Ursulama kod Sjenice. Diplomirao je prava u Novom Sadu. Danas živi u Njemačkoj. Piše poeziju i prozu. Objavio je knjige "Večera" i "Kukurrijek u grlu".

Bašić, Husein je rođen 1938. godine u Plavu. Školu je učio u rodnom mjestu. Studirao je književnost i jedno vrijeme je bio profesor gimnazije u Plavu. Osim pisanja poezije i proze, Bašić se bavi sakupljanjem, proučavanjem i prezentacijom kulturno-istorijskog nasleđa Bošnjaka u Srbiji i Crnoj Gori. Prvi je dobitnik književnog priznanja Bošnjačkog nacionalnog vijeća u Srbiji i Crnoj Gori Povelje Kulina bana, za cjelokupno životno djelo.

Najpoznatije knjige su mu "Krivice" i "Crnoturci".

Živi u Podgorici.

Bekrić, Ismet je rođen 26.05.1943. godine u Banja Luci. U rodnom mjestu završio je osnovnu školu i gimnaziju. Još kao gimnazijalac počeo je pisati dječiju poeziju i objavljivati u listovima i časopisima za djecu. Bekrić je prvenstveno dječiji pjesnik. Za književni rad dobio je brojne nagrade i priznanja. Djela su mu prevođena na brojne svjetske jezike. Poznata su mu djela "Kape uviv" i "Skriveno oko".

Danas živi u Sloveniji.

Džafić, Rizo je rođen 02.09.1945. godine u Bosanskoj Krupi. U rodnom mjestu završio osnovnu školu i gimnaziju, a Filološki fakultet u Beogradu. Piše poeziju i prozu za djecu i odrasle. Poznata su mu djela "Naglavačke" i "Planinci".

Radi kao profesor na Pedagoškom fakultetu u Bihaću.

Fetahović, Maruf je rođen 1940. u Bistrici kod Bijelog Polja. Gimnaziju završio u Novom Pazaru, a studije književnosti u Beogradu. Radio je kao profesor književnosti u Novom Pazaru. Piše poeziju i eseje. Poznata su mu djela "Prohodište" i "Noćno more".

Danas živi u Novom Pazaru.

Hadžić, Ibrahim je rođen 1944. godine u Rožajama. Gimnaziju je završio u Novom Pararu, a Filozofski fakultet u Beogradu. Bio je dugo godina urednik dječjeg programa na TV Beograd. Poznate su mu knjige "Harfa", "Vasiona" i "Vreli tragovi".

Danas živi i radi u Rožajama.

Horozović, Irfan je rođen 27.04.1947. godine u Banja Luci. U rodnom gradu je završio osnovnu školu i gimnaziju, a Filozofski fakultet u Zagrebu.

Piše poeziju i prozu za djecu i odrasle, drame i književne kritike. Poznate su mu knjige "Svečajsko blago" i "Karta vremena".

Živi u Sarajevu.

Hozić, Adnan je rođen 06.07.1926. godine u Kotor-varoši. U rodnom mjestu je završio osnovnu školu, a gimnaziju u Banja Luci. Hozić je pjesnik, pripovjedač, romansijer. Objavio devet romana, pet zbirki priča i dvije zbirke pjesama.

Hromadžić, Ahmet je rođen 11.10.1923. godine u selu Bjelaju pod planinom Osječenicom, nedaleko od Bosanskog Petrovca. U Bosanskom Petrovcu je završio osnovnu školu, a srednju tehničku i Višu pedagošku školu u Sarajevu. Pokretač je i urednik dječje biblioteke "Lastavica". Poznate su mu knjige "Patuljak vam priča" i "Bistri potoci".

Umro je u Sarajevu 2002. godine.

Humo, Hamza je rođen 30.12.1895. godine u Mostaru. U rodnom gradu završio je mekteb, osnovnu školu i gimnaziju.

Studirao je historiju umjetnosti u Zagrebu, Beogradu i Beču. Uređivao je časopis "Gajret". Prevođen je na više svjetskih jezika. Najpoznatija djela su mu "Grad rima i ritmova" i "grodžanin kikot".

Umro je u Sarajevu 19.01.1970. godine.

Kapidžić-Hadžić, Nasiba je rođena 06.11.1931. godine u Banja Luci. U rodnom mjestu završila je osnovnu školu i gimnaziju, a studij književnosti na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Pjesnik, prozaista i dramski pisac Nasiha Kapidžić - Hadžić je napisala veliki broj djela. Djela su joj prevođena i nagrađivana. Najpoznatije knjige su joj "Vezeni most" i "Maskenbal u šumi".

Umrla je u Sarajevu 1995. godine.

Kikić, Hasan je rođen 20. 8. 1905. u Gradačcu. Osnovnu školu završio u rodnom mjestu, učiteljsku u Zagrebu, a studije prava u Beogradu. Napisao je knjigu pripovjedaka PROVINCIJA U POZADINI te romane BUKVE i HORUK. Umro je 1942.

Kišević, Enes je rođen 1.5.1947. godine u Bosanskoj krupi. Osnovnu i srednju školu završio je u Ključu, a akademiju kazališne i filmske umjetnosti u Zagrebu. Bavi se poezijom i glumom. Poznata izdanja su mu "Sijeda djeca" i "Dever ćuprija".

Kulenović, Skender je rođen 02.08.1910. godine u Bosanskom Petrovcu. Osnovnu školu je završio u rodnom mjestu, a gimnaziju u Travniku. Pravo studirao u Zagrebu.

U književnosti se javio rano. Još kao đak travničke gimnazije, 1927. godine objavio je u školskom almanahu ciklus soneta "Ocvale primule".

Kulenović je pisao poeziju i prozu za djecu i odrasle, književne kritike i studije, dramske tekstove, eseje i putopise. Napisao je dvadesetak knjiga od kojih se neke mogu svrstati u sami vrh evropske literature. Najpoznatije su "Stojanka majka knešpoljka" i "Divanhana".

Umro je u Beogradu 25.01.1978. godine.

Ličina, Refik je rođen 1955. u Radmencima kod Berana. Gimnaziju je završio u Novom Pazaru, a studirao je medicinu u Nišu. Jedno vrijeme je radio kao bibliotekar u Novom Pazaru. Poznata djela su mu "Poznavanje prirode" i "Pčelete".

Danas živi i radi u Lundu u Švedskoj.

Mulabdić, Ethem je rođen 1862. godine u Maglaju. U rodnom mjestu završava osnovnu školu a zatim u Sarajevu završava Učiteljsku školu.

Iza sebe je ostavio nekoliko neobjavljenih priča i knjigu pjesama.

Umro je u Sarajevu 28. 01.1954. godine.

Nurović, Redžep je rođen 1945. u Lukarima kod Novog Pazara. U rodnom mjestu završio je osnovnu školu, a učiteljsku u Novom Pazaru. Radi kao učitelj u Lukarima. Piše poeziju i prozu. Poznate su mu knjige "Djed Fehim" i "Pendžeri".

Živi u Lukarima kod Novog Pazara.

Orahovac, Sait je rođen 24.05.1909. godine u Podgorici. Školovao se u rodnom mjestu, a najveći dio života proveo je u Sarajevu.

Pisao je poeziju i prozu, skupljao narodno stvaralaštvo Bošnjaka, izučavao baštinu Bosne i Hercegovine. Najpoznatija djela su mu "Vihori uzdaha" i "Korak do zida".

Umro je u Sarajevu 1989. godine.

Pandžo, Šukrija je rođen 27.04.1910. godine u Ulogu kod Kalinovika. Školovao se u rodnom mjestu. Učiteljsku školu završio u Mostaru, a Višu pedagošku školu u Beogradu. Radio je u seoskim školama kao učitelj i nastavnik, a 1948. godine prešao je u Sarajevo. Pandžo je pisao poeziju, prozu i dramske tekstove za djecu i odrasle. Za književno djelo dobio je niz nagrada i priznanja, a za zbirku pjesama "Razvigori" nagradu Udruženja književnika Bosne i Hercegovine. Poznata mu je knjiga "Na kraju puta".

Umro je u Sarajevu 1984. godine.

Sarajlić, Nafija je rođena 1893. godine u Sarajevu. U rodnom gradu je završila učiteljsku školu.

Nafija Sarajlić je jedna od prvih bošnjačkih književnica - prozni pisac. Pisala je originalnu prozu koja predstavlja prave male prozne bisere u bošnjačkoj književnosti.

Umrla je 15.02.1970. godine u Semizovcu kod Sarajeva.

Sijarić, Ćamil je rođen 1913. godine u Šipovicama kod Bijelog Polja. Gimnaziju je završio u Skoplju, a Pravni fakultet u Beogradu. Poslije drugog svetskog rata bio je neko vrijeme sudija, a zatim urednik Radio-Sarajeva. Bio je vrlo plodan pisac. Pisao je poeziju, pripovjetke i romane. Poznata djela su mu "Bihorci" i "Zelen prsten na vodi".

Umro je u Sarajevu 1989. godine.

Suljić, Bisera je rođena 1965. godine u Tutinu. Osnovnu i srednju školu završila je u rodnom gradu, a studije književnosti u Sarajevu. Piše poeziju i prozu. Poznate su joj knjige "La perla" i "Vilino kolo".

Živi i radi u Njemačkoj.

Šaronjić, Rabija je rođena 1958. u Bijedićima kod Bijelog Polja. Piše poeziju za djecu i odrasle. Poznata djela su joj "Za petama sreći" i "Mačak Čira".

Danas živi i radi u Švedskoj.

Tagora, Rabindrat je rođen 1961. godine u Kalkuti (Indiji). Pisao je poeziji, pripovjetke, drame i eseje. Ljubav je glavna tema Tagorina pjevanja: ljubav prema prirodi, djeci, domovini, ženi. Prve pjesme napisao je u osmoj godini života. 1912. godine dobio je Nobelovu nagradu za književnost. Poznato djelo mu je "Gradinar".

Umro je u Kalkuti 1941. godine.

SADRŽAJ

ČUDESNI SVIJET PRIRODE.....	5
DOMOVINA NIJE RIJEČ IZ SPOMENARA - Ismet Bekrić.....	6
PENDŽERI - Redžep Nurović.....	7
PROVINCĲA U POZADINI - Hasan Kikić.....	8
GOLUB - Salih Alić.....	10
MLIN NA RIJECI UNI - Rizo Džafić.....	11
JESENJI PASTEL - Sait Orahovac.....	14
SLOVO A - Irfan Horozović.....	15
VJETROVI KOJI DUVAJU IZNAD MOG RODNOG MJESTA - Ibrahim Hadžić.....	18
SAN - Bisera Suljić.....	20
DIVNA ZEMLJA I TETKA DEVLA - Nasiha Kapidžić Hadžić.....	21
BIJELI SVIJET, BIJELI CVIJET.....	25
PRVI SNIJEG - Hamza Humo.....	26
BAJRAM - Ethem Mulabdić.....	28
MEĆAVA - Šukrija Pandžo.....	32
ŠARENKA - Skender Kulenović.....	34
OKAMENJENI VUKOVI - Ahmet Hromadžić.....	36
ČUVAR PARKA - Enes Kišević.....	38
APRIL - Nasiha Kapidžić Hadžić.....	40
PAPIRNATI BRODOVI - Rabindranat Tagora.....	42
ŠUMAREVA ZORKA - Nafija Sarajlić.....	44
KOSAČ - Murat Baltić.....	46
IZLAZAK NA SUNCE - Husein Bašić.....	48
HILJADU KONJA - Rabija Šaronjić.....	50
SEHARA - Mustafa Smailović.....	52
KOZA - Ćamil Sijarić.....	55
JABUKA PAZARKA - Maruf Fetahović.....	58
LJUDI DOBROGA SRCA.....	59
SAMO JOŠ KOSOVI ZVIŽDUĆU - Šukrija Pandžo.....	60
MOJI ZEMLJACI - Zaim Azemović.....	64
ČUDO OD DJETETA - Advan Hozić.....	66
BIVOLICE - Refik Ličina.....	69
GLAS DOBRE DUŠE - Azra Aličić.....	72
PJETLIĆ, SVRAKA I PROLJEĆE - Nasiha Kapidžić - Hadžić.....	76

O KNJIŽEVNOSTI I BIBLIOTECI - Irfan Horozović.....	83
RAZGOVOR SA DRUGOM.....	84
ISPOD ZLATNIH STREHA.....	85
BOLUJE AJKA PRIBOJKA - Lirska narodna pjesma.....	86
KO NALOŽI VATRU U TO POLJE - Lirska narodna pjesma.....	87
BULBUL MI POJE - Lirska narodna pjesma.....	88
DJEVOJKA PITA SLAVIĆA - Lirska narodna pjesma.....	89
ŽENIDBA ČENGIĆ ALI-BEGA - Epska narodna pjesma.....	90
VUKOVI I PSI - Basna.....	93
DIJETE SA DEVET ĆIRAKA - Narodna bajka.....	94
IZLOŽBA SLIKA.....	97
PUTOKAZ ZA BUDUĆNOST.....	98
STANOVNIŠTVO SANDŽAKA.....	100
BLAGDANI.....	101
OBIČAJI I MUZIKA.....	102
NOŠNJA.....	103
BILJEŠKE O PISCIMA.....	105

